

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

Назарова Ірина Ярославівна

УДК 657.336

**ОБЛІК ТА РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ
РЕОРГАНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник
Литвин Богдан Миронович
доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Тернопіль – 2009

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні засади реорганізації підприємств та її інформаційне забезпечення.....	10
1.1.Сутність, передумови та форми здійснення реорганізації підприємств.....	10
1.2.Методи оцінки активів та зобов'язань в умовах реорганізації бізнесу	31
1.3.Загальні підходи до інформаційного забезпечення реорганізації підприємств.....	47
Висновки до I розділу.....	57
Розділ 2. Методика обліку та розкриття інформації при об'єднанні підприємств.....	61
2.1. Методи консолідації капіталів об'єднаних підприємств.....	61
2.2. Облікова політика при об'єднанні суб'єктів господарювання.....	76
2.3. Балансове узагальнення та методи консолідації звітності об'єднаних підприємств.....	91
Висновки до II розділу.....	110
Розділ 3. Облік та інформаційне забезпечення поділу і перетворення підприємств.....	114
3.1. Обліково-інформаційні процедури при поділі, виділі підприємств....	114
3.2. Проблеми та напрями вдосконалення обліку перетворення суб'єктів господарювання.....	141
3.3. Організаційно-методичне забезпечення обліку та розкриття інформації щодо реорганізаційних перетворень підприємств.....	160
Висновки до III розділу.....	172
Висновки.....	175
Додатки.....	180
Список використаних джерел.....	202

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах трансформаційних перетворень, пов'язаних з переходом України до ринкової економіки, відбулися суттєві зрушення у сфері організаційно-правової побудови підприємницької діяльності, взаємовідносинах між суб'єктами господарювання та їх власниками. Роздержавлення, приватизація, акціонування, формування корпоративних відносин при об'єднанні власників були першими формами реорганізації пострадянської економіки. Проте значна кількість підприємств у післяприватизаційний період опинились у складному становищі через неефективну виробничу та інвестиційну політику, відсутність фінансових ресурсів, низьку конкурентну здатність продукції, наслідки світової фінансово-економічної кризи.

З метою виходу з кризи, запровадження ефективних методів діяльності та управління багато підприємств й нині зазнають реорганізаційних змін. Реорганізація шляхом об'єднання, поділу, перетворення виступає важливою формою фінансового оздоровлення таких суб'єктів, призводить до перепрофілювання діяльності, зміни організаційно-правових відносин, додаткового залучення капіталу у підприємство.

В процесі реорганізації вирішується важливе соціально-економічне завдання: формування приватного власника на основі перетворень державних і колективних підприємств. Реорганізація є джерелом розширення ринків сировинних та енергетичних ресурсів, збуту продукції, важливим інструментом у вирішенні конфліктних ситуацій, що виникають між власниками підприємств.

Значних реорганізаційних змін зазнає будівельна галузь, оскільки у ній збереглася глибока спеціалізація та кооперація щодо проектування, виконання функцій забудовників, генпідрядників та субпідрядників, виробництва будівельних матеріалів та надання допоміжних послуг. Тому у будівництві важливе значення відводиться інформаційному забезпеченню реорганізаційних заходів, де основну роль відіграє облікова та звітна інформація.

Проблемам реорганізації суб'єктів господарювання, організації обліку та інформаційного забезпечення реорганізаційних процедур присвячені праці вітчизняних вчених І.О.Бланка, Ю.А.Вериги, С.Ф.Голова, З.В.Задорожного, І.В.Зятковського, Л.А. Костирко, В.М. Костюченко, Я.Д. Крупки, Б.М. Литвина, Н.М.Малюги, О.О.Терещенко та зарубіжних науковців Х.Андерсена, Дж.Блейка, С.Л.Брю, М.Ф.Ван Бреди, Н.Н.Клінова, Д.Колдуелла, К.Р.Макконелла, Б.Нідлза, В.Д.Новодворського, Я.В.Соколова, Є.С. Хендріксена та інших.

Водночас, потребують подальших досліджень наукові підходи до трактування категорійного апарату, обґрунтування видів та форм реорганізації, вдосконалення оцінки, обліку та розкриття інформації стосовно її проведення. Більшість науковців концентрують увагу на питаннях обліку та формування звітності звичайної діяльності, яка буде продовжуватись й надалі. Проте недостатньо досліджуються такі нестандартні та нетипові події, як організація обліку і звітності при об'єднанні суб'єктів, їх поділі чи перетворенні.

Саме значимість цих проблем, їх актуальність та необхідність вирішення й зумовили вибір теми, мету та основні напрями даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри обліку і аудиту в інвестиційній сфері Тернопільського національного економічного університету «Дослідження і розробка методики та організації обліку і аудиту діяльності підприємств інвестиційного комплексу» (номер державної реєстрації 0102U007219), де автором розроблено методику консолідації капіталів у зведеному балансі і звітності об'єднаних підприємств будівельного комплексу. Здобувач є учасником держбюджетної фундаментальної теми (номер державної реєстрації 0108U002111) «Дослідження та розробка методологічних основ обліку, аналізу і контролю інвестиційної діяльності підприємств України», затвердженої наказом Міносвіти України від 27 листопада 2007 р. № 1044, та розробляє методику

формування облікової політики при реорганізації підприємств будівельного комплексу.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вироблення науково-обґрунтованих рекомендацій із вдосконалення обліку та розкриття інформації у фінансовій звітності щодо реорганізації суб'єктів господарювання шляхом їх об'єднання, поділу чи перетворення.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні положення та уточнити економічну сутність поняття «реорганізація», її види, організаційно-правові форми;

- обґрунтувати варіанти і внести пропозиції щодо підвищення об'єктивності оцінки та відображення в обліку майна, зобов'язань, капіталу суб'єктів господарювання, що здійснюють реорганізацію;

- визначити інформаційні потреби при усіх можливих варіантах об'єднання підприємств, придатних для практичного застосування у будівництві, встановити елементи облікової політики, принципи і методику формування консолідованої звітності;

- систематизувати форми, правові підстави та інформаційний супровід поділу і перетворення суб'єктів господарювання;

- визначити роль і місце балансового узагальнення у проведенні реорганізації підприємств, розробити схеми його формування та коригування на події, що відбуваються після дати балансу;

- обґрунтувати потребу та запропонувати структуру і зміст методичних рекомендацій з обліку та формування звітності, необхідних для вироблення єдиної облікової політики при реорганізації суб'єктів господарювання.

Об'єктом дослідження є інформаційне забезпечення реорганізації підприємств шляхом їх об'єднання, поділу та перетворення.

Предметом дослідження виступає система обліку та розкриття інформації у звітності в умовах реорганізації суб'єктів господарювання.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження були використані такі наукові методи: узагальнення (при уточненні сутності, встановленні типів та видів реорганізації); методи індукції і дедукції, абстракції та формальної логіки (для узагальнення організаційно-правових форм, інформаційного забезпечення реорганізації); порівняння (для виявлення можливостей використання зарубіжного досвіду); методи документування, формалізації, моделювання (для вдосконалення документування, обліку та відображення у звітності операцій з реорганізації суб'єктів). У процесі обробки економічної інформації, побудови таблиць, графіків, алгоритмів та програм консолідації звітності групи об'єднаних підприємств застосовано сучасні комп'ютерні технології та пакет прикладних програм Microsoft Excel.

Дисертаційна робота базується на основах теорії системних досліджень, наукових розробках вітчизняних та зарубіжних вчених з питань обліку і розкриття інформації щодо реорганізаційних перетворень на підприємствах, національних та міжнародних стандартах обліку, інструктивних матеріалах, факторологічних даних обліку і звітності будівельних підприємств Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні і практичному вирішенні наукової проблеми із удосконалення поняття та форм реорганізації підприємств, розробки систем обліку і розкриття інформації у звітності щодо їх об'єднання, поділу та перетворення. За підсумками дослідження отримано такі наукові результати:

вперше:

- встановлено особливе місце балансового узагальнення в інформаційному забезпеченні реорганізації суб'єктів господарювання, рекомендовано в теорії балансознавства виділяти окремою групою реорганізаційні баланси, що стосуються об'єднання, поділу та інших трансформаційних перетворень підприємств зі змінами організаційно-правового характеру;

удосконалено:

- інформаційне забезпечення процедури об'єднання підприємств, зокрема, таких його форм як придбання, злиття і приєднання суб'єктів. Усі ці форми використовуються в будівельній галузі з властивими їй правилами виробничої кооперації та глибокою спеціалізацією учасників об'єднань;
- принципи формування інформації, пов'язаної з обліком переходу майна, зобов'язань від однієї господарської одиниці до іншої з використанням транзитного рахунку, а також порядок обліку вилученого капіталу для його передачі новоутвореним структурам, що дозволить без додаткових розрахунків визначати за даними обліку і балансу фактично внесену величину статутного капіталу;
- методичні підходи до обліку подій, що виникли після дати складання розподільчого балансу і до часу державної реєстрації новоутворених господарських одиниць, які класифіковано на такі, що є продовженням звичайної діяльності, і події, що викликані самою реорганізацією;
- послідовність та методи складання об'єднувального балансу з вилученням внутрішніх інвестицій, внутрішньогосподарських розрахунків, внутрішньогрупових оборотів та сальдо, нереалізованих прибутків, виділення частки меншості; порядок формування при реорганізації розподільчого балансу із внесенням коригувальних записів на події, що виникли після дати його складання, що дозволяє якнайточніше визначати вартість майнового комплексу, величину та структуру капіталу і зобов'язань групи об'єднаних підприємств.

набули подальшого розвитку:

- трактування сутності реорганізації як системи організаційних заходів, які призводять до об'єднання, поділу чи перетворення юридичної особи й супроводжуються зміною її організаційно-правової форми та складу власників з вирішенням питань правонаступництва, що дозволить чіткіше відмежовувати в обліку і звітності реорганізацію від реформування, реструктуризації, створення філій, дочірніх підприємств;

- класифікація в обліку видів реорганізації шляхом введення ще двох додаткових ознак: за джерелами фінансування (зумовлено розширенням напрямів фінансового забезпечення реорганізації) та за ступенем добровільності (з появою чинників щодо здійснення реорганізації в примусовому порядку);
- зміст і структура організаційно-методичного забезпечення систем обліку та розкриття інформації, що дозволить виробити єдину облікову політику стосовно об'єднання, поділу та перетворення суб'єктів господарювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування в практичній діяльності запропонованих методів реорганізації, відображення в обліку та балансі інформації про майно, зобов'язання, капітал суб'єктів господарювання, що підлягають об'єднанню, поділу чи зазнають інших реорганізаційних перетворень.

Результати дисертаційного дослідження прийняті до впровадження будівельними підприємствами та об'єднаннями, зокрема ВАТ «Тернопільбуд» (довідка № 12/041 від 12.05.2008 р.), ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд» (довідка № 01/285 від 26.06.2008 р.), ВАТ «БМФ «Івано-Франківськбуд» (довідка № 09-356 від 19.05.2008 р.), дочірнє підприємство «Бетоніка» (довідка № 12 від 28.04.2008 р.), ПМК «Ковельбуд» (довідка № 10-521 від 14.05.2008 р.) та використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету (довідка від 27.06.2008).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в ній, належать особисто автору.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, що викладено в дисертації, пройшли апробацію та отримали позитивну оцінку на міжнародних наукових конференціях «Проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу, контролю та аудиту у сфері надання послуг» (Тернопіль, 2005), «Генезис інституційної системи сучасної економіки України» (Чернівці, 2006), «Моделювання систем і процесів обліку, аналізу і аудиту» (Київ, 2008) та

всеукраїнських науково-практичних конференціях «Ефективність інвестиційного процесу в Україні: стан, проблеми і перспективи» (Тернопіль, 2005), «Становлення облікової політики в Україні» (Тернопіль, 2007), «Сучасні тенденції і проблеми розвитку інвестиційно-будівельного комплексу» (Тернопіль, 2007).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 15 наукових праць загальним обсягом 4,6 д.а., з яких особисто автору належить 4,1 д.а., з них у фахових виданнях опубліковано 11 наукових статей обсягом 3,6 д.а.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаної літератури. Основний зміст роботи викладено на 179 сторінках друкованого тексту. Робота містить 24 таблиці на 27 сторінках, 22 рисунки на 22 сторінках, 16 додатків на 21 сторінках. Список використаних джерел налічує 254 найменування на 17 сторінках.

РОЗДІЛ 1

Теоретичні засади реорганізації підприємств та її інформаційне забезпечення

1.1. Сутність, передумови та форми здійснення реорганізації підприємств

В сучасних умовах господарювання важливого значення набуває реорганізація підприємств. Дане питання є актуальним ще з початку 90-х років минулого століття, тобто з моменту, коли на більшості підприємств державної форми власності здійснювалася приватизація майна і вони реорганізовувалися, в основному, у акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю. В багатьох випадках у них на початках залишалася державна частка у статутному капіталі. Поступово дана частка зменшувалася шляхом продажу державних пакетів акцій новим акціонерам.

Починаючи з 2000 року можна спостерігати другу хвилю реорганізаційних процесів, що зумовлено, переважно, чинниками організаційно-правового характеру. До причин, що викликають потребу у проведенні реорганізації, слід віднести:

- реорганізацію з метою покращення структури управління підприємством та мінімізації податкового навантаження;
- укрупнення компанії з метою підвищення ефективності роботи, укріплення позицій підприємства на ринку;
- перетворення акціонерних товариств у інші форми (зокрема, у товариства з обмеженою відповідальністю) з метою уникнення додаткових витрат, конфліктних ситуацій, пов'язаних з емісією цінних паперів, звітуванням перед Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку;
- поділ компанії у зв'язку з внутрішніми конфліктами між засновниками, що спричиняють збиткову діяльність;
- реорганізацію компанії, що проводиться за вимогами антимонопольного комітету у зв'язку з монополюючим становищем її на ринку;
- поглинання юридичної особи сильнішим конкурентом для розширення ринку збуту та посилення впливу на економіку конкретного регіону. До даної

групи, зокрема, можна віднести й рейдерство. Однак, на нашу думку, варто виділити його окремо у зв'язку з тим, що у цьому випадку поглинання набуває примусового характеру і здійснюється часто незаконними способами;

- реорганізацію підприємства, що потребує подальшої санації (як спосіб покращення платоспроможності, а іноді служить запорукою виживання компанії);
- поділ юридичної особи на невеликі компанії з метою подальшого їх продажу. Цей вид бізнесу для вітчизняної економіки є маловідомим, але в країнах з ринковою економікою він досить розповсюджений і використовується як метод отримання прибутку від продажу фірм.

Для вітчизняної практики характерними можуть бути два типи передумов реорганізації підприємств, що викликано етапами суспільно-економічного розвитку України, починаючи з 90-х років минулого століття – часу набуття незалежності. І на них можуть впливати як зовнішні, так і внутрішні чинники (рис.1.1).

Рис. 1.1. Чинники впливу на процеси реорганізації підприємств

В умовах фінансово-економічної кризи виникають нові чинники, що зумовлюють реорганізаційні процеси. Серед них можна виділити реорганізацію з метою диверсифікації та економії сировинних і енергетичних ресурсів, скорочення окремих виробництв, пошуку нових ринків збуту продукції та ін.

На початковій стадії реформування економіки головним чинником реорганізації виступала приватизація (корпоратизація) державних підприємств. Розпочата на початку 90-х років минулого століття, вона найінтенсивніше проводилася у середині і другій половині 90-х років, коли більшість малих і середніх підприємств державної форми власності були реорганізовані у господарські товариства (товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства). Проте й зараз спостерігається зменшення державних підприємств і на їх базі створюються інші суб'єкти господарювання, про що свідчать дані табл. 1.1.

Таблиця 1.1
Суб'єкти господарювання України за організаційно-правовими формами*

Види суб'єктів	На початок року			2007 до 1997	
	1997	2002	2007	К-ть	Разів
Всього суб'єктів (одиниць): в т.ч.	615686	889330	1133200	+517514	1,8
Державні підприємства	14158	9307	7359	-6799	0,5
Колективні підприємства	37666	37869	29330	-8336	0,8
Приватні підприємства	111644	206144	258536	+146892	2,3
Дочірні підприємства	5315	21097	22523	+17208	4,2
Орендні підприємства	3614	1625	1276	-2338	0,4
Спільні підприємства	9901	6024	5148	-4753	0,5
Акціонерні товариства	30922	35134	33084	+2162	1,1
Товариства з обмеженою відповідальністю	147738	241799	351750	+204012	2,4
Корпорації	332	648	842	+510	2,5
Концерни	353	385	403	+50	1,1
Інші об'єднання юридичних осіб	1194	2141	1880	+686	1,6

* За даними Статистичного збірника «Регіони України» за 2007 р. – Ч.2. / За ред. О. Г. Осауленка / Держкомстат України. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. – 823 с. – С.69.

З табл. 1.1 видно, що починаючи з 1997 р. значно зменшилась кількість державних підприємств. Пішло на спад число колективних, орендних, спільних підприємств. Зате в результаті реорганізаційних перетворень значно зросла кількість дочірніх, приватних, товариств з обмеженою відповідальністю, корпорацій, інших об'єднань юридичних осіб.

Якщо оцінювати форми приватизації з метою реорганізації державних підприємств, то найбільш розповсюдженою з них була зміна власника шляхом викупу об'єктів приватизації – майже 50% (табл. 1.2). Двохступінчату модель приватизації – передачу майна в оренду трудовому колективу, а пізніше викуп орендованого майна обрали 18,1 % об'єктів, що змінили форму власності.

Через аукціон фондом державного (комунального) майна було продано 15,7 % таких суб'єктів господарювання. Зміна форми власності відбувалася також шляхом викупу пакетів акцій, що були у власності держави, приватними особами, колективними господарствами та іншими.

Таблиця 1.2

Форми реорганізації суб'єктів при приватизації державних підприємств
(на 01.01.2007 р.)

	в т.ч. шляхом		викупу об'єктів		викупу майна, зданого в оренду		продажу на аукціоні		продажу акцій ВАТ	
	Всього:									
Україна в цілому	105358	100,0	51216	100,0	19106	100,0	16530	100,0	18506	100,0
в т.ч. за областями західного регіону										
Івано-Франківська	3687	3,5	2526	4,9	297	1,6	495	3,0	296	2,0
Львівська	9588	9,1	6970	13,6	1074	5,6	812	4,9	590	4,0
Тернопільська	3055	2,9	685	1,3	1035	5,4	638	3,9	689	3,8

* Складено за даними статистичного довідника за 2007 рік [207].

Оцінюючи форми реорганізації державних підприємств у західному регіоні, слід зазначити, що тут немає однорідності. Так, у Львівській та Івано-Франківській областях зміна форм власності в основному відбувалася шляхом викупу об'єктів приватизації колективом підприємств та іншими суб'єктами (відповідно 72,8% і 68,5%). В той же час, у Тернопільській області значна частина суб'єктів (33,9%) проходила приватизацію у два етапи: оренду державного майна з наступним перетворенням орендних підприємств у господарські товариства, викупом орендованого майна за майнові та приватизаційні сертифікати і в незначній мірі – за грошові кошти.

За такою схемою відбувалася приватизація й будівельних фірм. Наприклад, державне підприємство трест «Тернопільбуд» у 1992 році було перетворене в орендне підприємство «Тернопільбуд», а пізніше у товариство з обмеженою відповідальністю (ТЗОВ) «Тернопільбуд», учасниками якого були понад 20 тис. фізичних осіб (працівників та інших осіб). В процесі цих

перетворень в наступні роки від ТзОВ «Тернопільбуд» були відокремлені у самостійні господарські одиниці – юридичні особи:

- домобудівний комбінат – реформований у ТзОВ «Домобудівник»;
- управління механізації – у ТзОВ «Тернобудмеханізація»;
- комбінат великопанельного домобудування – виділено як окремий майновий комплекс і продано.

У 2000 р. на підставі рішення загальних зборів учасників ТзОВ «Тернопільбуд» було реорганізоване у Відкрите акціонерне товариство «Тернопільбуд». У 2004 р. придбано цегельний завод м. Волочиська, на базі якого утворена філія «Цегельний завод». Організаційна структура ВАТ «Тернопільбуд» на теперішній час подана у додатку А, а органи управління – у додатку Б.

У Львові за приблизно такою ж схемою відбувалися перетворення у Проектно-будівельному об'єднанні «Львівміськбуд». Спочатку станом на 1 липня 1990 року на підставі державного об'єднання Львівського домобудівного комбінату № 1 було створене Орендне проектно-будівельне об'єднання (ОПБО) «Львівміськбуд». Зароблений за час наступної діяльності прибуток, амортизаційні відрахування розподілялися між членами трудового колективу пропорційно відповідних критеріїв (стажу роботи працівників на підприємстві, посади та фонду оплати праці) і стали основою для формування відповідних часток акціонерного капіталу кожного працівника при наступному перетворенні орендного підприємства в акціонерне товариство.

Викуп державної частки майна здійснювався працівниками поступово, на протязі 1990-1993 рр. за рахунок майнових та приватизаційних сертифікатів, грошових коштів. Статутний капітал був остаточно сформований договором купівлі-продажу від 20 серпня 1993 р. У 1994 році колективне підприємство ОПБО «Львівміськбуд» було реорганізоване у закрите акціонерне товариство (ЗАТ) «Проектно-будівельне об'єднання «Львівміськбуд». Організаційна структура на момент перетворення орендного підприємства у акціонерне товариство подана у додатку В. Пізніше в ЗАТ відбувалися й інші суттєві внутрішні перетворення з надання внутрішнім структурним підрозділам

певного ступеня самостійності, закріплення за ними основних засобів, оформлення лізингових відносин на передане майно.

Зокрема, припинена діяльність і ліквідовано через збитковість торговий комплекс «Сихів». Майно дочірнього підприємства «Ремонтно-механічний завод» було виділено шляхом складання розподільчого балансу і продано.

Спочатку усі підрозділи ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд» перебували на внутрішньому госпрозрахунку. У 1993 р. на їх основі створено 19 дочірніх підприємств з правом юридичної особи (додатки В, Д, Е). Майнові комплекси, а саме необоротні активи акціонерного товариства були передані їм на умовах фінансової оренди, а оборотні – у формі позики. Пізніше через несплату дочірніми підприємствами орендної плати основні засоби були повернені і у даний час закріплені за головним підприємством ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд».

Усі ці перетворення мали ознаки реорганізації, супроводжувалися змінами статуту як господарських одиниць, так і проектно-будівельного об'єднання загалом. В результаті управлінські структури ЗАТ «Львівміськбуд» зазнали значних змін, які подані на рис. 1.2.

У м. Івано-Франківськ в процесі приватизації з будівельного тресту «Івано-Франківськбуд» було виділено у самостійні господарські одиниці більшість будівельних управлінь. На даний час у складі об'єднання ВАТ «Будівельно-монтажна фірма «Івано-Франківськбуд» функціонує материнська компанія і дочірнє підприємство «Лізингбуд».

Значні реорганізаційні перетворення відбулися в останнє десятиріччя у системі будівництва м. Києва. На базі кількох будівельних трестів та інших підприємств з виробництва будівельних матеріалів та конструкцій, управлінь з експлуатації будівельної техніки та інших було утворено Акціонерне товариство Холдингова компанія «Київміськбуд». Окремі з них набули статусу дочірніх підприємств, а інші стали асоційованими членами холдингової компанії. До того ж у структурі холдингу були утворені такі невластиві для будівельної галузі дочірні підприємства, як акціонерно-комерційний банк «Аркада», ДП «Зв'язок», ДП – сільгосппідприємство «Відродження». До

Орендне підприємство (ОП)Акціонерне товариство (ЗАТ)

Генеральний директор ОП	⇒	Голова правління ЗАТ (генеральний директор)
Головний інженер	⇒	Технологічний директор: <ul style="list-style-type: none"> - виробничий відділ - технологічний відділ - відділ технічного контролю - відділ реконструкції виробництва - відділ головного енергетика
Заступник ген. директора з економіки	⇒	Директор з економіки та фінансів: <ul style="list-style-type: none"> - економічний відділ - фінансовий відділ - бухгалтерія - юридичний відділ із загальних питань
Начальник відділу кадрів Начальник ЖЕД Начальник відділу торгівлі та громадського харчування	⇒	Директор з кадрів та побуту: <ul style="list-style-type: none"> - відділ кадрів - господарський відділ
Заступник ген. директора з постачання та транспорту	⇒	Директор з маркетингу: <ul style="list-style-type: none"> - відділ маркетингу - відділ збуту готової продукції - юридичний відділ з дотримання договірної дисципліни з забудовниками
Заступник ген. директора з Промисловості	⇒	Директор з промислового виробництва: <ul style="list-style-type: none"> - лабораторія контролю якості - радіологічна лабораторія - цехи промислового виробництва (формувальний, арматурний, асфальтний, ремонтний та ін.)
Заступник ген. директора з будівництва	⇒	Директор з будівництва: <ul style="list-style-type: none"> - геодезичний відділ - проектно-кошторисний відділ - підрозділи будівельного виробництва (БМУ, спец дільниці, дільниці із утримання та експлуатації буд. техніки)
Директор ремонтно-механічного заводу	⇒	Відсутній у зв'язку з виділенням і продажем ЛРМЗ «Ремонтно-механічний завод»

Рис. 1.2. Реорганізаційні перетворення в управлінні ЗАТ «ПБО «Львівмісьбуд»

холдингової компанії як асоційовані члени увійшли також суб'єкти, які знаходяться поза межами м. Києва, а саме Одеський домобудівельний комбінат, Коростишівський кар'єр, Чернівецьке ПМК-76 та інші.

Усе це свідчить про те, що підприємства і фірми будівельної, як інших галузей вітчизняної економіки постійно зазнають значних реорганізаційних перетворень в процесі об'єднання, поділу, набуття інших організаційно-правових форм. А це неодмінно вносить свої особливості у систему реєстрації реорганізаційних процесів, організацію їх обліку, формування показників у первинній та консолідованій звітності.

На даний момент питання, пов'язані з реорганізацією і зміною організаційно-правової форми, а особливо методики обліку та відображення у звітності реорганізаційних процесів, недостатньо висвітлені у вітчизняних нормативних документах. Так, питання реорганізації відображаються у Цивільному кодексі України, Господарському кодексі України (далі ГК) та Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств».

Деякі нюанси також висвітлюються у Законі України (далі ЗУ) «Про державну реєстрацію юридичних осіб – підприємців», ЗУ «Про господарські товариства», ЗУ «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» та ЗУ «Про захист економічної конкуренції». Особливості проведення реорганізації акціонерними товариствами висвітлюються більш детально у рішеннях Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Однак, всі наведені вище нормативні акти дають лише поверхневий огляд питань, пов'язаних з реорганізацією, і не висвітлюють усіх проблемних нюансів, що виникають в момент проведення реорганізації. Водночас, немає єдиного документу, який би регулював ці питання, а особливо питання організації обліку та розкриття інформації у звітності реорганізованих підприємств. Вважаємо за необхідне у даному випадку перейняти досвід Російської Федерації, де у 2004 році були розроблені і запроваджені Методичні рекомендації щодо формування бухгалтерської звітності при здійсненні реорганізації організації. Такий документ значно

полегшив би роботу облікових працівників при здійсненні будь-якого виду реорганізації та зменшив би ймовірність помилок у звітності реорганізовуваних підприємств.

У зв'язку з цим, виникає потреба у більш глибокому розгляді самої сутності терміну «реорганізація», теоретичному обґрунтуванні даного поняття.

У чинному Господарському кодексі України реорганізація згадується лише як один із способів припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності у вигляді злиття, приєднання, поділу та перетворення (ст. 59), що, на нашу думку, немає достатнього обґрунтування, оскільки не завжди реорганізація призводить до ліквідації юридичної особи. Наприклад, за такої форми реорганізації як виділ, ліквідація фірми взагалі не здійснюється, адже материнська компанія продовжує функціонувати. В той же час утворюється нове підприємство.

У Цивільному кодексі України визначення «реорганізації» як економічної категорії взагалі не дано, а лише висвітлено її складові, зокрема, злиття, приєднання, поділ, виділ та перетворення. Спостерігаються значні протиріччя у трактуванні форм і методів реорганізації й у інших законодавчих та нормативних актах.

У табл. 1.3. дана порівняльна характеристика трактування цих форм у цивільному та податковому законодавстві України, вітчизняних та міжнародних облікових стандартах. З неї видно, що існують значні розбіжності у розумінні об'єднання через злиття підприємств. За Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) такої форми взагалі не існує. У вітчизняних Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку (П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств») спочатку визнавалася така форма реорганізації, але з прийняттям змін до них від 31.05.2008 р. цей стандарт не розповсюджується на об'єднання суб'єктів шляхом їх злиття. Превалюючою формою об'єднання бізнесу виступає придбання. Ні в Україні, ні за міжнародними правилами не існує спеціальних норм, які б регламентували облік та складання фінансової звітності при поділі, виділі чи перетворенні суб'єктів господарювання.

Порівняльна характеристика визначення основних форм реорганізації у нормативних актах

Форми реорганізації	Цивільне законодавство (Цивільний кодекс України)	Податкове законодавство (ЗУ № 2181 «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами»)	Облікові стандарти	
			Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО) (до прийняття змін від 31.05.2008 р.)	Міжнародні стандарти фінансової звітності та П(С)БО з врахуванням змін від 31.05.2008 р.
1. Злиття	Передавання майна, прав і обов'язків іншій особі- правонаступнику та припинення діяльності юридичних осіб, що об'єднуються	Об'єднання двох і більше платників податків та передача усіх прав та обов'язків зі сплати податків та погашення податкового боргу новому об'єднаному платнику податку	Об'єднання підприємств шляхом створення нової юридичної особи, в результаті якого власники підприємств, що об'єднуються, здійснюватимуть контроль над усіма чинними активами об'єднаних підприємств. При цьому жодна зі сторін не може бути визнана як покупець (П(С)БО 19)	Об'єднання шляхом злиття суб'єктів господарювання не передбачено
2. Приєднання	Передавання майна, прав та обов'язків іншій особі- правонаступнику та припинення діяльності приєднуваних юридичних осіб	Тракується аналогічно злиттю з тією лише різницею, що права та обов'язки зі сплати податків переходять до платника податків, до якого приєднуються інші особи	Асоціюються до певної міри з поняттям «злиття», як з'єднання окремих підприємств у результаті приєднання одного підприємства до іншого. Виділяється окремо така форма як придбання, в результаті якого покупець набуває контроль над активами інших підприємств (П(С)БО 19)	Приєднання, як самостійна форма реорганізації не передбачена. Єдиною формою об'єднання бізнесу визнається метод придбання (МСФЗ 3)
3. Поділ	Ділення юридичної особи на кілька суб'єктів з передачею їм за розподільчим актом (балансом) відповідних часток майна та зобов'язань на умовах правонаступництва	Поділ платника податків на дві і більше особи, до яких переходять усі права та обов'язки з погашення податкового боргу та сплати податків	Облік базується на загальних нормах. Спеціальних норм з відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності немає	Спеціальних норм з відображення в обліку та звітності поділу підприємств немає
4. Виділ	Виділ з юридичної особи однієї або кількох новостворених осіб з передачею їм частини майна, прав та обов'язків реорганізованого суб'єкта	Виділ з платника податків інших платників податків не тягне за собою розподілу податкових зобов'язань чи податкового боргу за окремими винятками	Спеціальних норм з відображення в обліку та фінансовій звітності виділу підприємств немає	Спеціальних норм з відображення в обліку та звітності виділу підприємств немає
5. Перетворення	При зміні організаційно-правової форми до нової юридичної особи переходить усе майно, права та обов'язки попереднього суб'єкта господарювання	Зміна організаційно-правового статусу передбачає передачу новому платнику податків усіх прав та обов'язків щодо погашення податкових зобов'язань та податкового боргу	Спеціальних норм щодо обліку і фінансової звітності перетворення підприємств у національних стандартах немає	Спеціальних норм щодо відображення в обліку та фінансовій звітності перетворення суб'єктів у МСФЗ немає

Щодо визначення сутності поняття реорганізації в економічній літературі, то на даний час немає одностайної думки з цього питання. Так, Коровайко А.В. під реорганізацією розглядає процес зміни осіб в майнових та інших правовідносинах, що характеризується зміною комплексу їх прав і обов'язків, суб'єктного складу учасників або ж організаційно-правової форми юридичної особи, що реорганізується, та призводить до універсального правонаступництва [84].

Деякі автори ототожнюють реорганізацію з ліквідацією. Зокрема, реорганізацією визнається припинення діяльності підприємства з переходом майнових прав і зобов'язань до інших юридичних осіб [217], або ж один із способів припинення діяльності юридичної особи, що відрізняється від ліквідації підприємства наявністю правонаступництва [211].

До особливих трактувань можна віднести й трактування укладачів довідника «Реструктуризація підприємств і компаній» Мазур І.І. та Шапіро В.Д. [112]. Реорганізацією, на їх думку, є перебудова, перетворення юридичної особи, що означає припинення діяльності конкретної юридичної особи без ліквідації підприємства з подальшою державною реєстрацією нової юридичної особи, що здійснюються у формі злиття, приєднання, поділу, виділу, перетворення.

Андрущак Є.М. поєднує такі категорії як «реорганізація», «реструктуризація», «санация», «реінжиніринг». Найширшим поняттям, яке охоплює усі ніші, він вважає реструктуризацію, як системний механізм реформування підприємства. Реінжиніринг, на його думку передбачає глобальні перетворення у сфері організації виробництва, управління та збуту продукції у рамках реструктуризації, санация – фінансове оздоровлення підприємства, реорганізація виступає лише як один з напрямів структурної перебудови в процесі реструктуризації підприємства [1, с.84].

На наш погляд, дані трактування не повністю відображають суть самого процесу. Адже не завжди реорганізація супроводжується припиненням діяльності чи ліквідацією підприємства. Так, зокрема, при перетворенні

компанія, що реорганізується, не припиняє своє діяльність, а лише змінює організаційно-правову форму. А при виділі взагалі відсутній факт припинення діяльності, оскільки материнська компанія, яка передає частину прав і обов'язків новоствореному підприємству, залишається функціонувати на ринку. Те ж саме можна сказати й щодо приєднання, що супроводжується лише ліквідацією підприємства, що приєднується.

Водночас, ми погоджуємося з авторами Кліновим Н.Н. та Назаровим Д.В., які основною ознакою реорганізації вважають перехід прав і зобов'язань до інших юридичних осіб. В той же час при ліквідації правонаступництво відсутнє [79].

Точнішим є трактування реорганізації Кураковим Л.П. та Кураковим В.Л. у «Великому тлумачному словнику економічних і юридичних термінів», де реорганізація юридичної особи визначається як припинення або інша зміна правового статусу юридичної особи, організаційні заходи, спрямовані на створення нової юридичної особи на основі використання механізму правонаступництва [104].

Деякі автори, зокрема Максимцев М.М. та Сорокін Д.Є. вважають, що реорганізація юридичної особи – це організаційні заходи, в результаті здійснення яких створюється нова юридична особа на основі використання механізму правонаступництва [197].

Своєрідні визначення реорганізації дали Загородній А.Г. та Вознюк Г.Л., які ототожнюють дане поняття з одним із напрямів санації підприємства-боржника, що здійснюється у різних формах до чи в процесі розгляду справи про банкрутство [60]. Однак, на нашу думку, цей підхід виділяє лише один бік такого широкого поняття, як реорганізація. Адже санація є лише однією з причин, що призводять до реорганізації. Позитивним слід вважати те, що серед загальноприйнятих форм реорганізації вони виділили ще й приватизацію, яку можна ототожнювати з перетворенням. При перетворенні відбувається зміна організаційно-правової форми підприємства. Якраз приватизація супроводжується зміною власників шляхом перерозподілу майнових прав між

новими власниками (працівниками підприємства чи іншими акціонерами, що вклали приватизаційні сертифікати, грошові кошти або ж інші цінності) і державою.

Найближче до визначення реальної суті поняття реорганізації, на нашу думку, підійшли автори Новодворський В.Д. та Клінов Н.Н., які вважають, що вона є зміною організаційно-правової форми фірми, складу власників, учасників (акціонерів) підприємства, його майна і зобов'язань, власного капіталу. У разі реорганізації шляхом перетворення змінюється організаційно-правова форма підприємства. До наслідків реорганізації у формі приєднання, злиття, поділу і виділу відноситься зміна складу власників, майна та зобов'язань, а також власного капіталу фірми [150]. Однак необхідно зазначити, що дані зміни стосуються окремої юридичної особи, адже сума активів, власного капіталу та зобов'язань реорганізованого шляхом поділу чи виділу підприємства залишається такою ж. Теж саме стосується об'єднаних підприємств, адже вартість активів і зобов'язань новоствореного підприємства дорівнюватиме сумі об'єднаних суб'єктів. Вважаємо також, що обов'язковою умовою реорганізації треба розглядати питання правонаступництва і це теж варто відобразити у визначенні поняття.

Отже, ключовими моментами у визначенні поняття «реорганізація» мають бути:

- організаційні заходи, викликані суспільно-економічними передумовами та іншими об'єктивними чинниками;
- зміна організаційно-правової форми, статусу та власників суб'єктів господарювання;
- вирішення питань правонаступництва.

На підставі сказаного вище, можна дати визначення поняття реорганізації як організаційних заходів, що призводять до об'єднання, поділу чи перетворення юридичної особи і супроводжуються зміною її організаційно-правової форми, складу власників майна, капіталу та зобов'язань з вирішенням питань правонаступництва.

Важливими способами реорганізації підприємств є їх злиття та приєднання. Можна сказати, що ці два варіанти реорганізації є близькими за своєю суттю, адже в обох випадках мова йде про об'єднання підприємств. Проте, у першому випадку підприємства, що об'єднуються, припиняють своє існування, а в іншому – ліквідується лише одне з них. В бухгалтерському обліку реорганізація шляхом злиття та приєднання відображається за однаковою методикою.

Злиття – процес, у результаті якого два і більше підприємства утворюють нову структуру (рис.1.3). При цьому до неї переходять усі майнові права та зобов'язання підприємств, що прийняли рішення про злиття.

Отже, реорганізація підприємства шляхом злиття передбачає утворення нового підприємства з ліквідацією структур, що об'єднуються.

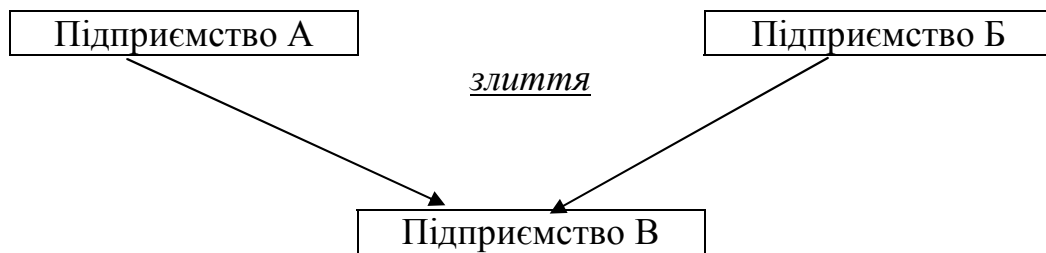

Рис. 1.3. Схема реорганізації шляхом злиття підприємств

Реорганізація шляхом злиття здійснюється в такій послідовності:

- на кожному з підприємств приймається і документально оформляється рішення про злиття, дається оголошення про це у відкритій пресі;
- проводяться спільні установчі збори учасників, на яких приймається рішення про створення нового підприємства, вибирається форма власності та визначається організаційно-правова форма новоствореної юридичної особи. Затверджуються установчі документи, розмір статутного капіталу, склад засновників, частки засновників у статутному капіталі і керівний склад новоутвореного суб'єкта;
- новостворене підприємство реєструється у державних органах влади;

- оформляється та затверджується передавальний акт, який має містити положення про правонаступництво щодо всіх зобов'язань підприємств, що ліквідовуються; щодо всіх кредиторів та боржників, включаючи зобов'язання, щодо яких між підприємствами немає остаточної згоди. Детальний перелік усього майна, що підлягає передачі, а також перелік дебіторів, кредиторів та чинних угод, що мають бути виконані правонаступником, підтверджується інвентаризацією і фіксується в актах приймання-передачі. Усі дані у передавальних документах повинні бути достовірними і документально підтвердженими;

- в подальшому ліквідовуються реорганізовані підприємства. Це є завершальним етапом злиття підприємств, після якого процес реорганізації вважається завершеним.

Приєднання – коли одне або кілька підприємств приєднуються до іншого, в результаті чого до останнього переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів (рис 1.4).

Рис. 1.4. Схема реорганізації шляхом приєднання.

Отже, в процесі реорганізації шляхом приєднання один із суб'єктів господарювання ліквідується (той що приєднується), а інший продовжує існувати, перейнявши усі права і зобов'язання ліквідованого.

Приєднання здійснюється за такою схемою:

- кожним з учасників приймається рішення про реорганізацію шляхом приєднання, про що дається оголошення у газеті (про перехід прав і зобов'язань від підприємства, що приєднується, до іншого підприємства);

- вносяться зміни в установчі документи підприємства- правонаступника щодо правонаступництва, збільшення статутного капіталу, зміни складу засновників та їх часток у статутному капіталі;

- проводяться інвентаризації та укладання передавального акту;
- завершується процес приєднання виключенням ліквідованого підприємства з державного реєстру.

У П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» використовується термін «придбання», який фактично ототожнюється з методом приєднання. Незважаючи на те, що в обох випадках одне підприємство вливається в інше, одне ліквідується, а інше продовжує функціонувати у розширеному вигляді, між даними формами об'єднання є й суттєва різниця. Найперше, придбання має супроводжуватись купівлею-продажем, оплатою покупцем придбаного майна іншого суб'єкта. Оплата і перехід права власності на майно призводить до оподаткування реалізаційної вартості. Приєднання ж одного суб'єкта до іншого може не вимагати грошової оплати, переходу власності до іншого суб'єкта.

Приєднання може супроводжуватись входженням власників ліквідованого суб'єкта до складу засновників іншого підприємства з наданням їм відповідних часток у ньому пропорційно до вартості приєданого майна. У зв'язку з цим, доцільно ці способи об'єднання бізнесу вважати двома самостійними формами об'єднання, кожна з яких вимагає особливих майнових та організаційно-правових відносин, оподаткування, відображення операції в системі обліку та фінансовій звітності.

У березні 2004 р. вступив у дію новий міжнародний стандарт МСФЗ «Об'єднання бізнесу», відповідно до якого для відображення в обліку об'єднання підприємств необхідно застосовувати тільки метод придбання. Відміну об'єднання бізнесу шляхом злиття підприємств пояснюють тим, що застосування єдиної методики обліку об'єднання повинно покращити якість та зіставність інформації, що надається інвесторам та іншим користувачам фінансової звітності.

Відповідно до цього 31 травня 2008 р. були внесені зміни до національного П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», за якими даний стандарт не розповсюджується на об'єднання шляхом злиття. Отже в обліку такий метод об'єднання як злиття взагалі нічим не регламентується.

На наш погляд, таку позицію не можна вважати оправданою, хоча би в частині оподаткування реорганізаційних операцій. Об'єднання за методом злиття звільняє суб'єктів, що об'єднуються, від оподаткування зазначених операцій. За використання методу придбання суб'єкт, що приєднується, зобов'язаний оподаткувати податком на додану вартість та податком з прибутком вартість майнового комплексу, оскільки, як зазначалося, придбання є елементом купівлі-продажу, призводить до передачі права власності на майно.

Іншими двома методами реорганізації, що за своєю суттю є подібними, вважаються поділ та виділ (виділення). Різниця між ними полягає в тому, що при реорганізації шляхом поділу материнське підприємство припиняє діяльність і підлягає ліквідації, а при виділі продовжують функціонувати обидва підприємства.

Порядок проведення реорганізації підприємства шляхом поділу й виділу включає:

- прийняття рішення щодо реорганізації з визначенням часток майна і його джерел, що передаватиметься кожному із новостворених підприємств, та часток у статутному капіталі;

- проведення установчих зборів, прийняття рішення про створення підприємства (на кожному з новостворених підприємств), затвердження установчих документів, розміру статутного капіталу і часток кожного із засновників;

- реєстрація новостворених підприємств;

- інвентаризація майна та зобов'язань;

- складання і затвердження розподільчого балансу;

- ліквідація підприємства, що розподіляється (при реорганізації шляхом поділу).

Поділ – це реорганізація суб'єкта господарювання, коли всі майнові права та зобов'язання переходять за розподільчим актом (балансом) у

відповідних частках до кожного з новоутворених в результаті поділу підприємств (рис. 1.5).

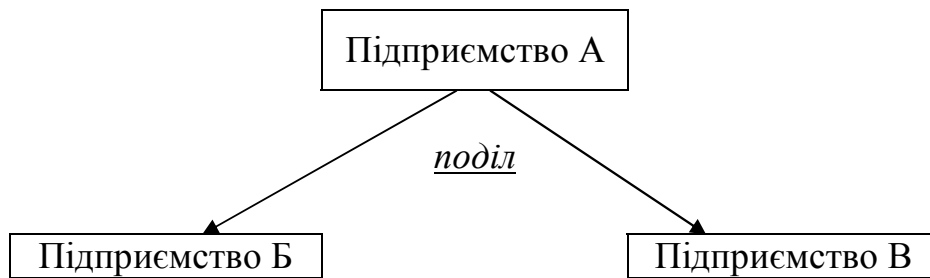

Рис. 1.5. Схема реорганізації шляхом поділу підприємства

Можна визначити такі передумови поділу підприємства:

- підприємство складається із декількох структурних підрозділів, що є цілісними майновими комплексами і можуть функціонувати самостійно;
- неузгодженість стратегічних перспектив між засновниками щодо подальшої господарської діяльності підприємства;
- реорганізація підприємства, якій передують рішення Антимонопольного комітету з метою обмеження монопольного становища на ринку.

Під час виділу з уже існуючого суб'єкта підприємницької діяльності одного або декількох нових суб'єктів господарювання до кожного з них, за розподільчим актом, переходять у відповідних частках майнові права та зобов'язання реорганізованого підприємства (рис. 1.6).

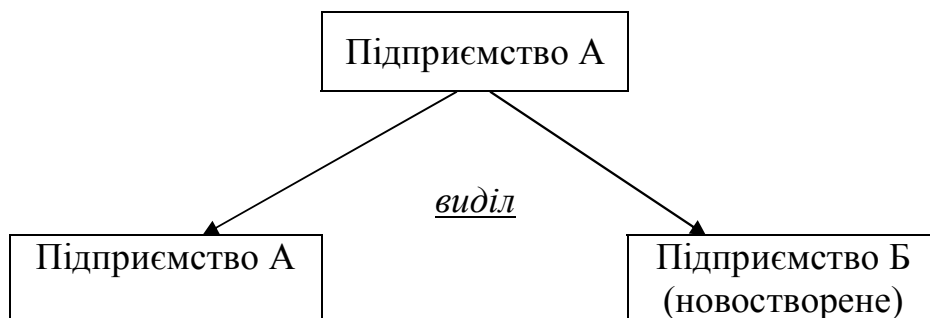

Рис. 1.6. Схема реорганізації шляхом виділу

На нашу думку, окремо слід також виділити такий спосіб реорганізації як перетворення. Це процес реорганізації існуючого суб'єкта підприємницької діяльності на інший суб'єкт господарювання зі зміною організаційно-правової форми, який успадковує усі майнові права та обов'язки попереднього підприємства (рис. 1.7). До перетворення можна віднести приватизаційні та інші процеси, коли змінюється форма власності, підприємство набуває нового статусу. Так, наприклад, товариство з обмеженою відповідальністю «Тернопільбуд» у 2000 році було реорганізоване у відкрите акціонерне товариство «Тернопільбуд». Кілька разів зазнавали внутрішнього перетворення підприємства Проектно-будівельного об'єднання «Львівміськбуд». При цьому ніякі операції типу об'єднання чи роз'єднання не проводилися. Основні відмінності полягали у зміні статусу структурних підрозділів щодо апарату управління проектно-будівельним об'єднанням.

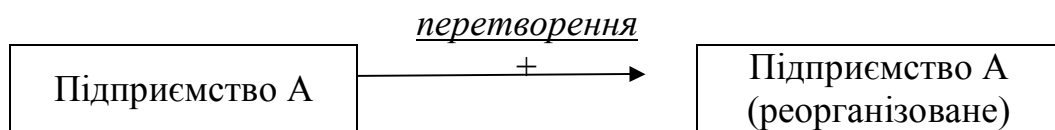

Рис. 1.7. Схема реорганізації шляхом перетворення

Реорганізація шляхом перетворення складається з таких етапів:

- прийняття рішення про перетворення підприємства;
- перереєстрація підприємства. Інформація про перереєстрацію публікується у друкованих засобах інформації.

При перетворенні суб'єктів підприємницької діяльності виникає значна кількість додаткових операцій. Найперше, необхідне узгодження та інвентаризація дебіторської і кредиторської заборгованості, адже вона залежно від виду реорганізації буде об'єднуватись чи розподіляться. Крім того, в результаті такого узгодження потрібно надати кредиторам гарантії щодо виконання реорганізованим суб'єктом успадкованих ним зобов'язань.

В економічній літературі подаються різні класифікаційні ознаки та форми реорганізації підприємства. На рис. 1.8. узагальнено найважливіші види та форми реорганізації підприємств.

Важливою, на наш погляд, є структура реорганізації за формальними ознаками, що виділяє Терещенко О.О. За даною ознакою можна виділити три види реорганізації:

- 1) з метою розширення розмірів підприємства (злиття, приєднання, поглинання);
- 2) направлену на створення кількох суб'єктів підприємства (поділ, виділ);
- 3) що не призводить до зміни розмірів (перетворення) [215].

Досить, детальну класифікацію видів реорганізації підприємств надають Клінов Н.Н. та Назаров Д.В. [79]. У поданій ними класифікації зазначаються чотири ознаки:

- за можливостями зміни майна і зобов'язань можна виділити реорганізацію, проведену без зміни майна і зобов'язань, до якої належить перетворення, та із зміною майна і зобов'язань, що призводить до збільшення у випадку злиття і приєднання чи зменшення у випадку поділу і виділу;

- за моментом завершення процедури реорганізації. За даною ознакою класифікують реорганізацію, завершенням якої є дата внесення запису про припинення діяльності суб'єкта господарювання, а зокрема приєднання, та реорганізацію, що завершується реєстрацією новостворених юридичних осіб, до якої належать злиття, поділ, виділ і перетворення;

- за фактом збереження юридичної особи вирізняють реорганізацію із збереженням юридичної особи, а саме: приєднання, виділ і перетворення; та реорганізацію, що призводить до припинення діяльності суб'єкта господарювання, до якої належить – злиття та поділ;

- за типом документів, що складаються, виділяють реорганізацію, яка оформляється розподільчим балансом, до якої відносять поділ і виділ, та реорганізацію, що оформляється передавальним актом, зокрема злиття, приєднання і перетворення.

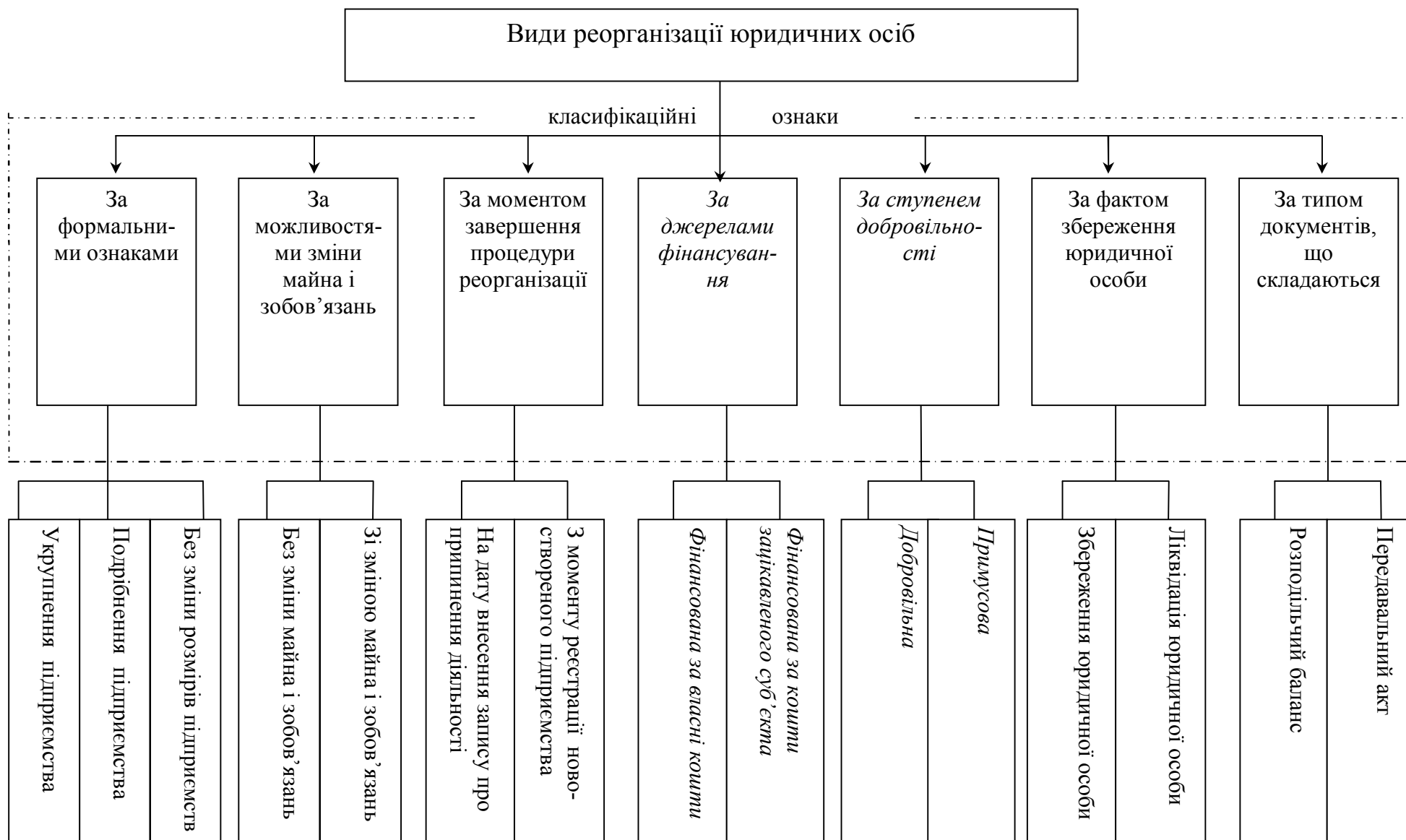

Рис. 1.8. Види реорганізації юридичних осіб як об'єкту бухгалтерського обліку

Вважаємо за доцільне до наведених вище класифікаційних ознак додати ще дві, які можуть суттєво впливати на методику, організацію обліку та формування показників звітності (виділені на рис. 1.8 курсивом):

- за джерелами фінансування форми реорганізації можна поділити на такі, що оплачуються за рахунок власних коштів або ж із зовнішніх джерел фінансування, зокрема за рахунок підприємства-реаніматора (суб'єкта господарювання, що зацікавлений у санації збиткової юридичної особи), держави тощо;

- за ступенем добровільності варто виділити реорганізацію, що проводиться на добровільних засадах, за рішення власників, та реорганізацію, що проводиться примусово за рішенням суду, Антимонопольного комітету та інших виконавчих органів. Також до примусової реорганізації можна віднести і поглинання фірм та організації.

Відповідно до зазначених класифікацій, що подані на рис. 1.8, потрібно будувати систему інформаційного забезпечення реорганізації. На їх підставі формуються показники звітності, необхідні учасникам реорганізації та іншим зацікавленим особам. У свою чергу, об'єктами обліку повинні бути ті процеси і показники, інформації про які вимагають користувачі звітності підприємства.

1.2. Методи оцінки активів та зобов'язань в умовах реорганізації бізнесу

Важливою умовою при здійсненні реорганізації підприємств виступає оцінка майна, зобов'язань, капіталу суб'єктів господарювання. Оцінка також вважається одним з основних елементів ведення бухгалтерського обліку. Фінансова звітність узагальнює виражені у вартісних вимірниках майно, зобов'язання, капітал підприємства.

Оцінка вартості будь-якого суб'єкта господарювання – це важлива економічна робота, цілеспрямований процес визначення вартості майна суб'єктів у грошовому виразі з врахуванням реального і потенційного доходу

на певну дату. В економічній літературі відсутня єдина точка зору щодо трактування категорії оцінки. Так, Е.С. Хендріксен і М.Ф.Ван Бреда подають оцінку як спосіб присвоєння числового значення показнику або властивості об'єкта, наприклад, такому як актив, діяльність фірми, продукції [228,с.327]. Н.М. Малюга трактує цю дефініцію як процес усвідомлення позитивної чи негативної значимості будь-яких господарських явищ, результатів праці, форм виробничо-трудової діяльності, матеріальних вчинків, здобутків господарювання на задоволення людських потреб, інтересів, цілей суб'єкта [117, с.24]. В.Г.Швець виділяє поняття оцінка та вартісне вимірювання. Під вартісним вимірюванням він розуміє вимірювання господарських засобів, їх джерел та господарських процесів у відповідних грошових одиницях, а оцінкою вважає спосіб вартісного вимірювання господарських засобів, джерел їх утворення [237, с.155]. Досить ґрунтовним, на наш погляд, є визначення, яке дає Я.В. Соколов «Оцінка – це спосіб вираження господарських засобів в узагальнюючому грошовому вимірнику. Вона здійснюється з метою реалізації принципу квантифікації – кількісного вираження якісних характеристик об'єктів обліку» [201, с. 124].

Оцінка є важливим атрибутом в процесі купівлі-продажу. Вартісного вираження потребують окремі елементи майна, зобов'язань суб'єктів господарювання, а також підприємства загалом. Вітчизняні та зарубіжні вчені акцентують на важливості функції оцінки при продажі чи купівлі підприємства, даруванні чи успадкуванні, накладенні арешту чи конфіскації, інвестуванні, страхуванні, передачі в заставу, визначенні вартості цілісного майнового комплексу та інших.

Без оцінки, вартісного вираження майна, зобов'язань, інвестованого капіталу не може обійтися будь-яка форма реорганізації підприємств. При об'єднанні бізнесу використовується, зазвичай, метод придбання, який має всі ознаки купівлі-продажу. При виділі, поділі, перетворенні важливо розмежувати майно суб'єктів, які набувають нового статусу. Це можна зробити лише у вартісному вимірнику.

При реорганізації об'єктами оцінки можуть бути окремі активи, майновий комплекс або ж підприємство загалом. За умови продажу підприємства із збереженням юридичної особи розраховується його ринкова вартість.

В процесі оцінки підприємства як майнового комплексу необхідно з його ринкової вартості виключити майно, яке вилучається з обігу при роздержавленні, приватизації відповідно до Цивільного кодексу України (житловий соціальний фонд, дитячі дошкільні заклади та ін.), а також майнові права, що стосуються персональної відповідальності суб'єкта (ліцензії, дозволи). Об'єктом оцінки в процесі реорганізації підприємства також виступають кошти у дебіторській заборгованості та зобов'язаннях (рис. 1.9.)

Рис. 1.9. Об'єкти оцінки в процесі реорганізації підприємства

Теорія і практика здійснення оцінки має в своєму арсеналі значну кількість методів та прийомів, за допомогою яких визначається вартість майна, капіталу та зобов'язань підприємств під час їх реорганізації. Методи і техніка оцінки майна підприємств постійно розширюється та удосконалюється. Якщо у минулому, в основному, використовувався затратний метод оцінки майна, то з переходом на міжнародні стандарти обліку більшої уваги надається сучасним динамічним методам оцінки. В економічній літературі при визначенні ринкової

та ліквідаційної вартості підприємства, в основному, використовується три підходи до оцінки, які подані на рис. 1.10.

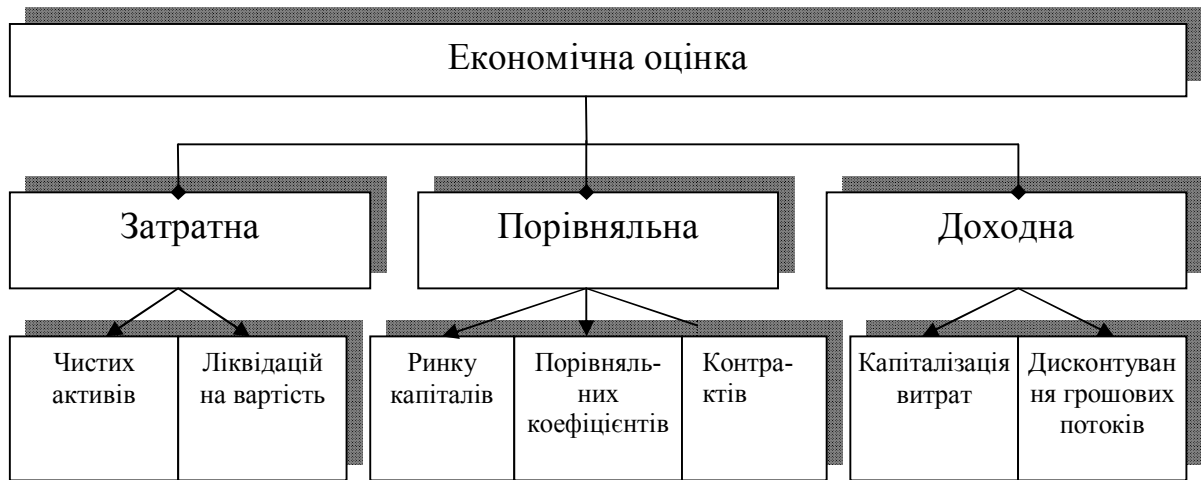

Рис. 1.10. Види економічної оцінки підприємства

Швець В.Г. розрізняє у складі затратного методу оцінку за історичною собівартістю (за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яку було б сплачено в разі придбання такого ж активу на поточний момент). Крім цього, він виділяє як окремий самостійний метод оцінки вартість реалізації (погашення) [237, с.157]. На наш погляд, поточна собівартість придбання і вартість погашення повинні ідентично відображати вартісну оцінку об'єктів на ринку, коли продавець і покупець є обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Е.С.Хендріксен та М.Ф.Ван Бреда, класифікуючи оцінку, виділяють вартісне вимірювання у момент придбання та оцінку на час вибуття активів. Для придбання вони виділяють такі можливі варіанти оцінки, як оцінка за собівартістю, поточною вартістю, дисконтованою вартістю придбання об'єктів. Серед видів оцінки при вибутті активів ними пропонується чиста вартість реалізації, оцінка за поточними грошовими еквівалентами, ліквідаційною вартістю, дисконтованими майбутніми грошовими надходженнями або сервісним потенціалом [228, с.317].

Незважаючи на те, що відповідно до вітчизняного законодавства пріоритетною є оцінка майна та активів за історичною (фактичною)

собівартістю, при визначенні вартості майнового комплексу суб'єкта господарювання, що підлягає реорганізації, можуть використовуватися й інші методи. Так, Крупка Я.Д., зауважуючи на те, що оцінка за історичною собівартістю не враховує фактор часу, кон'юнктури ринку, інфляції та інших чинників, пропонує використовувати нові динамічні методи [100, с.35]. Зокрема, він пропонує проводити оцінку за поточною, чистою, справедливою вартістю, дисконтованою вартістю та експертною оцінкою, які базуються на принципах ринкової економіки щодо формування ціни, мало пов'язані із минулими затратами і, водночас, враховують майбутні доходи.

Малюга Н.М. до нових перспективних методів оцінки майна включає оцінку за відновлювальною вартістю, за вартістю заміщення, за реалізаційною вартістю, за капіталізованою вартістю, за мінімальною вартістю, за умовною вартістю [117, с. 64]. Кожна з означених оцінок необхідна у певній галузі господарювання для вирішення певного кола завдань.

Надзвичайно велика увага приділена оцінці у національних і міжнародних стандартах обліку та фінансової звітності. Практично у кожному стандарті, що стосується обліку матеріальних та нематеріальних активів, дебіторської заборгованості, зобов'язань, видів діяльності, фінансових інструментів та інших, поряд з визнанням цих об'єктів обліку ставиться їх оцінка на різних етапах облікового процесу: моменту придбання, дати балансу, при вибутті, погашенні чи зменшенні корисності. До того ж, П(С)БО використовує найрізноманітніші види оцінки: первісна оцінка, історична собівартість, фактична собівартість, переоцінена вартість, ліквідаційна, амортизована собівартість, чиста вартість реалізації, справедлива вартість, оцінка за методом участі в капіталі, оцінка зі зменшенням корисності. Проте, методи оцінки, які пропонують національні стандарти, мають деякі відмінності у порівнянні з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Це найперше стосується оцінки основних засобів та інших необоротних активів, які займають головне місце при об'єднанні, поділі чи перетворенні суб'єктів господарювання. У табл. 1.4. подані основні відмінності в оцінці основних засобів за П(С)БО і МСБО.

Порівняльна характеристика методів оцінки основних засобів
за П(С)БО і МСБО

№ з/п	Метод оцінки	П(С)БО	МСБО	Наявність відмінностей
1	2	3	4	5
1.	Первісна вартість (собівартість)	П(С)БО 7	МСБО 16	Первісна вартість за П(С)БО і собівартість за МСБО – майже тотожні поняття. За П(С)БО - це історична (фактична) собівартість у сумі коштів або справедливої вартості інших активів. У МСБО визначається термін історичної (фактичної) собівартості при розрахунку суми, що амортизується. При визначенні собівартості (первісної вартості) до оплачених коштів в порівнянні з П(С)БО додають їхні еквіваленти, а замість інших активів зазначені інші форми компенсації: це значно більш широке поняття, ніж активи
2.	Балансова вартість	Немає	МСБО 16	В МСБО визначається сума згідно балансу (за мінусом амортизації і збитків від зменшення корисності)
3.	Переоцінена вартість	П(С)БО 7	Немає	Вартість необоротного активу, після його переоцінки
4.	Ліквідаційна вартість	П(С)БО 7	МСБО 16	В П(С)БО зазначено, що вона виражається у сумі коштів або вартості інших активів, очікуваних до одержання від реалізації (ліквідації) об'єкта за мінусом витрат, пов'язаних з їх реалізацією (ліквідацією). За МСБО це очікувана до одержання чиста вартість за мінусом витрат на вибуття. До того ж витрати, пов'язані з реалізацією, і витрати на вибуття можна вважати тотожними поняттями
5.	Справедлива вартість	П(С)БО 19	МСБО 16	Визначення майже ідентичні. Різниця лише в тому, що в П(С)БО вона визначається як сума, за яку можна обміняти актив чи сплатити зобов'язання в операціях між обізнаними, зацікавленими і незалежними сторонами. А в МСБО щодо оплати зобов'язань нічого не зазначено

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5
6.	Чиста вартість реалізації	П(С)БО 7	Немає	Термін згадується лише в П(С)БО. Визначається як різниця між справедливою вартістю необоротного активу і сумою очікуваних витрат на його реалізацію
7.	Зменшення корисності	П(С)БО 7	МСБО 16	В П(С)БО визначено як втрату економічної вигоди, обумовлену різницею між залишковою вартістю активу й очікуваною сумою його відшкодування. Незважаючи на те, що в МСБО зменшення корисності трактується як збиток і замість залишкової вартості дається балансова вартість, ці два поняття можна визнати ідентичними
	Збиток від зменшення корисності	немає	МСБО 16	

В процесі реорганізації підприємства може вирішуватися низка завдань, пов'язаних з оцінкою його майна та зобов'язань. При об'єднанні бізнесу вартість активів та зобов'язань суб'єктів має бути адекватною справедливій, ринковій вартості. При цьому може виникати різниця між ціною придбання та справедливою вартістю майна, капіталу, зобов'язань придбаного суб'єкта, яку кваліфікують як гудвіл.

Гудвіл повинен бути відповідним чином зареєстрований в системі обліку, не підлягає амортизації та оцінюється на наявність ознак зменшення його корисності, як це передбачено П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів».

При поділі підприємств важливо правильно встановити сукупну вартість кожної з новоутворених структур як в цілому, так і за окремими елементами активів та джерел їх формування.

В процесі перетворення підприємств, набуття ними інших організаційно-правових форм також важливе значення надається виявленню та об'єктивній оцінці окремих активів та майнового комплексу загалом. Так, при перетворенні державного Проектно-будівельного об'єднання «Львівміськбуд» спочатку в орендне підприємство, а пізніше у закрите акціонерне товариство

проводилася інвентаризація та уточнення вартості усіх видів майна.

При перетворенні державного тресту «Тернопільбуд» у товариство з обмеженою відповідальністю інвентаризації та переоцінці підлягало усе майно тресту та його структурних підрозділів. Уточнення вартості майнового комплексу проводилося також у 2000 році, коли товариство з обмеженою відповідальністю було реорганізоване у відкрите акціонерне товариство «Тернопільбуд».

Як свідчить практика оцінки та обліку у багатьох європейських країнах, в основі оцінки необоротних активів та іншого майна знаходяться фактичні витрати на придбання, будівництво, включаючи транспортування, монтаж та інші витрати, пов'язані з доведенням цих активів до експлуатаційного стану (табл.1.5).

Таблиця 1.5

Оцінка необоротних активів в обліку деяких європейських країн *

№ з/п	Види оцінки необоротних активів, що використовуються у деяких країнах Європи	Країни Європи												
		Бельгія	Великобританія	Греція	Данія	Іспанія	Італія	Люксембург	Нідерланди	Німеччина	Португалія	Франція	Швеція	Україна
1.	Оцінка довгострокових активів:													
	- за первісною вартістю		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	- за поточною вартістю		+						+					+
	- за нижчим показником із значення початкової чи ринкової вартості	+												
2.	Дооцінка довгострокових активів зараховується:													
	- до додаткового капіталу	+											+	+
	- до резерву переоцінки	+	+		+	+	+		+	+		+		
	- додається до бухгалтерського прибутку до оподаткування													+
3.	Списання гудвілу:													
	- амортизується протягом 5 років	+		+		+		+	+		+			
	- амортизується протягом терміну дії		+		+		+			+		+	+	
	- списується за рахунок резервів		+		+				+	+				
	- списується за рахунок прибутків				+				+					+

* Складено за даними Довідника «Європейський бухгалтерський учёт» та інших джерел [48, 55, 77, 98, 202]

У більшості європейських країн оцінка необоротних активів у момент придбання здійснюється за їх первісною вартістю, що включає ціну

постачальника на всі супутні витрати аж до введення об'єктів в експлуатацію.

Лише у Великобританії та Нідерландах можлива оцінка таких активів при їх включенні в систему обліку за дійсною ринковою ціною, яка формується шляхом проведення переоцінки активів у момент їх придбання (дооцінки, уцінки). Відповідно до законодавства Бельгії, нововведені об'єкти повинні ставитися на облік за нижчим значенням показників фактичної собівартості чи ринкової вартості.

Вважається, що затратний метод оцінки активів як у момент їх придбання, так і при їх утримуванні може застосовуватися у практиці, якщо власність не продається і не купується, якщо не існує розвиненого ринку нерухомості та інших інструментів фондового ринку, якщо активи використовуються не для одержання доходів, а для інших цілей, як, наприклад, об'єкти соціального, природоохоронного призначення тощо [100, с.47].

В умовах реорганізації підприємства шляхом придбання, поділу, набуття суб'єктом іншого організаційно-правового статусу повинні використовуватися ринкові методи оцінки майна та зобов'язань.

Згідно П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», придбання одним підприємством чистих активів іншого відображається в обліку покупця за сумою сплачених грошових коштів або їх еквівалентів. Водночас, якщо придбання здійснюється шляхом обміну на інші активи, то в основу оцінки ставиться справедлива вартість переданих активів. За справедливою вартістю на дату одержання відображаються безоплатно одержані ідентифіковані активи. Стандарт дає визначення справедливій вартості, що дорівнює сумі, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. У стандарті наводиться методика розрахунку справедливої вартості окремих активів при їх придбанні, а також застосування інших методів оцінки при об'єднанні кількох підприємств в один суб'єкт підприємницької діяльності (табл. 1.6).

Оцінка вартості придбання активів і зобов'язань
за П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»

№ з/п	Об'єкти визначення справедливої вартості	Методика визначення справедливої вартості
1	2	3
1.	Цінні папери	Поточна ринкова вартість на фондовому ринку. За відсутності такої оцінки – експертна оцінка
2.	Дебіторська заборгованість	Теперішня (дисконтована) сума, яка підлягає отриманню, що визначена за відповідною поточною відсотковою ставкою за вирахуванням резерву сумнівних боргів та витрат на отримання дебіторської заборгованості у разі потреби. Дисконтування не здійснюється для короткострокової заборгованості, якщо різниця між номінальною сумою дебіторської заборгованості та дисконтованою сумою несуттєва (менше 5% номінальної суми)
3.	Запаси	
3.1.	Готова продукція і товари	Ціна реалізації за вирахуванням витрат на реалізацію та суми надбавки (прибутку), виходячи з надбавки (прибутку) для аналогічної готової продукції та товарів
3.2.	Незавершене виробництво	Ціна реалізації готової продукції за вирахуванням витрат на завершення, реалізацію та надбавки (прибутку), розрахованої за розміром прибутку аналогічної готової продукції
3.3.	Матеріали	Відновлювальна вартість (сучасна собівартість придбання)
4.	Основні засоби	
4.1.	Земля та будівлі	Ринкова вартість
4.2.	Машини та устаткування	Ринкова вартість. У разі відсутності даних про ринкову вартість – відновлювальна вартість (сучасна собівартість придбання) за вирахуванням суми зносу на дату оцінки
4.3.	Інші основні засоби	Відновлювальна вартість (сучасна собівартість придбання) за вирахуванням суми зносу на дату оцінки
5.	Нематеріальні активи	Поточна ринкова вартість. За відсутності такої вартості – оціночна вартість, яку підприємство сплатило б за активи у разі операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами, виходячи з наявної інформації
6.	Чисті активи або зобов'язання за пенсійними програмами з передбаченими виплатами	Теперішня (дисконтована) сума належних виплат пенсій за вирахуванням справедливої вартості будь-яких активів пенсійної програми

Продовження таблиці 1.6

1	2	3
7.	Податкові активи та зобов'язання	Сума податкових пільг чи податків, що підлягають сплаті, які викають унаслідок об'єднання підприємств
8.	Поточні довгострокові зобов'язання	Теперішня (дисконтована) сума, яка має виплачуватися при погашенні заборгованості, визначеної за відповідними поточними відсотковими ставками. Дисконтування не здійснюється для короткострокових зобов'язань, якщо різниця між номінальною сумою зобов'язання та дисконтованою сумою є несуттєвою (менше 5% номінальної вартості)
9.	Обтяжливі контракти та інші непередбачені зобов'язання	Теперішня (дисконтована) сума, яка підлягає сплаті при погашенні зобов'язання, визначена за відповідною поточною відсотковою ставкою

У П(С)БО 19 наведено кілька методів, за якими здійснюється визначення справедливої вартості окремих активів підприємств, що підлягають об'єднанню шляхом придбання, а саме:

1. За поточною собівартістю – за вартістю, яку необхідно оплатити за умови купівлі цього активу у даний час. Зазначену оцінку рекомендовано використовувати при придбанні матеріальних цінностей, основних засобів (крім нерухомості та землі).

2. За поточною ринковою вартістю – за сумою грошових засобів, яку може отримати продавець від продажу матеріальних та інших активів за умови здійснення звичайної діяльності. Даний метод оцінки рекомендовано застосовувати при придбанні і обліку землі, будівель, споруд, машин та устаткування (у разі відсутності даних про ринкову вартість останніх їх облік може вестися за поточною відновлювальною вартістю). За поточною вартістю стандарт пропонує вести облік цінних паперів та нематеріальних активів. Якщо в процесі реорганізації неможливо визначити ринкову вартість цінних паперів, їх можна оцінити експертним методом.

3. За теперішньою вартістю - розрахованою шляхом дисконтування вартості майбутніх грошових надходжень, що очікуються до отримання в результаті звичайної діяльності підприємства. Метод теперішньої вартості пропонується використовувати при здійсненні оцінки довгострокової

дебіторської заборгованості, поточних і довгострокових зобов'язань, несприятливих контрактів та інших.

Тут необхідно відзначити, що багато з названих методів оцінки уже застосовуються як у зарубіжній, так і у вітчизняній практиці через використання механізму дооцінки. Як свідчать дані табл.1.4, дооцінка вартості довгострокових активів практикується у більшості європейських країн. Норми і порядок її проведення регламентовано на державному рівні. Сума дооцінки відноситься на збільшення додаткового капіталу чи резерву переоцінки. За рахунок зазначених джерел списується уцінка активів при зниженні їх справедливої вартості чи зменшенні корисності.

В Україні дооцінка довгострокових активів найбільш інтенсивно проводилася у 90-тих роках минулого століття і була пов'язана з гіперінфляційними процесами в економіці. У результаті чотирьох індексацій, проведених у 1992-1996 роках, номінальна вартість основних засобів, інших необоротних активів зросла більше ніж у 180 тис. раз [100, с.48]. До того ж, одні підприємства суму дооцінки зараховували до складу додаткового капіталу, інші (як, наприклад, акціонерні товариства) на її величину мали право збільшувати статутний капітал. За рахунок проіндексованої вартості майна могли покриватися прямі збитки підприємств. П(С)БО 7 «Основні засоби» рекомендує в окремих випадках (при вибутті переоцінених об'єктів) суму дооцінки спрямовувати до складу нерозподіленого прибутку.

Неоднозначний підхід до використання суми дооцінки ставить у нерівні умови окремі підприємства. Особливо це відчутно, коли такі суб'єкти проводять реорганізацію: об'єднуються, поділяються, виводять зі свого складу окремі підрозділи чи власників, ліквідовуються.

Загалом, ці чинники суттєво вплинули на механізм формування основних складових власного капіталу тих суб'єктів, які змінили форму власності при приватизації, акціонуванні. До того ж, основним чинником, який мав суттєвий вплив на структуру капіталу, був час перетворення державних підприємств у колективні, приватні. Підприємства, які були приватизовані на початку 90-х

років і після цього не проводили ніяких реорганізаційних заходів, на даний час мають невеликі розміри статутного капіталу і, водночас, у балансі показують значні суми додаткового капіталу, який утворений за рахунок післяприватизаційної дооцінки (індексації) майна.

У суб'єктів, що були приватизовані у другій половині 90-х років, багаторазова індексація основних засобів та інших активів уже була проведена до приватизації і увійшла до викупної вартості об'єкта приватизації, а отже – таким чином була включена до статутного капіталу реорганізованих підприємств. У них додаткового капіталу практично немає, однак статутний капітал сформовано з врахуванням дооціненої вартості майнового комплексу.

Немає достатнього обґрунтування списання збитків, допущених у поточному періоді за рахунок дооцінки основних засобів, інших довгострокових активів, проведеної значно раніше. І зовсім відсутня логіка, коли суму давно проведеної індексації основних засобів, інших необоротних активів відповідно п. 21 П(С)БО 7 «Основні засоби» при їх вибутті спрямовують до нерозподіленого прибутку і використовують, наприклад, на виплату дивідендів.

У зв'язку з цим доцільно, щоб підприємства до моменту здійснення реорганізації (об'єднання, поділу, перетворення) привели у відповідність власний капітал:

- для акціонерних товариств статутний капітал повинен становити не менше 1250 мінімальних розмірів заробітної плати, для товариств з обмеженою відповідальністю – не менше 100 мінімальних розмірів зарплати працівників;
- збільшити статутний капітал на суму проведених індексацій майна до введення національних П(С)БО;
- провести інвентаризацію іншого додаткового капіталу на предмет встановлення джерел і цілей його формування та напрямів подальшого використання;
- організувати чіткий аналітичний облік додаткового капіталу за його видами, субрахунками, аналітичними рахунками.

На рис. 1.11. подано варіанти вартісної оцінки суб'єктів при різних формах їх реорганізації. У більшості випадків майно реорганізовуваних підприємств оцінюється за справедливою вартістю.

Рис. 1.11. Вартісна оцінка суб'єктів при різних формах реорганізації

Важливим елементом цінової політики при реорганізації підприємств є встановлення справедливої вартості активів та зобов'язань. У п.8 П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» прямо вказано, що придбані покупцем ідентифіковані активи, зобов'язання і непередбачені зобов'язання визначаються і відображаються на дату балансу за їх справедливою вартістю.

При злитті об'єктів оцінку майна об'єднуваних одиниць доцільно проводити за їх балансовою вартістю з урахуванням зміни облікової політики.

Це означає, що об'єкти, які об'єднуються, повинні застосовувати єдину облікову політику щодо встановлення цін на активи, зобов'язання, капітал. І такими спільними, ідентичними цінами, які можуть використовувати усі суб'єкти, що об'єднуються, можна вважати справедливу вартість.

При поділі чи виділі також важливо встановити об'єктивні ціни спочатку на ідентифіковані в обліку об'єкти, а потім на майно та зобов'язання загалом, оскільки в розподільчому балансі має бути єдиний підхід у розподілі майна для кожного з виділених в результаті реорганізації суб'єктів. Отже, до моменту поділу усі ідентифіковані активи, зобов'язання підприємства доцільно привести у відповідність до їх справедливої вартості.

Тим більше, що справедливої оцінки майна та зобов'язань вимагає реорганізаційне перетворення суб'єкта господарювання, а особливо, коли в результаті реорганізації змінюється форма власності з державної на колективну, з колективної на приватну і навпаки.

При здійсненні реорганізації суб'єктів господарювання можуть виникати додаткові витрати, пов'язані з розробкою документації, послугами юристів, аудиторів, проведенням (за необхідності) експертної оцінки, реєстрацією, перереєстрацією суб'єктів та ін.

Оскільки ці послуги, зазвичай, здійснюються у момент проведення реорганізації, то відобразатися в обліку і звітності вони повинні за фактично понесеними витратами.

На рис. 1.11 подано найбільш загальні напрями і методи оцінки майна, зобов'язань, капіталу при реорганізації підприємств. Серед інших методів перевага має надаватися оцінці майна реорганізовуваних підприємств за справедливою вартістю, адже у процесі залучено щонайменше два суб'єкти. До того ж треба враховувати, що ці суб'єкти є пов'язаними особами або ними стануть після реорганізації. Тому для об'єктивної оцінки доцільно визначати справедливу вартість майнових комплексів, що підлягають реорганізації.

Інша справа, нині відсутня чітка методика розрахунку справедливої вартості окремих видів активів чи зобов'язань. Незважаючи на те, що

національні стандарти обліку вимагають доведення вартості об'єктів до справедливої вартості, якщо вона суттєво відрізняється від облікової ціни активів, проте ця норма у практиці не використовується.

Наприклад, на досліджуваних підприємствах ВАТ «Тернопільбуд», ЗАТ ПБО «Львівміськбуд» з часу прийняття національних стандартів обліку ні разу не проводилась переоцінка з метою доведення окремих об'єктів основних засобів, нематеріальних активів, незавершеного будівництва, фінансових інвестицій до їх справедливої вартості, хоча підстави для цього були і залишаються надалі.

Можливо, це частково пов'язано з тим, що податкове законодавство не визнає такого способу доведення облікової ціни об'єктів до їх справедливої вартості. Хоча, відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», дозволено проводити індексацію балансової вартості груп основних фондів та нематеріальних активів, якщо індекс інфляції за рік становить понад 10 відсотків. Незважаючи на те, що за останні періоди були роки, коли інфляція переважала зазначену межу, практично ніхто із досліджуваних суб'єктів переоцінки довгострокових активів ні з позиції національних стандартів обліку, ні згідно з податковим законодавством не проводив.

По-друге, в Україні на даний час недостатньо ефективно працюють інституції, що здійснюють регулювання цінової політики на майно та майнові комплекси, практично не діє вторинний ринок цінних паперів. Натомість непоодинокими є рейдерські атаки з метою поглинання конкурентів, завоювання ринків, а то й просто захоплення підприємств з використанням протизаконних методів.

П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» пропонує в основу справедливої вартості більшості об'єктів ставити їх ринкову вартість (табл. 1.5), зокрема:

1. Основних засобів – ринкову вартість. За її відсутності – відновлювальну вартість (сучасна собівартість придбання).
2. Нематеріальних активів – поточну ринкову вартість. За її

відсутності – оціночну вартість.

3. Цінних паперів – ринкову вартість на фондовому ринку. За її відсутності – експертну оцінку.
4. Запасів – сучасну собівартість (матеріалів) або ціну реалізації без витрат на її здійснення для аналогічних товарів, готової продукції.
5. Дебіторську заборгованість та зобов'язання пропонується оцінювати за теперішньою (дисконтованою) сумою, визначеною на момент погашення дебітора за вирахуванням резерву сумнівних боргів та витрат на повернення зобов'язань.

Отже, за будь-якої форми реорганізації в основу оцінки майна суб'єктів, що реорганізуються, має бути покладена переоцінена вартість: поточна ринкова вартість, сьогоднішня собівартість придбання чи теперішня вартість майбутніх грошових потоків щодо дебіторської та кредиторської заборгованості. Це має увійти в норму, використовуватися усіма суб'єктами, незалежно від форми власності чи галузевої приналежності, враховуватися в цивільному, господарському та податковому законодавстві.

1.3. Загальні підходи до інформаційного забезпечення реорганізації підприємств

Для оцінки необхідності реорганізації підприємств, її планування і можливостей проведення необхідна інформація, як незамінний засіб прийняття управлінських рішень та їх реалізації.

Тому, перш за все, необхідно встановити сутність поняття «інформація». Термін «інформація» походить від латинського слова «informatio», яке має декілька значень: роз'яснення, виклад, витлумачення, представлення, поняття, ознайомлення, просвіта.

Термін «інформація» є одним з найважливіших понять в сучасній філософії, теоретичних та прикладних науках, в науках про управління, при

проектуванні й експлуатації технічних та інших систем, тому існує безліч його трактувань. Різноманітність їх полягає в тому, що залежно від галузі використання, характеру завдань, для яких вводиться дане поняття, змінюється й визначення, що відображає, найперше, економічну сутність інформації, а потім і притаманні їй властивості. До найпоширеніших, що наведені у електронній енциклопедії Вікіпедія [34], можна віднести такі трактування інформації як:

- комунікації та зв'язку, в процесі якого усувається невизначеність (теорія зв'язку, американський вчений Клод Шеннон);

- міри неоднорідності розподілу матерії та енергії у просторі та у часі, міри змін, якими супроводжуються всі процеси, що протікають у світі (кібернетика, програмування, український вчений В.М. Глушков);

- означення змісту, отриманого із зовнішнього світу в процесі пізнання його і пристосування до нього наших почуттів (кібернетика, американський вчений Норберт Вінер);

- заперечення ентропії, міри хаосу в системі (термодинаміка, французький вчений Леон Бріллюен);

- передачі різноманітності (англійській філософ Уільям Росс Ешбі);

- міри складності структур (французький вчений, філософ Абраам Моль);

- фундаментального генералізаційно-єдиного безпочатково-безкінечного законопроцесу автоосциляційного, резонансно-сотового, частотно-квантового та хвильового відношення, взаємодії, взаємоперетворення та взаємозбереження (у просторі та часі) енергії, руху, маси та антимаси на основі матеріалізації та дематеріалізації в мікро- та макроструктурах Всесвіту (інформаціологія, російський вчений І.Й. Юзвішин);

- універсальної субстанції, що пронизує усі сфери людської діяльності, слугує провідником знань та думок, інструментом спілкування, взаєморозуміння та співробітництва, утвердження стереотипів мислення та поведінки (ЮНЕСКО);

- сукупності корисних відомостей, які є об'єктом збирання, реєстрації,

зберігання, передавання й перетворення (економічний аналіз, академік М.Г. Чумаченко);

- документування або публічне оголошення відомостей про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі (Закон України «Про інформацію»).

Своєрідне визначення інформації дає Шуть О.Н., як засобу зниження невизначеності і ризиків, що сприяє реалізації певної мети [243].

Підсумовуючи наведене вище, можна простежити наскільки широким і ємним є поняття інформації. Різні вчені залежно від своєї галузі дослідження і наукової направленості дають неоднозначні трактування інформації.

Загалом, при визначенні поняття інформації доцільно враховувати такі критерії:

- зміст – знання, що відображають стан, властивості, якості, ознаки суб'єктів і об'єктів (предметів, технологій, засобів, ресурсів тощо), фактів, подій, дій, явищ, процесів тощо;

- форму – відомості або дані у будь-якій формі та вигляді;

- місце виникнення та використання – на підприємстві, в державі, суспільстві, навколишньому світі;

- носії – на будь-яких носіях чи оголошених усно або у будь-який інший спосіб;

- послідовність одержання – збирання, перетворення, зберігання, поширення, використання;

- корисність – користь від інформації має перевищувати витрати на її одержання, знижувати невизначеність та ризики.

Що стосується бухгалтерського обліку, то для означення обліково-аналітичної інформації заслуговує на увагу трактування професора Соколова Я.В. Під інформацією він розуміє нові знання про об'єкт управління, що дозволяють формувати управлінські рішення, як міру ліквідації невизначеності в управлінській системі, як впорядковане відображення дійсності [201, с.19].

Інформацію щодо реорганізації підприємств та корпорацій також можна

характеризувати з різних точок зору і, зокрема, за її змістом, формою пред'явлення, поставленими до неї вимогами. Така класифікація необхідна для оцінки об'єктів в процесі реорганізації, що дозволяє впорядкувати зібрані дані і створити необхідні умови для подальшого їх використання.

Залежно від джерел інформацію поділяють на зовнішню і внутрішню, яка використовується для прийняття рішення щодо реорганізації підприємства (рис. 1.12).

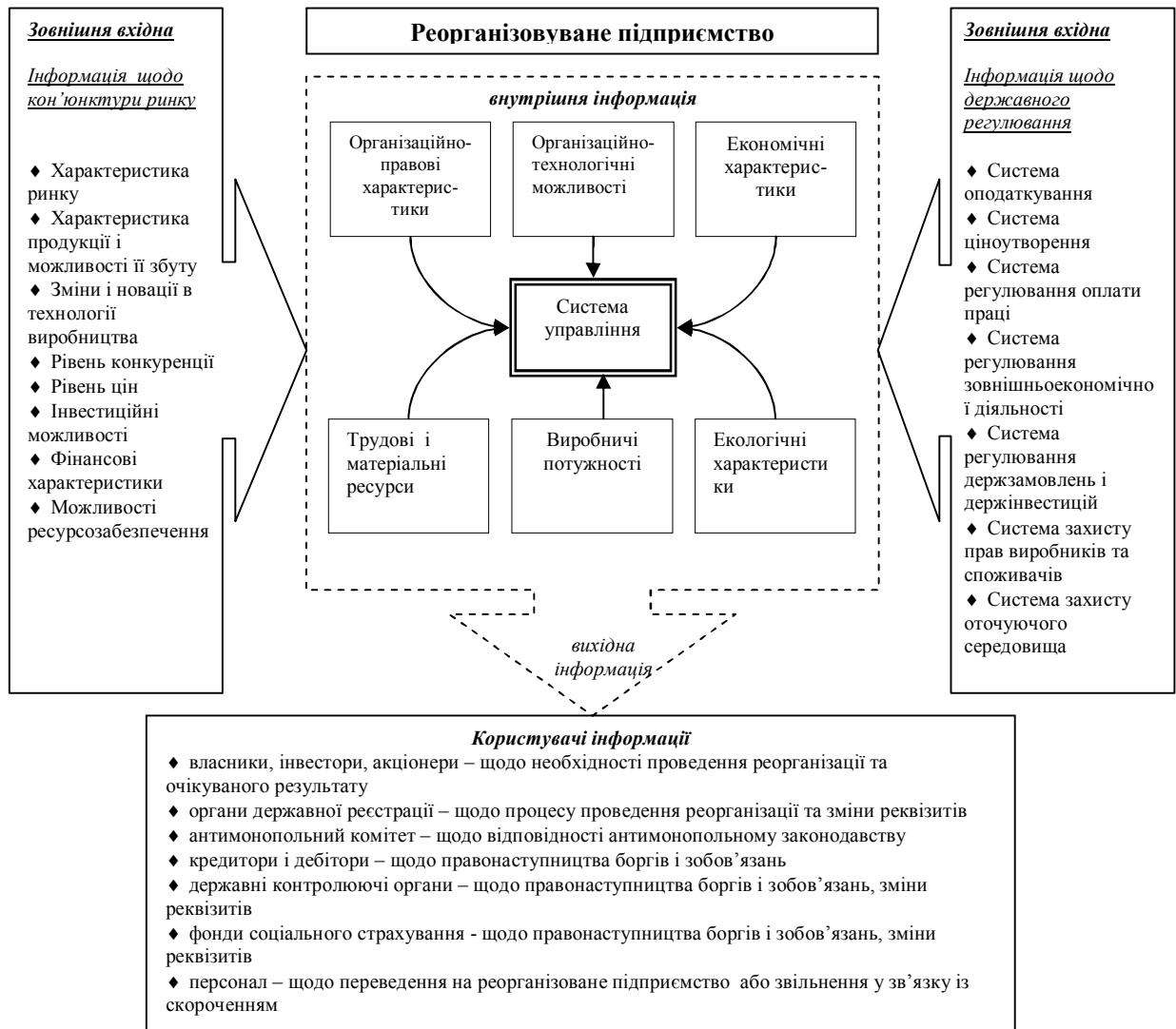

Рис. 1.12. Класифікація інформації, що використовується в процесі реорганізації підприємства

До зовнішньої можна віднести:

- інформацію щодо кон'юнктури ринку;
- інформацію, що стосується механізму державного регулювання.

Перша включає – характеристику ринку, характеристику продукції і можливості її збуту, зміни і новації в технології виробництва продукції, рівень конкуренції, рівень цін, інвестиційні можливості, фінансові характеристики, можливості ресурсозабезпечення та інші.

Інформація, що стосується механізму державного регулювання є регламентованою і обов'язковою до виконання. До неї відносяться: система оподаткування, система ціноутворення, система регулювання оплати праці, система регулювання зовнішньоекономічної діяльності, система регулювання держзамовлень і держінвестицій, система захисту прав виробників та споживачів, система захисту оточуючого середовища та інші види регулярної політики.

До внутрішньої відноситься інформація, яка формується безпосередньо на підприємстві, зокрема: організаційно-правові характеристики, виробничі потужності, економічні характеристики, трудові та матеріальні ресурси, організаційно-технологічні можливості, екологічні характеристики та інші.

За періодами створення інформація ділиться на вхідну та вихідну. Інформацію, що надходить до об'єкта управління є вхідною, а інформація, що надається користувачам – вихідною.

Дані види інформації відіграють значну роль в процесі реорганізації. Зокрема, зовнішня і внутрішня вхідна інформація є важливим фактором, що впливає як на прийняття рішення щодо перетворення, так і на сам процес. В ході реорганізації формується і надається зацікавленим особам вихідна інформація.

За сферами діяльності інформацію поділяють на соціальну, економічну, технічну та управлінську.

Залежно від ролі в процесі управління інформацію класифікують на – планову, облікову, нормативну та аналітичну.

Інформацію поділяють також за ступенем перетворення на первинну та узагальнену або похідну. Найбільш точною є первинна інформація, проте через значний обсяг для подальшого використання її необхідно узагальнити або

згрупувати. Саме така, узагальнена інформація лежить в основі складання бухгалтерської та фінансової звітності при реорганізації підприємства.

Залежно від насиченості реквізитами виділяють достатню, недостатню та надлишкову інформацію. Достатність інформації визначається необхідною її кількістю, що дає можливість провести достовірну оцінку підприємства, його майна і зобов'язань. Нестача інформації впливає на якість оцінки, понижуючи її достовірність. З іншого боку, надлишок призводить до збільшення даних, але не збільшення інформативності.

Забезпечення реорганізованого підприємства достатньою, суттєвою та достовірною інформацією має важливе значення. Воно дає підстави для прийняття рішення власниками, акціонерами щодо необхідності проведення реорганізації, а також впливатиме на сам процес її проведення, правильне, безболісне проходження реорганізаційних процедур, що забезпечить підприємство від правомірно чи неправомірно виставлених претензій з боку як внутрішніх, так і зовнішніх зацікавлених осіб.

Як зазначалося раніше, існує декілька методів проведення реорганізації, зокрема: злиття (процес, у результаті якого два і більше підприємств утворюють нове, при цьому усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до нової структури); приєднання (коли одне або кілька підприємств приєднуються до іншого, в результаті чого до останнього переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів); поділ підприємства (реорганізації суб'єкта господарювання, коли всі майнові права та зобов'язання переходять за розподільчим актом (балансом) у відповідних частках до кожного з новоутворених в результаті поділу підприємств); виділ (коли з уже існуючого суб'єкта підприємницької діяльності відділяється один або декілька нових суб'єктів господарювання, до кожного з яких за розподільчим актом переходять у відповідних частках майнові права та зобов'язання реорганізованого підприємства) та перетворення існуючого суб'єкта підприємницької діяльності на інший суб'єкт господарювання, який успадковує усі майнові права та обов'язки попереднього підприємства. При проведенні кожного з них необхідна

достатня кількість достовірної як зовнішньої, так і внутрішньої інформації.

Важливою складовою внутрішньої інформації у дореорганізаційний період є: одержання об'єктивних даних для прийняття концептуального рішення – потреби і форми реорганізації суб'єкта господарювання. Для цього необхідно на підставі обліково-аналітичної та іншої інформації удостоверитися щодо неефективності традиційних методів господарювання і потреби у реорганізаційних перетвореннях. До того виникає необхідність у прогнозуванні наслідків реорганізації, розрахунку ефективності реорганізаційних заходів.

Особливу увагу слід приділити інформаційному забезпеченню самого процесу реорганізації. Адже, при кожному із зазначених видів реорганізації існують специфічні процедури стосовно передачі права на володіння власністю, успадкування зобов'язань, які потребують відповідного документального оформлення та інформаційного представлення.

При перетворенні суб'єктів підприємницької діяльності виникає значна кількість додаткових операцій (рис. 1.13). До того ж законодавством України визначені конкретні терміни та максимальна тривалість кожної стадії реорганізації та формування інформації на них.

Однією з найбільш важливих проблем, пов'язаних з реорганізацією суб'єкта підприємницької діяльності, є дотримання порядку реєстрації та зняття з державного обліку суб'єкта господарювання в органах державної реєстрації. Так, у результаті перетворення виникає потреба реєстрації одних суб'єктів господарювання та скасування її у реорганізованих (при злитті, приєднанні, поділі, виділі). Необхідно також перереєструвати юридичну особу у разі зміни назви, організаційно-правової форми або ж форми власті (при перетворенні). За умови, приєднання чи виокремлення певних структурних підрозділів (філій, дочірніх підприємств) чи зміни засновників вносяться зміни до установчих документів, що теж підлягають державній реєстрації. Швидкість перетворення й подальше функціонування реорганізованої юридичної особи залежатиме від правильно та своєчасно проведеної перереєстрації.

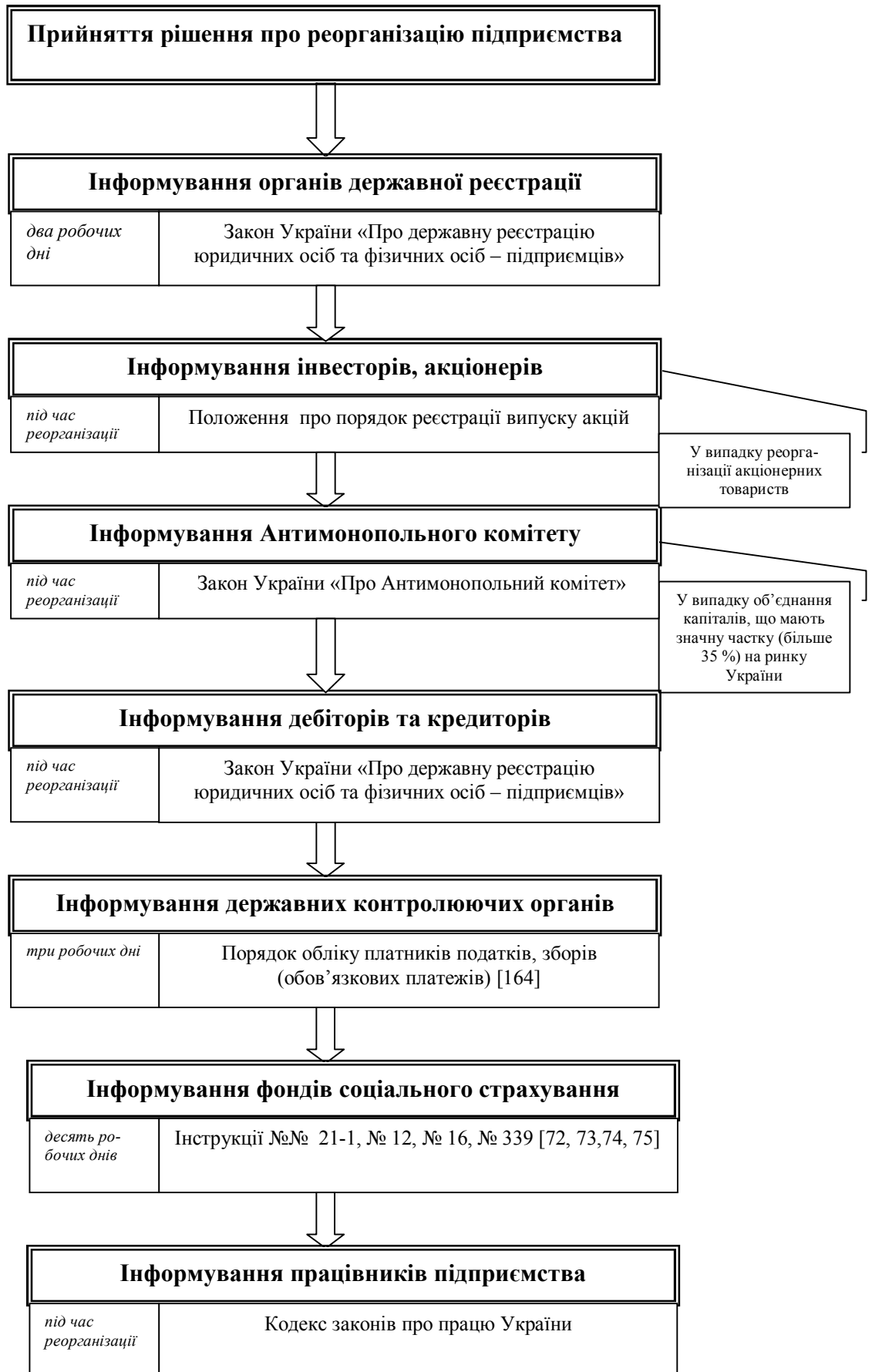

Рис. 1.13. Стадії інформаційного забезпечення реорганізації підприємств

Обов'язковою умовою при набутті нового статусу підприємства є інформування державних контролюючих органів та органів соціального страхування.

Необхідне також узгодження та інвентаризація дебіторської і кредиторської заборгованості, адже вона залежно від виду реорганізації буде об'єднуватися чи розділятися при поділі суб'єктів. Крім того, в результаті такого узгодження потрібно надати кредиторам гарантії щодо виконання реорганізованим суб'єктом успадкованих ним зобов'язань.

Ще одним із проблемних питань при реорганізації підприємства є вирішення питань зайнятості персоналу після реорганізації підприємства. Згідно ст. 36 Кодексу законів про працю, при реорганізації підприємства (злитті, приєднанні, поділі, виділі, перетворенні) дія трудового договору працівника продовжується. Таким чином, не проводиться звільнення працівників, за умови, що при цьому не скорочується чисельність чи штат персоналу підприємства. В іншому випадку, має дотримуватись встановлена законодавством процедура звільнення працівників.

При проведенні реорганізації об'єднуються чи розділяються значення показників фінансової звітності. Тому обов'язковою умовою є проведення аудиту фінансової звітності підприємства, що реорганізується, метою якого є підтвердження показників звітності. Це також дає додаткові гарантії кредиторам щодо визнання зобов'язань перед ними та їх переходу до новоутворених суб'єктів. При проведенні такого аудиту особливу увагу необхідно звернути на ліквідність наявного майна, визначення його ринкової (справедливої) вартості. Аудитор має дати характеристику зовнішнім факторам, що вплинули на незадовільний фінансовий стан підприємства. При цьому він має використовувати аудиторські процедури, за якими визначається платоспроможність, ліквідність майна підприємства, його схильність до банкрутства. При ліквідації підприємства аудитором підтверджується ліквідаційний баланс. Інформація аудитора надає впевненості власникам щодо можливості подальшого ефективного функціонування реорганізованого

суб'єкта підприємницької діяльності.

До найважливіших принципів, що мають враховуватися в процесі формування обліково-аналітичної інформації під час реорганізації підприємства, можна віднести наступні:

- усі активи, зобов'язання, права і обов'язки при реорганізації попередньо функціонуючого суб'єкта на підставі передавального акту переходять до новоствореної структури;

- наявність майна та зобов'язань кожного суб'єкта при злитті, приєднанні, поділі чи виділі має бути підтверджена проведеною інвентаризацією, дані якої враховуються при складанні звітності;

- при приєднанні одного суб'єкта до іншого до останнього переходять усі права і обов'язки того підприємства, яке приєднується;

- при поділі до новоутворених структур переходять усі права і обов'язки попереднього суб'єкта господарювання;

- потрібно виділити майно і зобов'язання кожної новоутвореної структури при поділі чи виділі у розподільчому балансі, сумарна вартість яких має відповідати даним загального балансу;

- кінцем звітного періоду вважається дата реорганізації, на яку мають бути складені баланс та інші форми звітності;

- дата складання такої звітності може не збігатися з кінцем календарного звітного періоду;

- у ролі вступного балансу новоутворених структур виступають дані розподільчого балансу на дату початку їх діяльності після державної реєстрації;

- на дату реорганізації звітність складається за формами і змістом подання річної фінансової звітності.

Одночасно із визнанням неможливості здійснення ефективної роботи та збитковістю суб'єкта підприємницької діяльності, власниками може буде прийняте рішення про ліквідацію підприємства.

В процесі ліквідації юридичної особи має бути складена і підтверджена аудитором така фінансова звітність:

- фінансовий звіт на момент припинення діяльності;
- проміжний ліквідаційний баланс після задоволення ліквідаційною комісією позовів кредиторів;
- остаточний ліквідаційний баланс, що подається на загальні збори учасників, акціонерів для розподілу між ними залишкового майна після погашення зобов'язань.

Завершальною стадією ліквідації юридичної особи є остаточний розподіл залишкового майна, розмір якого визначається за балансовою формулою:

$$\mathbf{BK} = \mathbf{A} - \mathbf{З}, \quad (1.1)$$

де **БК** – власний капітал, що належить засновникам, учасникам, акціонерам підприємства;

А – загальна вартість активів суб'єкта, що ліквідується за цінами можливої реалізації;

З – сума зобов'язань підприємства, яка до моменту остаточного розподілу повинна бути погашена.

Кінцевий розподіл залишкового майна здійснюється пропорційно до часток кожного учасника, акціонера у статутному капіталі ліквідованого підприємства.

Вирішення зазначених проблемних питань дозволить покращити інформаційне забезпечення реорганізаційних та ліквідаційних процедур з дотриманням встановлених норм і правил щодо перетворення чи ліквідації підприємств.

Висновки до I розділу

Узагальнення результатів дослідження щодо сутності, форм і методів реорганізації підприємств, оцінки майна та проблем інформаційного забезпечення реорганізаційних процесів дозволило зробити наступні висновки:

1. Для вітчизняної економіки характерними можуть бути два типи реорганізації підприємств:

- перетворення в умовах перехідної економіки, викликані роздержавленням, приватизацією, перепрофілюванням діяльності та формуванням нового власника, пошуком ефективних шляхів розвитку або намаганням вижити в умовах нестабільної економіки;

- реорганізація в умовах стабільного розвитку економіки, що обумовлена жорсткою конкуренцією на ринках сировинних, енергетичних ресурсів та збуту продукції; залученням додаткових інвестицій та реалізацією нових інвестиційних проектів.

2. Ключовими поняттями при визначенні сутності реорганізації суб'єктів господарювання мають бути:

- організаційні заходи, викликані суспільно-економічними передумовами та іншими об'єктивними чинниками;
- зміна організаційно-правової форми, статусу та власників суб'єктів господарювання;
- вирішення питань правонаступництва.

Отже, під реорганізацією слід розуміти систему організаційних заходів, що призводять до об'єднання, поділу чи перетворення юридичної особи і супроводжуються зміною її організаційно-правової форми, складу власників майна, капіталу та зобов'язань з вирішенням питань правонаступництва.

3. Поряд з придбанням до самостійного виду об'єднання бізнесу слід відносити приєднання одного суб'єкта до іншого, яке може не вимагати грошової оплати і передбачає входження власників ліквідовуваного суб'єкта до складу засновників іншого підприємства з наданням їм відповідних часток пропорційно до вартості приєданого майна.

4. До загальновідомих класифікацій реорганізацій доцільно додати ще дві ознаки, які мають суттєвий вплив на методику і організацію обліку та відображення у звітності:

- за джерелами фінансування: за рахунок власних джерел або коштів зовнішнього походження;
- за ступенем добровільності – на добровільних засадах з ініціативи

власників та реорганізацію примусового характеру (за рішенням суду, Антимонопольного комітету, через рейдерські методи захоплення власності).

5. В основу оцінки майна при реорганізації мають бути покладені ринкові підходи до визначення справедливої вартості майнових комплексів. Активи, капітал, зобов'язання доцільно відображати в об'єднувальному чи розподільчому балансі за переоціненою вартістю з врахуванням фактору часу та інших чинників: поточною ринковою вартістю, сьогоднішньою собівартістю, теперішньою вартістю майбутніх грошових надходжень, цінами можливої реалізації (при банкрутстві).

6. З метою визначення рівних умов для суб'єктів, що зазнавали реорганізаційних перетворень, зокрема, приватизації, у різні періоди часу доцільно:

- для акціонерних та інших господарських товариств розміри статутного капіталу довести до визначеної у законодавстві мінімальної межі;

- з допомогою інвентаризації встановити реальні джерела формування додаткового та іншого капіталу, організувати чіткий аналітичний облік за формами походження, видами та напрямками використання;

- підприємствам, які проходили приватизаційну реорганізацію у різні періоди і які після цього проводили дооцінку (індексацію) майна, дозволити суму індексації спрямовувати на збільшення статутного капіталу з розподілом її між учасниками, акціонерами пропорційно до раніше встановлених часток (кількості акцій) без будь-якого оподаткування.

7. До найважливіших принципів, що повинні враховуватися при реорганізації, слід відносити:

- усі активи, зобов'язання, права та обов'язки при реорганізації переходять до новостворених структур і мають бути підтверджені інвентаризацією, аудиторським висновком;

- вартість майна, зобов'язань суб'єктів реорганізації на момент її здійснення доцільно відображати за переоціненою вартістю;

- загальна вартість майна об'єднаних підприємств має дорівнювати

сумі вартості їх майнових комплексів;

- кінцем звітного періоду вважається дата реорганізації, на яку повинні бути складені баланс та інші форми звітності, дата складання яких може не збігатися з кінцем календарного звітного періоду;

- на дату реорганізації звітність складається за формами і змістом подання річної фінансової звітності.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [137, 139, 141, 142, 145].

РОЗДІЛ 2

Методика обліку та розкриття інформації при об'єднанні підприємств

2.1. Методи консолідації капіталів об'єднаних підприємств

Об'єднання підприємств, як одна із форм реорганізації бізнесу, на даний час є достатньо розповсюдженою, оскільки дозволяє розширити ринки збуту продукції і, таким чином, збільшити доходи від реалізації. Вона дозволяє диверсифікувати напрями постачання сировинних та енергетичних ресурсів та мінімізувати витрати на їх забезпечення. Об'єднані підприємства мають кращі можливості для збільшення виробництва та підвищення його рентабельності. Нарешті, незважаючи на певні вади, такі як часткова втрата самостійності та гнучкості, великі об'єднання є більш конкурентноздатними та стійкими до коливань ринку.

До реорганізації підприємств шляхом їх об'єднання іноді спонукає відома у світовій практиці теорія ефекту синергізму. Синергізм у перекладі з грецької означає спільні дії, у результаті яких дії одного учасника підсилюються діями іншого. Синергізм – це умова, за якої загальний результат від спільних дій стає більшим від суми часток окремих учасників. При об'єднанні підприємств ефект синергізму проявляється у тому, що вартість об'єднаного підприємства, його результати перевищують сумарну вартість окремих суб'єктів, які об'єдналися.

Терещенко О.О. вважає, що ефект синергізму виникає завдяки дії таких чинників [214, с.223]:

- економії на витратах при зростанні масштабів виробництва;
- економії фінансових ресурсів;
- збільшенні контролю на ринку.

Крім цього, об'єднання суб'єктів часто здійснюється з метою:

1. Отримання стабільного постачальника сировинних ресурсів чи покупця продукції.

2. Набуття ліцензій, патентів, ноу-хау для здійснення певних видів діяльності, впровадження нових технологій.

3. Диверсифікації інвестиційних вкладень з метою зменшення ризиків.

4. Придбання активів інших суб'єктів за вигідними цінами та на вигідних умовах.

5. Оптимізації податкових платежів при об'єднанні високорентабельних та низькорентабельних суб'єктів.

6. Об'єднання з метою підвищення конкурентоздатності, недопущення захоплення дрібних компаній великими корпоративними «хижаками».

Реорганізація діяльності шляхом об'єднання капіталів підприємств може проводитися у різних формах і за різними методами: зі створенням та без створення юридичних осіб; з ліквідацією чи без ліквідації уже існуючих суб'єктів; у формі спільних, асоційованих підприємств, холдингових компаній, корпорацій, консорціумів, концернів, федерації, конфедерацій та інших.

У вітчизняному законодавстві та нормативно-правовій базі немає чіткості у визнанні та трактуванні окремих форм та методів об'єднання бізнесу. Господарський кодекс України (ГКУ) виділяє такі форми об'єднання, як злиття та приєднання (ст.59, час.2,3).

При злитті суб'єктів господарювання, як зазначається в ньому, все майно та обов'язки об'єднаних підприємств переходять до нового суб'єкта, який створений в результаті об'єднання. Отже, у реорганізації шляхом злиття:

- а) беруть участь дві і більше юридичні особи;
- б) суб'єкти, які прийняли рішення щодо об'єднання, ліквідовуються;
- в) у результаті об'єднання обов'язково створюється нове підприємство;
- г) новий суб'єкт виступає правонаступником об'єднаних підприємств.

Особливостями такої форми реорганізації як приєднання одного або декількох суб'єктів господарювання до іншого, як визначено в ГКУ (ст.59, час.3), є:

- а) нова юридична особа не створюється;
- б) підлягають ліквідації лише суб'єкти, що приєднуються;

в) продовжує функціонувати підприємство, до якого приєднані інші суб'єкти;

г) суб'єкт, до якого приєднуються інші особи, виступає правонаступником усіх їх прав та зобов'язань.

Нова редакція Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» замість злиття та приєднання визнає лише об'єднання підприємств та видів їх господарської діяльності, як поєднання окремих підприємств та/або видів їх діяльності в одне підприємство з метою одержання доходів, зниження витрат або отримання економічних вигод у інший спосіб. Якщо об'єднання підприємств та/або видів їх господарської діяльності контролюється тією самою стороною (сторонами) до і після поєднання і цей контроль не є тимчасовим, то це не є об'єднанням підприємств та/або видів їх господарської діяльності [166].

Поєднання згідно п. 4 П(С)БО 19 може відбуватися шляхом приєднання одного підприємства (його компонента) до іншого, придбання всіх чистих активів (деяких чистих активів), прийняття зобов'язань або придбання капіталу іншого підприємства з метою одержання контролю одним підприємством над чистими активами та діяльністю іншого підприємства [166].

Під придбанням П(С)БО 19 (редакція до змін від 31.05.2008 р.) визнає «...об'єднання підприємств, в результаті якого покупець набуває контроль над чистими активами та діяльністю інших підприємств в обмін на передачу активів, прийняття на себе зобов'язань або випуск акцій» [166]. Зі сказаного очевидно, що придбання засвідчує факт купівлі-продажу, передачу активів (грошових коштів, інших) в обмін на корпоративні права, а також бере на себе зобов'язання попередників. Водночас, важко пов'язати зазначену купівлю-продаж з випуском акцій.

Під злиттям у вищезазначеній редакції стандарту розуміється об'єднання підприємств (шляхом створення нової юридичної особи, або приєднання підприємств до головного підприємства), в результаті якого власники (акціонери) підприємств, що об'єднуються, здійснюватимуть контроль над

усіма чистими активами об'єднаних підприємств з метою досягнення подальшого спільного розподілу ризиків та вигод від об'єднання. При цьому жодна зі сторін не може бути визначена як покупець. Таким чином, це засвідчує відсутність покупця, а отже й продавця, а загалом – факт купівлі-продажу. Цей додатковий чинник був важливим у визначенні об'єкта оподаткування при здійсненні реорганізаційних операцій, а точніше – вказував на його відсутність.

У міжнародній практиці питанням трактування та обліку об'єднання бізнесу приділяється постійна увага. Ще у листопаді 1983 року був затверджений МСБО 22 «Облік об'єднання підприємств», який набрав чинності з 1 січня 1985 року. З 1993 року застосовується змінений стандарт МСБО 22 «Об'єднання компаній», який і став основою для розробки аналогічного вітчизняного П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств».

31 березня 2004 року замість зазначеного стандарту був затверджений новий міжнародний стандарт фінансової звітності МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу», який вносить суттєві зміни як у процедури, так і в порядок обліку об'єднання суб'єктів господарювання. Найхарактерніші з них подані у табл.2.1.

МСФЗ 3 у порівнянні з МСБО 22 передбачає такі зміни в організації, обліку та відображення у фінансовій звітності операцій, пов'язаних з об'єднанням підприємств:

- замість об'єднання підприємств, компаній вводиться ширший термін «об'єднання бізнесу»;
- визнання і відображення в бухгалтерському обліку об'єднання лише за методом придбання та відмова від обліку за методом злиття (об'єднання інтересів);
- відміна нарахування амортизації нематеріальних активів з необмеженим терміном корисного використання;
- щорічне тестування нематеріальних активів на предмет можливого зменшення їх корисності;

Основні відмінності міжнародних стандартів МСФЗ 3 та МСБО 22
щодо об'єднання підприємств

МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу»	МСБО 22 «Об'єднання компаній»
1. Об'єднання бізнесу (business combinations) – це об'єднання окремих компаній або бізнесу в одну компанію, яка складає звітність (reporting entity)	1. Об'єднання компаній - об'єднання окремих підприємств в одну господарську одиницю в результаті приєднання одного підприємства до іншого або отримання контролю одним підприємством над чистими активами та діяльністю іншого підприємства
2. Стандарт не застосовується у спільних підприємствах, компаніях під загальним контролем, компаніях, що об'єднані лише договором; компаніях на обопільних основах (кооперативах, товариствах взаємного кредиту)	2. Даний стандарт не стосується: а) операцій між підприємствами, які знаходяться під спільним контролем; б) частки у спільних підприємствах і фінансових звітах спільних підприємств
3. Будь-яке об'єднання бізнесу обліковується з використанням методу придбання (purchase method)	3. Об'єднання підприємств може обліковуватися за методом придбання та об'єднання інтересів
4. Контроль (control) – це повноваження із управління фінансовою й операційною політикою підприємства чи бізнесом з метою одержання вигід від їх діяльності	4. Контроль — це повноваження управляти фінансовою та операційною політикою підприємства з метою одержання вигід від його діяльності
5. Вартість об'єднання бізнесу (cost of a business combination) – це сукупність справедливої вартості (на дату обміну) наданих активів, прийнятих або припущених зобов'язань та інструментів капіталу, випущених покупцем в обмін на контроль над придбаним підприємством, а також будь-які інші витрати, прямо пов'язані з об'єднанням бізнесу	5. Справедлива вартість - це сума, за якою можна обміняти актив або погасити заборгованість в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами
6. Стосовно гудвілу (goodwill) та інших нематеріальних активів, які мають необмежений термін корисного використання, амортизація нараховуватися не повинна, проте щорічно має проводитися тестування щодо можливого зменшення їх корисності. Негативна різниця (негативний гудвіл) в момент виникнення відноситься на прибутки підприємства	6. Гудвіл - будь-яке перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних активів та зобов'язань, які підлягають визначенню, на дату обмінної операції. Гудвіл амортизується переважно прямолінійним методом протягом 5 років або в окремих випадках 20 років з дати придбання. Негативний гудвіл - перевищення вартості частки покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань над вартістю придбання на дату придбання
7. Частка меншості (minority interest) - частина прибутку (збитків) і чистих активів дочірнього підприємства, які відносяться до часток в капіталі, що не належать (прямо або непрямо – через дочірні підприємства) материнському підприємству. Частка меншості визначається як відсоток чистої справедливої вартості ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання	7. Частка меншості — це частина чистих результатів діяльності і чистих активів дочірнього підприємства, яка відноситься до часток, що не належать прямо або непрямо, через дочірні підприємства материнській компанії

- визнання та відображення в балансі лише позитивного гудвілу у сумі перевищення вартості придбання над придбаною часткою у справедливій вартості ідентифікованих активів, зобов'язань на дату покупки. Негативний гудвіл має бути негайно визнаний прибутком підприємства;

- основним і єдиним визнається метод оцінки частки меншості за справедливою вартістю.

Більшість вищезазначених змін були враховані при затвердженні нової редакції П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств». Найважливіше з них є те, що даний стандарт не застосовується до суб'єктів, що об'єднуються шляхом злиття. В результаті чого даний метод об'єднання залишається неврегульованим стосовне ведення обліку і формування звітності.

Отже, на підставі сказаного вище можна виділити кілька методів об'єднання суб'єктів господарювання, які регламентовані та використовуються у світовій практиці. Їм відповідають певні методи оцінки майна, відображення операцій в обліку та подання у фінансовій звітності. Зазначені методи подані у табл. 2.2.

Як зазначалося, злиття – процес, у результаті якого два і більше підприємства утворюють нову структуру. При цьому до неї переходять усі майнові права та зобов'язання підприємств, що прийняли рішення про злиття.

Таке трактування наводиться у Господарському кодексі України. Водночас, згідно з П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» (до змін від 31.05.2008 р.) злиттям вважалось об'єднання підприємств (шляхом створення нової юридичної особи, або приєднання підприємств до головного підприємства), в результаті якого власники (акціонери) здійснюватимуть контроль над усіма чистими активами об'єднаних підприємств з метою досягнення подальшого спільного розподілу ризиків та вигод від об'єднання. При цьому жодна зі сторін не може бути визнана як покупець. На наш погляд, під таке визначення можна підвести не лише злиття підприємств, але й іншу форму реорганізації шляхом об'єднання – приєднання. Хоча зміст останнього суттєво відрізняється від поняття злиття. При злитті попередні суб'єкти господарювання ліквідовуються і утворюється нова структура. В процесі

приєднання ліквідовуються лише суб'єкти, що приєднуються, продовжують функціонувати підприємства, до яких приєднані інші суб'єкти.

У міжнародні практики під терміном «злиття» (merger) розуміють об'єднання двох або декількох фірм шляхом купівлі одних суб'єктів іншими (purchase) або за допомогою методу злиття (pooling of interests).

Поняття злиття в економічній практиці США дещо відмінне від вітчизняного, зокрема, означає ліквідацію одної фірми і об'єднання її з іншою, що в українській практиці тотожно приєднанню, а злиття у значенні, що відображається у вітчизняних нормативних актах, називається «консолідацією за законом» (statutory consolidation).

Таблиця 2.2

Можливі варіанти об'єднання підприємств

Метод об'єднання	Його сутність	Джерело
1. Злиття	Об'єднання суб'єктів господарювання, в результаті якого усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, що утворений внаслідок злиття	Господарський кодекс України, частина 2
	Об'єднання підприємств, коли акціонери підприємств, що об'єднуються, здійснюють загальний контроль над усіма чи фактично над усіма чистими активами й операціями для досягнення подальшого взаємного розподілу ризиків і вигод, щодо об'єданого підприємства таким чином, що жодна зі сторін не може бути визнана як покупець	МСБО 22 «Об'єднання компаній»
2. Приєднання	Об'єднання суб'єктів господарювання, в результаті якого приєднуються один або кілька суб'єктів господарювання до іншого суб'єкта господарювання і до цього останнього переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів господарювання	Господарський кодекс України, частина 3
3. Придбання	Об'єднання бізнесу як об'єднання окремих господарських одиниць або бізнесу в одну звітну одиницю. Під бізнесом розуміється інтегрований набір діяльностей та активів, якими управляють з метою забезпечення доходу для інвесторів або зниження витрат чи одержання інших економічних вигод	МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу»
4. Об'єднання	Об'єднання підприємств та/або видів їх господарської діяльності - поєднання окремих підприємств та/або видів їх діяльності в одне підприємство з метою одержання доходів, зниження витрат або отримання економічних вигод у інший спосіб.	П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»

В американській практиці використовуються також такі терміни як статусне і підпорядковане злиття, різниця між якими полягає у тому, що у випадку підпорядкованого об'єднуються дві фірми, одна з яких (цільова) стає дочірнім підприємством до іншої (материнської).

Згідно МСФЗ 3 материнським (parent) є підприємство, яке має одне або кілька дочірніх підприємств. Відповідно дочірнім (subsidiary) є підприємство (зокрема, некорпоративне, наприклад, товариство), яке перебуває під контролем іншого підприємства. Отже, звітною одиницею в даному випадку є група підприємств, яка включає материнське та усі його дочірні підприємства.

Окрім наведених вище у зарубіжній практиці існує ще кілька видів злиття:

1. Горизонтальне – об'єднання конкурентів.
2. Вертикальне – об'єднання продавця і покупця.
3. Конгломератне – об'єднання компаній, які не є конкурентами і не мають статусу продавця і покупця.

У США кожен штат має свої нормативні документи, що встановлюють порядок злиття та поглинання корпорацій. У більшості випадків об'єднання проводиться за згодою сторін, які приймають відповідну резолюцію. На підставі цієї резолюції секретаріатом штату видається сертифікат про злиття чи консолідацію капіталів юридичних осіб.

У Великобританії правила об'єднання підприємств мають форму саморегулюючих корпоративних відносин у сфері цінних паперів. Це регулювання базується на відповідному кодексі злиття і поглинання, що включає сукупність стандартів і правил. Унікальним аспектом британської системи є те, що дотримання цих правил здійснюється добровільно.

Об'єднання активів, капіталу, зобов'язань групи підприємств в результаті їх реорганізації не можна вважати як просте сумування показників балансів на дату реорганізації. Це пояснюється тим, що до складання об'єднуючого балансу потрібно провести низку облікових процедур з метою достовірного визначення залишків майна та зобов'язань на початок здійснення діяльності новоутвореної

структури. Глен А.Велш і Деніел Г.Шорт під консолідацією капіталів об'єднаних підприємств розуміють обліковий процес, а не лише як арифметичне сумування показників фінансової звітності [45, с.720].

При цьому важливе значення для оцінки і зведення показників об'єднаних суб'єктів у єдиний баланс має метод об'єднання (придбання, злиття чи приєднання). Як зазначає Крупка Я.Д., такі методи об'єднання капіталів як придбання і злиття мають суттєві відмінності в оцінці майна і результатів діяльності, правилах консолідації звітності, врахуванні чи не врахуванні (елімінуванні) окремих статей балансу [99, с.174], що подано у табл. 2.3.

Основна відмінність полягає в оцінці майна та інвестицій. Так, при придбанні майно дочірнього підприємства, що приєднується до материнської компанії, оцінюється за ринковою вартістю (у вітчизняному трактуванні – справедливою вартістю), а при злитті оцінка часток усіх членів групи здійснюється за обліковою вартістю. При об'єднанні шляхом придбання виникає таке поняття як гудвіл, що є різницею між вартістю придбання і часткою материнської компанії у справедливій вартості. Величина гудвілу має періодично переглядатися з врахуванням можливого зменшення його корисності відповідно до П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів». Якщо на кінець року гудвіл не відповідає ознакам активу, то його балансова вартість списується на витрати.

Ще однією відмінністю між придбанням і злиттям є те, що при об'єднанні показників балансу та інших звітних форм, деякі статті підлягають елімінуванню, тобто взаємному виключенню.

Окрім зазначених вище методів об'єднання підприємств, окремі науковці дають власні визначення способам об'єднання бізнесу. Так, зокрема, Є.С. Хендріксен та М.Ф. Ван Бреда виділяють два види об'єднання підприємств, такі як – об'єднання методом купівлі та методом злиття інтересів [228, с.517]. Метод злиття був регламентований МСБО 22 «Об'єднання компаній», на зміну якого нещодавно прийнято МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу». Метод купівлі

Відмінності при об'єднанні капіталів підприємств за методами
придбання і приєднання (злиття)

	Відмінності	Метод придбання	Метод приєднання (злиття)
1.	Оцінка активів і зобов'язань ДП* на момент об'єднання	За ринковою справедливою вартістю	За обліковою балансовою вартістю
2.	Гудвіл	Визнається як позитивна чи негативна різниця між ринковою вартістю ДП і сплаченою сумою	Гудвіл не визнається
3.	Метод зведення, що застосовується при складанні консолідованого балансу	Активи та зобов'язання (еліміновані на статті, що вилучаються) ДП за ринковою вартістю додаються до відповідних статей МК за балансовою (обліковою) вартістю	Активи та зобов'язання (еліміновані на статті, що вилучаються) ДП за їх обліковою балансовою вартістю додаються до відповідних статей балансу МК
4.	Метод зведення, що застосовується при складанні консолідованого Звіту про фінансові результати	Валові доходи (за вирахуванням вилучень) МК і ДП зводяться разом. Витрати звітного періоду кожної фірми плюс додаткові витрати на знос і амортизацію гудвілу зводяться разом	Валові доходи і витрати звітного періоду (за вирахуванням вилучень) МК і ДП зводяться разом
5.	Статті, що елімінуються (вилучаються) при консолідації	а) з активів МК – ринкова вартість інвестицій у ДП; б) з пасивів ДП – частка МП в капіталі ДП; в) сума внутрішньогрупових операцій та внутрішньогрупового сальдо; г) нереалізовані прибутки та збитки від внутрішньогрупових операцій (крім збитків, які не можуть бути відшкодовані)	а) з активів МК – балансова вартість інвестицій у ДП; б) з пасивів ДП – частка МП в капіталі ДП за вирахуванням нерозподіленого прибутку; в) сума внутрішньогрупових операцій та внутрішньогрупового сальдо; г) нереалізовані прибутки та збитки від внутрішньогрупових операцій (крім збитків, які не можуть бути відшкодовані)
6.	Порівняння окремих статей балансу: а) оборотні активи (грошові кошти) б) оборотні активи (негрошові) в) зобов'язання е) власний капітал є) нерозподілений прибуток	менші більші однакові менший менший	більші менші однакові більший більший

* ДП (дочірнє підприємство) – підприємство, що підлягає приєднанню;

МК (материнська компанія) – підприємство-покупець.

асоціюється з регламентованим методом придбання. Однак термін «купівля», на наш погляд, вужче характеризує реорганізаційні процеси, ніж поняття «придбання». Купівля більше, ніж придбання пов'язана з грошовими розрахунками. В той час, коли придбання може здійснюватися шляхом обміну частками, акціями та іншими фінансовими інструментами.

Глен А. Велш та Деніел Г. Шорт, спираючись на той же МСБО 22, вважають, що об'єднання може здійснюватися за методом злиття або ж за методом поглинання. У книзі «Основи фінансового обліку» вони проводять паралель між методами поглинання і купівлі бізнесу [45, с.696]. Хоч, на нашу думку, дане ототожнення є не зовсім виправданим. Ці два методи мають один напрямок, тобто в обох випадках проводиться викуп частки, відповідно наявною є операція купівлі-продажу. Проте, за своєю суттю вони дещо відрізняються. Так, метод купівлі бізнесу здійснюється за добровільною згодою усіх сторін щодо об'єднання підприємств.

Тут доречно звернутися до Цивільного кодексу України, де у статтях 104, 106, 107 зазначається, що злиття та інші форми об'єднання, це право юридичних осіб. Отже, злиття чи приєднання здійснюється за згодою та на підставі відповідних угод між усіма учасниками реорганізації.

У розумінні процесу поглинання вбачаються певні ознаки примусовості. Воно супроводжується придбанням одним суб'єктом значних часток у капіталі інших, або штучним банкрутством юридичної особи з подальшим її викупом, прямим захопленням однієї фірми іншою. При цьому часто покупець ототожнюють з «фірмою-агресором», а підприємство, що поглинається, з «фірмою-жертвою» [136, с.76]. Поглинання може мати ознаки рейдерства і часто використовується у вітчизняній практиці з метою захоплення одних підприємств іншими.

Водночас, хоч поглинання характеризується значною кількістю особливих ознак, його слід відносити до методу придбання, що стосується такого виду реорганізації, як приєднання. Тим більше, що відображення

операцій в обліку і розкриття інформації у фінансовій звітності при придбанні та поглинанні здійснюється ідентично.

Підсумовуючи сказане щодо способів об'єднання підприємств, бізнесу та їх облікового представлення, можна виділити такі методи:

1. Метод придбання одним суб'єктом інших. Визнається як єдиний спосіб об'єднання бізнесу за новоприйнятими міжнародними і національними стандартами обліку та складання фінансової звітності. Не передбачений господарським законодавством України. У зарубіжній практиці асоціюється з методом купівлі, хоч придбання включає більш широке коло господарських операцій, ніж купівля-продаж. За національними П(С)БО метод придбання асоціюється з об'єднанням підприємств, під яким розуміється поєднання окремих підприємств або видів діяльності в одне ціле з метою одержання доходів, зниження витрат або отримання інших економічних вигод.

2. Злиття кількох фірм на умовах їх повної ліквідації та створення нового суб'єкта господарювання. Передбачене в господарському законодавстві України. Не враховане новими змінами облікової інтерпретації методів об'єднання бізнесу у міжнародних стандартах фінансової звітності. Новою редакцією П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» даний метод не регулюється, хоча й не заперечується.

3. Приєднання одних суб'єктів до інших. Регулюється господарським законодавством України. Розглядається скоріше як одна із форм злиття, ніж придбання, оскільки не передбачає факту купівлі-продажу. Однак це суперечить деяким правилам злиття – ліквідації усіх попередників та утворення нового суб'єкта. Поглинання – як одна із форм приєднання. Характеризується ознаками примусовості, захоплення одних суб'єктів іншими, рейдерськими діями тощо.

Розглядаючи можливі методи об'єднання з позиції облікового регулювання, слід зазначити, що відповідно до міжнародних стандартів відображення в обліку операцій об'єднання бізнесу повинно здійснюватися лише за методом придбання. Цей порядок набув поширення й у вітчизняній

практиці. Наказом Міністерства фінансів України від 31.05.2008 р. № 756 внесені зміни до П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» і тим самим система вітчизняного обліку об'єднання підприємств була приведена у відповідність до міжнародних стандартів.

Однак, для того, щоб привести вітчизняну законодавчу базу з обліку і звітності об'єднання підприємств до міжнародних стандартів, недостатньо лише внести зміни до П(С)БО 19, відмінивши при цьому раніше прийняту методику обліку реорганізаційних процесів за методом злиття (приєднання) і встановити лише один метод обліку об'єднання – метод придбання. Як зазначалося раніше (табл. 2.3), між методом придбання та методом злиття існує ряд суттєвих відмінностей, які зачіпають багато інших питань, пов'язаних з оцінкою, здійсненням облікових процедур, поданням інформації у фінансовій звітності.

Найперше, це стосується методів оцінки активів та зобов'язань об'єднаних суб'єктів. При переході на ведення обліку за методом придбання необхідно усі активи та зобов'язання переоцінити, довівши їх вартість до справедливої вартості. Нині, як показує практика роботи таких об'єднань як ВАТ «Тернопільбуд», ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд», ВАТ ХК «Київміськбуд», ВАТ «БМФ «Івано-Франківськбуд», оцінка активів та зобов'язань у них здійснюється, переважно, за історичною (фактичною) собівартістю.

По-друге, при об'єднанні за методом придбання має виявлятися та відображатися у консолідованому балансі гудвіл – різниця між ринковою та обліковою вартістю майна підприємств, що об'єднуються. Більшість підприємств будівельної сфери на момент створення об'єднання (його перетворення – приватизації, акціонування) такої різниці (гудвілу) не відображали. Однак, у окремих підприємствах до цього часу в балансі значаться суми гудвілу, який виник ще в часи приватизації за рахунок того, що вартість майнового комплексу за актом оцінки фонду державного (комунального) майна не збігалася з балансовою (обліковою) вартістю підприємства, що підлягало приватизації. Відсутність чіткої регламентації

правил списання гудвілу, а також невизнання його у вітчизняному податковому законодавстві призвели до того, що ці суми з року в рік без змін переносяться в наступні баланси, хоч реальних активів вони не відображають.

Деякі підприємства частинами списують їх на зменшення прибутку, резервного, додаткового капіталу. За новою редакцією П(С)БО 19 суми гудвілу, що не мають ознак активу, повинні списуватися з включення залишкової вартості до витрат.

Визнання методу придбання, як єдиного способу відображення в обліку і звітності об'єднання підприємств вимагає визначення його величини в обліку, постійного контролю гудвілу, як обов'язкових компонентів, що виникають у момент придбання одних суб'єктів господарювання іншими при їх об'єднанні, а також оцінки його корисності.

Виникне також проблема вилучення (елімінування) внутрішніх інвестицій об'єднань при складанні консолідованого балансу. На даний час при складанні зведеного (консолідованого) балансу взаємно виключаються:

- з активів – балансова (облікова) вартість інвестиційних вкладень материнськими компаніями у дочірнє підприємство;
- з пасивів – частка материнської компанії у капіталі дочірньої фірми.

За умови використання методу придбання ці внутрішні інвестиції мають оцінюватися та взаємно виключатися за ринковою вартістю. Зробити це надзвичайно складно, оскільки на даний час недостатньо розвинутим є фондовий ринок, фактично не працює вторинний ринок цінних паперів.

До цих проблем слід додати ще й те, що використання методу придбання податковими органами може розцінюватися як купівля-продаж. А це тягне за собою виникнення об'єкта оподаткування податком на додану вартість та податком на прибуток. Тому запровадження лише одного способу об'єднання за методом придбання може з цієї причини значно обмежити реорганізаційні процеси з метою покращення структури виробництва, реалізації санаційних заходів щодо фінансового оздоровлення низькорентабельних підприємств.

Що стосується будівельної галузі, то традиційно склалося так, що будівельні підприємства трансформувалися в процесі роздержавлення, приватизаційного акціонування з колишніх будівельних трестів, об'єднань, зберігши при цьому свою внутрішню структуру, склад виконавців: забудовників, генеральних підрядників, субпідрядників, обслуговуючих підрозділів, допоміжних і другорядних виробництв (Методичні рекомендації з формування собівартості будівельно-монтажних робіт [128]).

У табл. 2.4. подана структура трьох будівельних об'єднань:

- ВАТ «Тернопільбуд», яке включає 16 самостійних структурних підрозділів, кожен з яких складає повний комплект фінансової звітності, на підставі якої формується консолідована звітність по акціонерному товариству взагалі;

- ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд», до якого входить 17 дочірніх підприємств, кожне з яких складає баланс та інші форми звітності, а акціонерне товариство формує консолідовану фінансову звітність;

- ВАТ «Будівельно-монтажна фірма «Івано-Франківськбуд» – до якої входять материнська компанія і дочірнє підприємство «Лізингбуд» .

Таблиця 2.4

Склад учасників деяких будівельних об'єднань

Показники	ВАТ «Тернопільбуд»	ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд»	ВАТ «БМФ «Івано- Франківськбуд»
1. Підприємства загальнобудівельної спеціалізації	7	2	1
2. Підприємства ремонтно-реставраційної спеціалізації	-	3	-
3. Спеціалізовані підприємства з виконання окремих видів робіт	2	3	-
4. Підприємства промислової спеціалізації	4	5	-
5. Підприємства комплектуючо-торговельного напрямку	1	2	-
6. Підприємства невиробничого призначення	2	2	1
Разом:	16	17	2
з них - самостійні структурні підрозділи з правом юридичної особи	16	-	1
- дочірні підприємства на самостійному балансі	-	17	1

Усі ці підрозділи консолідуються у єдину зведену фінансову звітність відповідних юридичних осіб: ВАТ «Тернопільбуд», ЗАТ «Львівміськбуд», ВАТ «БМФ «Івано-Франківськбуд» за методом об'єднання, тобто злиття. Переведення їх на облік та консолідацію фінансової звітності за методом придбання, як цього зараз вимагає МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» було б недоцільно, нераціонально і призвело б до розбалансування системи оцінки майна, взаємовідносин, показників звітності. Таке переведення потребує значної кількості додаткових витрат і не дасть відповідного ефекту.

Зважаючи на це, у вітчизняній системі обліку доцільно зберегти обидва методи обліку об'єднання підприємств: метод злиття та метод придбання. При встановленні облікової політики підприємства чи групи об'єднаних підприємств вони можуть обрати той чи інший спосіб об'єднання, закріпивши це у відповідних угодах, наказі про облікову політику об'єднаних суб'єктів.

2.2. Облікова політика при об'єднанні суб'єктів господарювання

Реорганізація підприємств, їх економічне перетворення, перепрофілювання, зміна організаційно-правових відносин у підприємницькій діяльності потребують внесення суттєвих коректив в облікову політику суб'єктів, які зазнають таких перетворень.

Важливого значення облікова політика набуває ще до процесу об'єднання у момент прийняття рішення про злиття, приєднання, придбання чи поглинання підприємств. Саме від неї залежать ціновий механізм і податкове планування та, найважливіше, основні показники діяльності господарюючого суб'єкта (фінансова стабільність, привабливість, платоспроможність). Облікову політику можна ототожнити з поняттям «свободи» – свободи вибору найбільш прийнятних способів і методичних підходів бухгалтерського обліку. Використовуючи різноманітні елементи облікової політики, можна по-різному впливати на фінансові результати

діяльності господарюючих суб'єктів. Виходячи з цього, необхідною умовою задоволення потреб усіх користувачів фінансової інформації є об'єктивне і повне розкриття облікової політики.

Облікова політика об'єднання підприємств має будуватися за певними правилами та принципами. Насамперед, не повинна мати суттєвих відмінностей облікова політика окремих підприємств консолідованої групи. Різні підходи у формуванні в обліку певних показників можуть привести до їх незіставності при складанні зведеної (консолідованої) звітності, передачі недостовірної інформації користувачам.

Хоч поняття облікової політики виникло порівняно недавно, проте воно знайшло широке відображення як у міжнародних, так і в національних законодавчих актах, що стосуються сфери бухгалтерського обліку. Згідно з Міжнародним стандартом фінансової звітності 1 «Надання фінансової звітності», облікова політика (accounting policies) – це конкретні принципи, основи, умови, правила та практика, які прийняті компанією для підготовки та надання фінансової звітності.

Близьким до нього є визначення, регламентоване вітчизняним законодавством. Зокрема, Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», так і П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» даються ідентичні визначення даній категорії, а саме: облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.

Проте, глибшим і точнішим, на нашу думку, серед законодавчо сформованих є визначення, що дається в облікових стандартах Росії (стандарт 1/98 «Учетная политика организаций»), де обліковою політикою вважається сукупність способів ведення бухгалтерського обліку – первинного спостереження, вартісного вимірювання, поточного групування і кінцевого узагальнення фактів господарської діяльності. Основною перевагою даного трактування, є те, що увага акцентується на усьому бухгалтерському обліку, а не лише на фінансовій звітності. Виходячи із наведеного вище, облікова

політика охоплює усі принципові питання організації облікового процесу у господарюючого суб'єкта, оскільки від цього залежить наскільки об'єктивно і точно у фінансовій звітності буде розкрита інформація про майновий та фінансовий стан підприємства.

Висвітленню даного питання присвячена значна кількість праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зважаючи на значимість поставленого питання, варто зазначити, що не існує єдиної думки щодо трактування поняття «облікової політики» серед вчених та практиків.

Більшість авторів акцентують свою увагу на дворівневості облікової політики, тобто її поділі на облікову політику держави та облікову політику підприємства. Так, проф. Швець В.Г. вважає, що облікову політику можна розглядати, з одного боку, як сукупність прийомів і методів, за допомогою яких здійснюється управління бухгалтерським обліком в Україні в особі уповноважених на те законодавчих та виконавчих органів влади, з іншого – як сукупність конкретних методів і способів організації та форм бухгалтерського обліку, прийнятих підприємством на підставі загальних правил і особливостей господарської діяльності [237, с. 290].

Цієї ж позиції дотримується й Пушкар М.С., що виділяє два рівні облікової політики – по-перше, політика державних органів щодо розвитку системи обліку, а по-друге, політика окремого підприємства із забезпечення надійною фінансовою звітністю [188, с.142].

Враховуючи обширність і неоднозначність даного поняття, зупинимось конкретніше на сутності облікової політики підприємства.

Бутинець Ф.Ф. трактує облікову політику підприємства як сукупність певних елементів і правил ведення бухгалтерського обліку, що визначаються на основі загальноприйнятих стандартів [24, с.21].

Згідно з твердженням Петрука О.М., облікова політика підприємства – це сукупність дій з формування комплексу методичних прийомів, способів і процедур організації та ведення бухгалтерського обліку, який відповідає особливостям діяльності підприємства та інтересам його власників [161, с. 302].

Дане питання у своїх дослідженнях розглядає й Малюга Н.М., яка акцентує, що облікова політика підприємства – це сукупність самостійних положень, які тісно взаємопов'язані з методом бухгалтерського обліку і тому не можуть визнаватися його складовою [114, с. 273].

Деякі вітчизняні автори під обліковою політикою розуміють сукупність способів ведення бухгалтерського обліку, які були обрані підприємством [154, с. 34], або сукупність принципів і правил, що регламентують методичні й організаційні основи ведення бухгалтерського обліку на підприємстві в умовах діючої нормативної бази на даний момент часу [162, с. 48], або ж сукупність принципів та правил (варіантів) організації і технології реалізації способів (методів) бухгалтерського обліку на підприємстві з метою формування максимально оперативної, повної, об'єктивної і достовірної фінансової й управлінської інформації підприємства [162, с. 48].

Серед зарубіжних авторів питання виникнення, змісту і сутності облікової політики підприємства широко описується у працях Е.С. Хендріксена та М.Ф. Ван Бреди, де стверджується, що облікова політика є підґрунтям бухгалтерських стандартів, рекомендацій, тлумачень, правил і положень, які використовуються компаніями при складанні фінансової звітності. Облікова політика фірми, згідно з визначенням Ради з розробки принципів бухгалтерського обліку США, включає методи використання адміністрацією тих принципів, які за зазначених обставин забезпечують справжнє управління фінансовим станом [228, с.153].

Відомий вчений з Росії Соколов Я.В. облікову політику господарюючого суб'єкта вважає засобом, що дозволяє адміністрації легально маніпулювати фінансовим результатами [201, с. 397]. Дана теорія теж має право на існування, адже з допомогою облікової політики можна законним способом змінювати показники фінансових результатів діяльності підприємства (за рахунок зміни вартості активів, суми витрат, способів їх розподілу, величини прибутку і т.п.). В залежності від того, який метод чи спосіб бухгалтерського обліку тих чи інших господарських операцій (нарахування амортизації, оцінки активів та

зобов'язань, оцінки вибуття запасів, створення резервів) застосовується залежатимуть результати діяльності фірми, відображені у фінансовій звітності, – ступінь її платоспроможності, розмір та ліквідність активів, фінансова стійкість, прибутковість.

Досить точним і всеохоплюючим, на нашу думку, є визначення облікової політики, яке дає Малярєвський Ю.Д. Поняття облікова політика він розглядає як сукупність методичних прийомів, способів і процедур організації та ведення бухгалтерського обліку, які обираються підприємством з числа загальноприйнятих (законодавчо прийнятих, нормативних) чи розробляються самостійно, виходячи з особливостей його діяльності, з метою забезпечення захисту прав і інтересів власників [119].

Судячи із наведених вище трактувань, вітчизняна нормативно-правова база з організації обліку та інформаційного забезпечення більше уваги надає сталій операційній діяльності підприємств. Питання облікової політики для підприємства в умовах зміни його правового статусу, об'єднання з іншими суб'єктами, поділу на окремі сегменти, виділенні господарських одиниць на даний час не одержали відповідної нормативно-правової оцінки, слабо висвітлені в економічній літературі. Від обраної облікової політики залежить бажання власників щодо проведення процедури об'єднання, можливості реорганізації, частка власників об'єднуваних підприємств у новоствореному суб'єкті господарювання, а відповідно й можливість їх впливу на діяльність нового підприємства, ціна фірми та інші.

Стратегія підприємств щодо можливих шляхів реорганізації повинна бути закладена у статут підприємства та має використовуватися при формуванні облікової політики з моменту його створення. Наприклад, у статуті ЗАТ «Проектно-будівельне об'єднання «Львівміськбуд» зазначено, що реорганізація товариства може проводитись шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення або ліквідації за рішенням зборів акціонерів. При реорганізації уся сукупність прав та обов'язків переходить до правонаступників. Керуючись цими положеннями ЗАТ «ПБО

«Львівміськбуд» визначено облікову політику для 17 його дочірніх підприємств. Ними товариство керувалося при виділенні з метою продажу ремонтно-механічного заводу чи ліквідації торгового центру «Сихів».

Облікову політику новоутвореної юридичної особи, що була створена шляхом злиття чи придбання, або ж існуючого суб'єкта господарювання, реорганізованого за допомогою приєднання, можна охарактеризувати за допомогою таких аспектів (основ):

- ✓ визначається як сукупність методичних прийомів, способів і процедур щодо організації, ведення та кінцевого узагальнення результатів бухгалтерського обліку;
- ✓ окремі елементи облікової політики обираються підприємством із нормативно-затверджених актів або ж розробляються самостійно з врахуванням загальноприйнятих основ (в межах діючого законодавства);
- ✓ враховує організаційно-технологічні та правові особливості діяльності, фактори зовнішнього впливу на об'єднане підприємство;
- ✓ будується з врахуванням облікової політики суб'єктів об'єднаної групи, що застосовувалася до моменту об'єднання;
- ✓ виступає головним чинником у системі інформаційного забезпечення користувачів, захисту їх прав та інтересів (власників, засновників, дійсних та потенційних інвесторів, партнерів, органів державної влади).

Значний вплив на облікову політику новоствореного чи реорганізованого підприємства мають фактори як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Професор Бутинець Ф.Ф. виділяє дев'ять таких чинників. Нами проведено їх узагальнення та запропоновано ще два, що впливатимуть на облікову політику саме при реорганізації, зокрема: діяльність підприємств до реорганізації та наявна облікова політика підприємств групи на момент їх реорганізації. Повну класифікацію чинників (пропозиції автора – курсивом) подано на рис. 2.1.

Останній фактор є дуже важливим і полягає у тому, що облікова політика новоутворених в процесі реорганізації суб'єктів у значній мірі залежить від того, якою вона була до реорганізації. Це впливає із задекларованого у

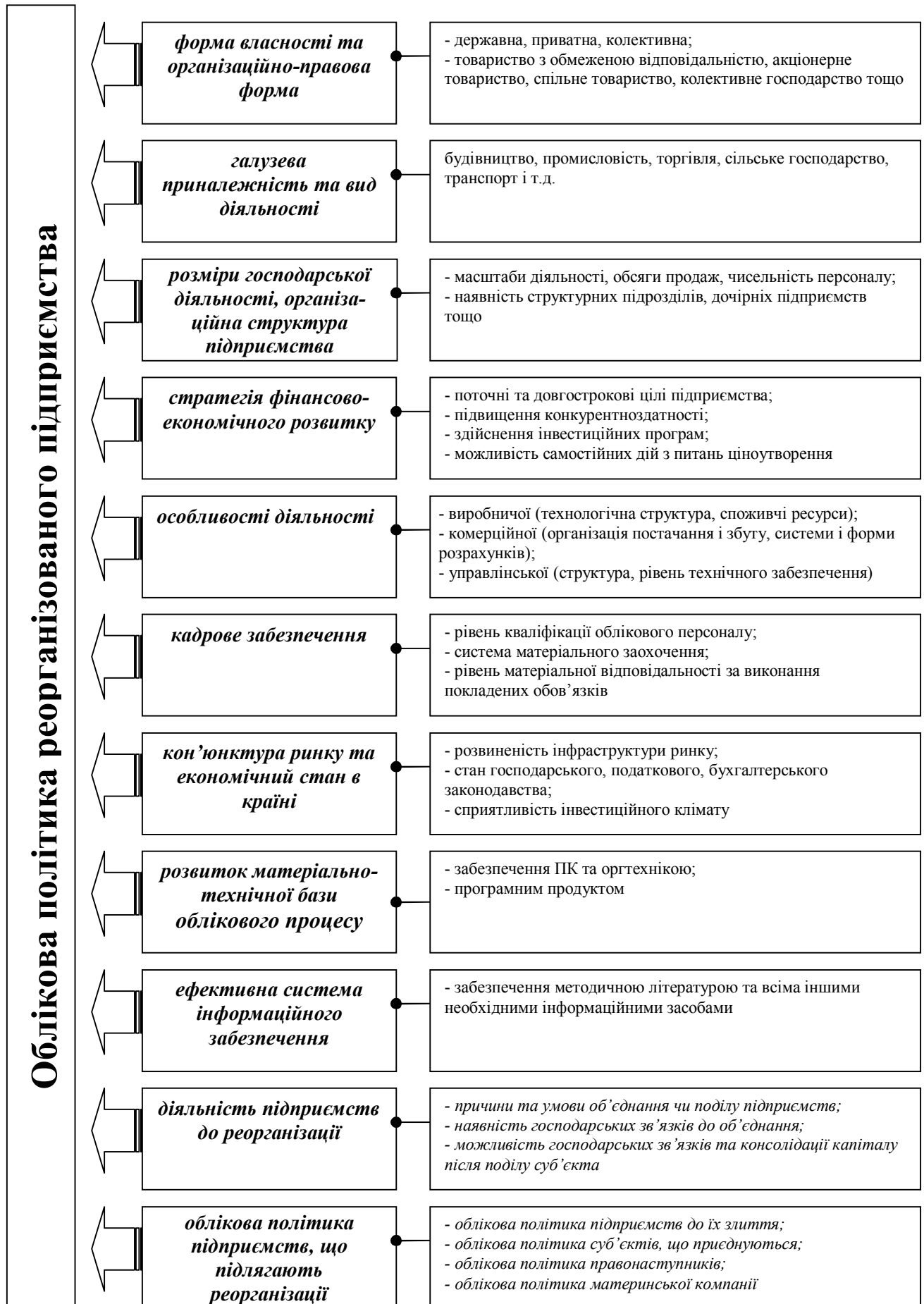

Рис. 2.1 Фактори впливу на облікову політику реорганізованого підприємства

вітчизняному та міжнародному законодавстві принципу послідовності. Суть його полягає у постійному (із року в рік) застосуванні підприємством обраної облікової політики. Її зміна, як зазначається у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України», повинна бути обґрунтована і розкрита у фінансовій звітності.

Отже, на облікову політику реорганізованих підприємств значною мірою впливають принципи і правила її формування, що застосовувались до реорганізаційних перетворень. У табл. 2.5. подано можливі варіанти та загальні правила формування облікової політики реорганізованих структур, які враховують (чи не враховують) принципи її побудови до реорганізації.

При злитті кількох суб'єктів можливі такі варіанти формування облікової політики:

- новоутворений суб'єкт заново встановлює облікову політику, оформляє її відповідним наказом. Тоді усі члени об'єднаної групи проводять коригування показників в обліку і звітності, якщо у них існують відмінності від облікової політики, що прийнята для новоутвореної структури. Це необхідно для встановлення єдиного підходу в обліку для складання зведеної (консолідованої) фінансової звітності. Наприклад, в умовах переходу на нові стандарти обліку державним підприємством «Укрзалізниця» було обрано нарахування амортизації прямолінійним методом (раніше застосовувався податковий метод). У зв'язку з цим, в усіх підприємствах галузі було зроблено перерахунок амортизації наявних основних засобів за період з 1.07.1997 по 31.12.2000 р. та внесені відповідні коригувальні записи у звітність за 2000 рік;

- для новоутвореного суб'єкта встановлено облікову політику, що використовувалась в окремому підприємстві групи. Тоді вносять корективи у показники звітності лише суб'єкти, у яких облікова політика відрізняється від заново прийнятої.

Якщо реорганізація проводиться на умовах приєднання, то, зазвичай, на реорганізовані суб'єкти розповсюджується облікова політика підприємств, до яких вони приєднуються.

Варіанти та принципи формування облікової політики підприємств, що
реорганізуються

Форма реорганізації	Варіанти формування облікової політики	Документальне оформлення облікової політики
1. Злиття	<p>1. Об'єднане підприємство заново встановлює облікову політику, виходячи з конкретних умов здійснення господарської діяльності об'єднаної групи.</p> <p>2. Новостворений суб'єкт обирає облікову політику (чи окремі її елементи), що використовувалась раніше у окремих підприємствах об'єднаної групи.</p> <p>3. Здійснюється коригування показників звітності окремих членів групи, якщо у них існують відмінності від прийнятої облікової політики</p>	Наказ про облікову політику новоутвореної структури
2. Приєднання	<p>1. В процесі об'єднання встановлюється облікова політика, що була прийнята підприємством, до якого приєднані інші суб'єкти.</p> <p>2. Проводиться коригування показників звітності членів групи, що приєднуються до інших суб'єктів, якщо у них існують відмінності від облікової політики головного підприємства</p>	Зміни та доповнення до наказу про облікову політику стосовно взаємовідносин суб'єктів, що об'єднуються
3. Придбання	<p>1. На всі підприємства групи розповсюджується облікова політика, що була прийнята для материнської компанії.</p> <p>2. Здійснюється коригування показників звітності новоутворених дочірніх підприємств, якщо у них існують відмінності від облікової політики материнської компанії</p>	Зміни і доповнення до наказу про облікову політику щодо взаємовідносин між підприємствами об'єднаної групи, правил складання консолідованої звітності

За умови придбання одних суб'єктів іншими і утворення на їх базі дочірніх підприємств, на них розповсюджується облікова політика материнської компанії. У П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність» зазначено, що звітність складають групи підприємств з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій та інших подій за схожих обставин. Шляхом внесення змін до наказу облікова політика дочірнього підприємства

повинна бути узгоджена з материнської компанією. На рис. 2.2. подано алгоритм послідовності формування облікової політики дочірнього підприємства (ДП), утвореного в процесі придбання його іншим суб'єктом (материнською компанією (МК)) контрольного пакета акцій. Найперше, необхідно зіставити на відповідність облікові принципи та підходи, що використовувались у кожного суб'єкта до реорганізації. За наявності розбіжностей необхідно оцінити можливі варіанти обліку окремих операцій та подій, що регламентовані у законодавстві та прийняти той, що використовується у материнській компанії. Для цього необхідно внести зміни до наказу про облікову політику ДП, провести коригування окремих показників вступного балансу, якщо на них зазначені зміни мають суттєвий вплив.

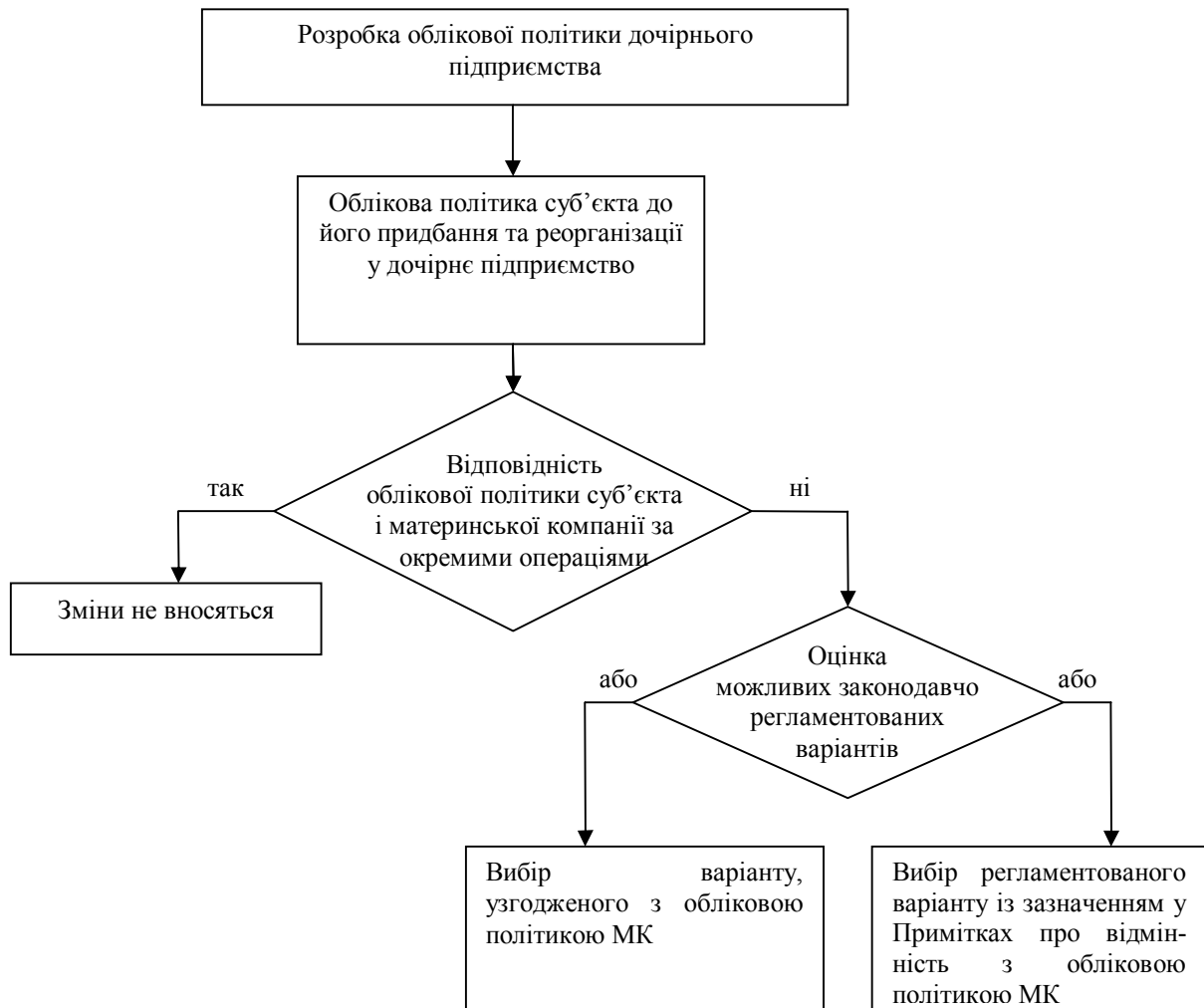

Рис. 2.2. Алгоритм процесу формування облікової політики дочірнього підприємства

Вітчизняні стандарти обліку допускають розбіжності в обліковій політиці групи об'єднаних підприємств. Зокрема, у П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність», п. 9 зазначено, якщо при складанні консолідованої фінансової звітності неможливо застосовувати єдину облікову політику, то про це повідомляється у примітках до консолідованої звітності.

Реорганізація підприємств вимагає значної кількості додаткових операцій, пов'язаних з об'єднанням майна, капіталу, зобов'язань, набуттям суб'єктом нового статусу, інших організаційно-правових форм. А це, насамперед, потребує нових дій, особливих облікових процедур, чіткого дотримання визначених принципів обліку і складання фінансової звітності.

Найперше, слід чітко встановити політику щодо визнання окремих об'єктів обліку: матеріальних та нематеріальних активів, окремих елементів власного капіталу, дебіторської і кредиторської заборгованості. При цьому значимим елементом облікової політики під час проведення реорганізації шляхом об'єднання повинна бути інвентаризація усіх видів майна, капіталу та зобов'язань.

Важливою складовою облікової політики в умовах реорганізації має бути дотримання встановлених правил оцінки майна та зобов'язань. Відповідно до діючих принципів, більша частина майна оцінюється за історичною (фактичною) собівартістю їх придбання чи створення. Водночас, на окремих етапах та за певними об'єктами можуть застосовуватися методи оцінки за ринковою, справедливою вартістю, амортизованою собівартістю, майбутньою вартістю грошових надходжень.

Операції з реорганізаційних перетворень пов'язані з переходом до новоутворених структур майна, зобов'язань, прав і обов'язків попередніх суб'єктів господарювання. А це вимагає чіткого документування при складанні передавальних актів, підсумкової, розподільчої, вступної звітності.

Надзвичайної ваги набувають питання захисту інформації, надання їй конфіденційності (крім інформації, що підлягає офіційному оприлюдненню). Це стосується, насамперед, інформації про власників, учасників, акціонерів та

їх часток. Часто облікових працівників звинувачують у тому, що вони розголошують зазначену конфіденційну інформацію, яка використовується для ведення аналітичного та синтетичного обліку капіталу, нарахування дивідендів за акціями. Така інформація сприяє рейдерському захопленню окремих підприємств, поглинанню одних суб'єктів іншими.

Важливе значення в обліковій політиці на етапі реорганізаційних перетворень, пов'язаних з об'єднанням (а особливо приєднанням одних суб'єктів до інших), має встановлення порядку відображення на рахунках операцій з переходу власності на майно, капітал, зобов'язання від одного суб'єкта до іншого. Ні вітчизняні нормативно-законодавчі акти, ні спеціальна література не дає чіткої уяви про політику відображення в обліку таких господарських операцій.

Тому у практиці зустрічається кілька варіантів таких трансформаційних перетворень. Найпростішим з них є звичайне сумування окремих розділів та статей балансу суб'єктів, що об'єднуються. На підставі такого об'єданого балансу, актів передачі майна, інвентаризаційних описів відбувається відкриття синтетичних та аналітичних рахунків для обліку активів і пасивів новоутвореної структури.

На наш погляд, такий підхід дещо суперечить визначеним у законодавстві принципам послідовності та безперервності бухгалтерського обліку. Тому ми підтримуємо пропозиції авторів, які для такого об'єднання пропонують використовувати допоміжні транзитні рахунки. Наприклад, Нідлз Б., Андерсен Х., Колдуелл Д., Івашкевич В.Б. для відображення операцій з переходу майна та зобов'язань пропонують використовувати транзитний рахунок 00 [148, с.34]. Передача основних засобів у суб'єкта, що приєднується має відображатися записами:

Дебет рах. 00 - Кредит рах. 10 - на залишкову (балансову) вартість;

Дебет рах. 13 - Кредит рах. 10 - на суму зносу.

У підприємства- правонаступника проводяться зворотні записи:

Дебет рах. 10 - Кредит рах. 00 - на залишкову (балансову) вартість;

Дебет рах. 10 - Кредит рах. 13 - на суму зносу.

Застосування у даному випадку нульових рахунків характерніше для відображення транзитних операцій з використанням автоматизованих бухгалтерських програм. Наприклад, останні версії прикладної бухгалтерської програми 1С «Бухгалтерія» передбачають використання таких рахунків для відображення коригування записів, помилок до в'яснення та інших випадків тимчасового характеру, які після в'яснення переносяться на постійні рахунки згідно з чинним Планом.

На наш погляд, операції з об'єднання капіталів кількох суб'єктів мають узаконений, необхідний та передбачуваний характер. Тому для фіксування в обліку доцільно використовувати рахунки згідно з чинним Планом рахунків бухгалтерського обліку. Для цих потреб можна використовувати рахунки розрахункового типу 37 «Розрахунки з різними дебіторами» або 68 «Розрахунки за іншими операціями». Враховуючи те, що суб'єкт, який приєднується, повинен передати майно та зобов'язання іншій особі, щодо якої він є кредитором, для обліку таких операцій доцільно використовувати рахунок 68. Для особи, до якої приєднують майно та зобов'язання, більше підходить рахунок 37.

Враховуючи те, що об'єднувані підприємства стають суб'єктами однієї групи, для обліку таких транзитних операцій з передачі майна одного підприємства іншому в межах однієї юридичної особи найбільше підходить рахунок 68, субрахунок 3 «Внутрішньогосподарські розрахунки». Його доцільно використовувати для відображення операцій, пов'язаних зі злиттям кількох суб'єктів та утворенням нової господарської одиниці, а також в процесі приєднання одних суб'єктів до інших. На рис. 2.3 подано схеми кореспонденції рахунків на етапі передачі майна та зобов'язань від одних суб'єктів до інших. На основі передавального акта (балансу) особа, що об'єднується (приєднується) з іншими, кредитує усі активи у кореспонденції з дебетом рах. 68, субрахунку 3 «Внутрішньогосподарські розрахунки», а зобов'язання та капітал ставить у дебет

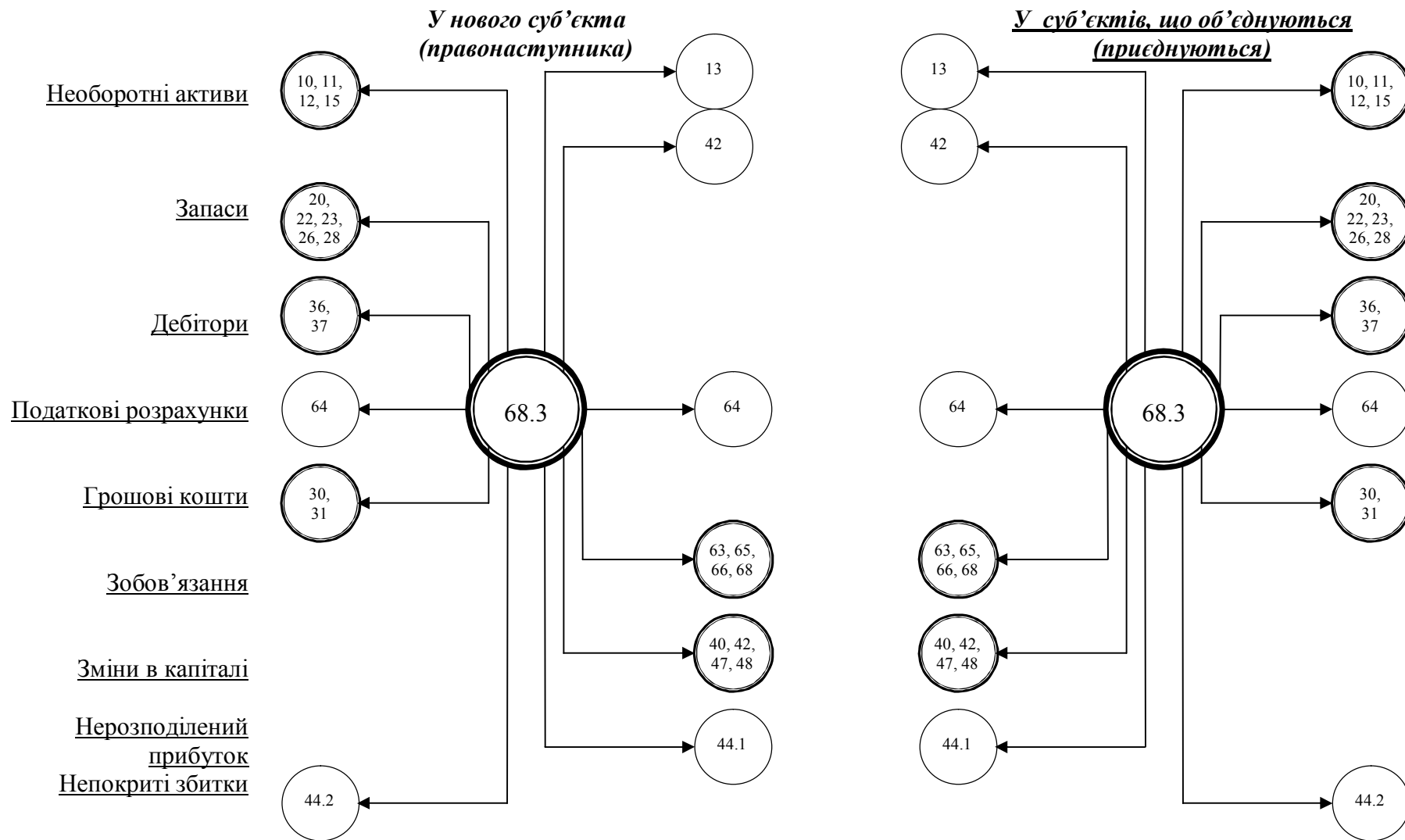

Рис. 2.3. Кореспонденція рахунків на основі передавального балансу об'єднаних підприємств

відповідних рахунків у кореспонденції з кредитом субрахунку 68.3. У підприємства- правонаступника зазначені операції відображаються зворотними записами. Враховуючи те, що записи здійснюються на підставі передавального балансу, субрахунок 68.3 після завершення всіх облікових процедур за дебетом та кредитом повинен бути закритим. Виключення можуть виникати у випадку, коли в процесі об'єднання змінюється вартість майна. В такому разі виникає різниця в оцінці – гудвіл, який у наступних періодах списується за рахунок відповідних джерел.

До суттєвих питань облікової політики підприємств, що об'єднуються, слід віднести особливі правила визначення звітних періодів та формування звітної інформації.

Загалом, до найважливіших питань, що повинні враховуватись при формуванні облікової політики під час реорганізації підприємств, доцільно віднести:

- ✓ наявне майно та зобов'язання кожного суб'єкта при злитті, приєднанні, повинні бути підтверджені проведеною інвентаризацією, дані якої враховуються при складанні звітності;
- ✓ усі активи, зобов'язання, права та обов'язки при реорганізації попередньо функціонуючого суб'єкта на підставі передавального акту переходять до новоствореної структури;
- ✓ при приєднанні одного суб'єкта до іншого до останнього переходять усі права і обов'язки того підприємства, яке приєднується;
- ✓ майно і зобов'язання новоутвореної структури у консолідованому балансі при об'єднанні, дорівнюватиме сумі балансів реорганізованих підприємств;
- ✓ на дату реорганізації звітність складається за формами і змістом подання річної фінансової звітності;
- ✓ дата складання такої звітності може не збігатися з кінцем календарного звітного періоду;

- ✓ кінцем звітнього періоду вважається дата реорганізації, на яку повинні бути складені баланс та інші форми звітності;
- ✓ у ролі вступного балансу новоутворених структур виступають дані розподільчого балансу на дату початку їх діяльності після державної реєстрації.

Чітке визначення зазначених правил і процедур в обліковій політиці дозволить якісніше проводити реорганізацію підприємств з метою їх фінансового оздоровлення та виведення з кризового стану.

2.3. Балансове узагальнення та методи консолідації звітності об'єднаних підприємств

Невід'ємною умовою будь-яких реорганізаційних заходів на підприємстві, в т. ч. й при об'єднанні бізнесу, є розкриття інформації про активи, капітал, зобов'язання у балансі та інших формах звітності. Для одних підприємств (які перестають функціонувати) складаються заключні баланси, для правонаступників – вступні, оформляються також передавальні, об'єднувальні, розподільчі та інші види балансів.

Питанню щодо місця і ролі балансового узагальнення у господарському житті підприємств весь час надавалася значна увага в теорії і практиці. Наукові дискусії щодо теоретичного обґрунтування сутності балансового узагальнення вели ще на початку і в середині минулого століття. Зараз продовжують теоретичні розробки у цьому напрямі Ф. Бутинець, Г. Журавель, Я. Соколов, В. Сопко, П.Хомин, В.Швець, М. Лучко та інші.

З питань оцінювання змісту і сутності балансового узагальнення думки вчених дещо розходяться. Одні вважають балансове узагальнення одним із методів бухгалтерського обліку, інші – лише формою звітності, ще інші – способом перевірки правил дотримання подвійного запису. Вічне питання щодо

облікової формули, що є первинним – баланс чи рахунки, так і залишається нерозв'язаним.

Не претендуючи на однозначне вирішення цього питання, ми хочемо визначити роль і місце балансу, балансового узагальнення в реорганізаційних процесах на підприємстві. На жаль, у вітчизняних наукових виданнях з бухгалтерського обліку цим питанням не надається належної уваги. Але якраз там можна простежити, що баланс є невід'ємною складовою реорганізації при об'єднанні чи поділі підприємств.

Про формування об'єднаних балансів досить детально говориться у деяких зарубіжних виданнях. Зокрема, на це належну увагу звертають Глен Велш та Деніел Шорт [45, с. 689], Е.С. Хендріксен та М.Ф. Ван Бреда [228, с. 493]. Проте, у цих виданнях, переважно, розглядаються питання складання консолідованого балансу та інших форм звітності раніше створених об'єднань, та меншою мірою звертається увага на процедури балансового узагальнення, що виникають саме в процесі проведення реорганізації шляхом об'єднання підприємств.

Балансового узагальнення інформації вимагає кожен етап реорганізаційних перетворень. На наш погляд, уся процедура балансового узагальнення результатів об'єднання підприємств має включати такі етапи: попередній, підготовчий, реєстраційний і завершальний. Крім цього, обов'язковою умовою розкриття інформації об'єднання, коли одне підприємство (материнська компанія) контролює діяльність інших учасників (дочірніх підприємств), є складання консолідованого балансу та інших форм фінансової звітності.

На попередньому етапі здійснюється вивчення та аналіз балансів і звітності суб'єктів з метою встановлення доцільності та можливості здійснення реорганізації, вибору оптимальних форм її проведення. Цей етап завершується проведенням загальних зборів власників підприємств і прийняттям рішення про об'єднання суб'єктів.

На підготовчому етапі проводиться низка важливих організаційних заходів, що передують реорганізації:

- викуп у акціонерів (учасників) акцій, часток у зв'язку з їх виходом зі складу засновників товариств;
- повідомлення податкових та соціальних органів, кредиторів про прийняття рішення щодо об'єднання та взаємозвірка розрахунків;
- погашення кредиторської заборгованості або прийняття рішення про правонаступництво на неї;
- інвентаризація майна та зобов'язань суб'єктів, що об'єднуються, внесення уточнень в облік і баланс;
- складання підсумкових балансів суб'єктами на дату об'єднання.

Даний етап завершується складанням та затвердженням передавального акта (балансу). У даному документі зазначається поіменно майно та зобов'язання, що передаються з метою об'єднання, визначаються статті, які підлягають взаємному виключенню (елімінуванню).

Реєстраційний етап охоплює подання документів до реєстраційних органів з визначенням складу власників та їх часток у статутному капіталі новоутвореної структури. Сума останнього при злитті, зазвичай, установлюється на рівні сумарного капіталу усіх учасників об'єднання. Водночас з іншими документами до органів державної реєстрації, відповідно до вимог Цивільного кодексу України (ст. 107), подаються нотаріально завірені передавальні баланси суб'єктів, що підлягають приєднанню, злиттю.

Передавальні баланси підприємств, що ліквідовуються в результаті реорганізації через злиття чи приєднання, особливих відмінностей не містять. Усі матеріальні та нематеріальні активи потрібно оформити актами передачі майна, з непогашеними зобов'язаннями має бути вирішене питання щодо правонаступництва.

Завершальний етап починається з моменту державної реєстрації новоутвореного суб'єкта- правонаступника групи підприємств, що об'єднуються. На підставі заключних балансів кожного учасника групи,

передавальних актів складається вступний баланс підприємства- правонаступника, дані якого служать відправною точкою для організації обліку та складання звітності новоутвореного суб'єкта. Для таких новоутворень це, фактично, є вступним балансом.

Якщо у результаті об'єднання передбачено приєднання одного суб'єкта до іншого, то вступний баланс реорганізованого суб'єкта формується на підставі даних обліку і звітності основного підприємства із врахуванням відповідних статей та показників звітності суб'єктів, що приєднуються до нього. У табл. 2.6. на підставі умовних даних подано приклад формування вступного балансу реорганізованої компанії «Добробуд», до якої приєднано товариство «Житло». Валюта нового балансу скоригована на суму взаємної заборгованості, яка мала місце між цими суб'єктами на момент реорганізації.

Таблиця 2.6

Розробна таблиця з балансового узагальнення реорганізації підприємств
за методом злиття (приєднання)

в тис. грн.

Баланс	Ко-ди ряд-ків	Компанія «Добробуд»	Товариство «Житло»	Коригування шляхом виключення (елімінування)	Баланс об'єднаного суб'єкта
1	2	3	4	5	6
<u>Актив</u>					
I. Необоротні активи					
Основні засоби:					
- залишкова вартість	030	24500	1800		26300
- первісна вартість	031	32800	2100		34900
- знос	032	8300	300		8600
II. Оборотні активи					
Запаси	100-140	9600	860		10460
Дебіторська заборгованість (в т.ч. між підприємствами, що об'єднуються - 500)	170-210	3200	220	-500	2920
Грошові кошти	230-240	2700	60		2760
Всього активів	280	40000	2940	-500	42440

Продовження табл. 2.6

1	2	3	4	5	6
Пасив					
I. Власний капітал					
Статутний капітал	300	25000	1970		26970
Додатковий капітал	320- 330	4200	140		4340
Нерозподілений прибуток (непокріті збитки)	350	4300	(-70)		4230
IV. Поточні зобов'язання (в т.ч. між підприємствами, що об'єднуються – 500)	500- 610	6500	900	-500	6900
Всього пасивів	640	40000	2940	-500	42440

Складнішою є процедура формування балансу об'єданого суб'єкта за методом придбання за умови, що придбане підприємство та покупець після реорганізації виступають як єдина господарська одиниця і складають один баланс.

Як зазначалося раніше, оцінка майна придбаного суб'єкта має проводитися за ринковими цінами, що наближені до їх справедливої вартості. Крім цього, в процесі такого об'єднання може виникати гудвіл, як різниця в ціні, яку покупець-інвестор сплачує за репутацію, стабільний бізнес придбаного суб'єкта підприємництва. Таке придбання суттєво вплине на об'єднаний капітал після проведення реорганізації.

Трансформуємо раніше наведений приклад у об'єднання двох підприємств шляхом придбання компанією «Добробуд» акцій (часток) товариства «Житло». З врахуванням того, що майно (необоротні активи) в процесі об'єднання було дооцінено до ринкової вартості 1840 тис. грн., а ділову репутацію додатково оцінено у 20 тис. грн., компанією «Добробуд» сплачено 2 млн. 100 тис. грн., що і склало його довгострокову інвестицію у об'єкт, який підлягає приєднанню (див. табл. 2.7). У результаті вартісна оцінка об'єднаних суб'єктів зростає за рахунок уточнення оцінки придбаного майна (його дооцінки до справедливої вартості – 40 тис. грн.), також вона збільшується у зв'язку з виникненням гудвілу від різниці між ціною і балансовою вартістю об'єкта придбання – 20 тис. грн.

Таблиця 2.7

Розробна таблиця з балансового узагальнення реорганізації підприємств
за методом придбання

в тис. грн.

Баланс	Коди рядків	Компанія «Добробуд»	Товариство «Житло»	Коригування	Баланс об'єднаного суб'єкта
<u>Актив</u>					
I. Необоротні активи					
Нематеріальні активи (гудвіл)	010			+20	20
Основні засоби (залишкова вартість)	030	24500	1800	+40	26340
Довгострокові фінансові інвестиції	040	2100		-2100	
II. Оборотні активи					
Запаси	100-140	9600	860		10460
Дебіторська заборгованість (в т.ч. між підприємствами, що об'єднуються - 500)	170-210	3200	220	-500	2920
Грошові кошти	230-240	600	60		660
Всього активів	280	40000	2940	-2540	40400
<u>Пасив</u>					
I. Власний капітал					
Статутний капітал	300	25000	1970	-1970	25000
Додатковий капітал	320-330	4200	140	-140	4200
Нерозподілений прибуток (непокриті збитки)	350	4300	(-70)	+70	4300
II. Поточні зобов'язання (в т.ч. між підприємствами, що об'єднуються – 500)					
Всього пасивів	640	40000	2940	-2540	40400

Загальна валюта балансу об'єднаних підприємств за методом придбання є значно нижчою, ніж при об'єднанні за методом злиття (приєднання). Це пояснюється тим, що при складанні об'єднаного балансу, в останньому випадку виключена внутрішня інвестиція компанії «Добробуд» і власний капітал товариства «Житло» в ідентичній сумі 2100 тис. грн. У результаті в об'єднаного суб'єкта за методом придбання нижчими, ніж за умови застосування методу злиття є показники:

- статутного капіталу – на 1970 тис. грн.;
- додаткового капіталу – на 140 тис. грн.

Водночас, анульовано збитки приєднаного суб'єкта у сумі 70 тис. грн.

Враховуючи зазначене вище, як показують дані з прикладу балансового узагальнення об'єднання підприємств, можна вважати, що за умови застосування методу придбання конструктивніше дотримується принцип обачності, визначений одним з основних в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Якщо об'єднані в процесі реорганізації підприємства не ліквідовуються, а продовжують функціонувати як самостійні юридичні особи, то виникає потреба у складанні зведеної консолідованої звітності на підставі фінансових звітів окремих суб'єктів групи. Відповідно до П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», консолідованою вважається звітність, яка відображає фінансовий стан і результати діяльності юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці. Слід погодитись з Крупкою Я.Д., що дане визначення має ряд неточностей [98, с. 172]:

- юридичною особою можуть бути не лише материнські компанії, але й дочірні підприємства. Так, більшість суб'єктів будівельної галузі, що входять до корпорації, холдингу, акціонерного товариства виділені на самостійний баланс, наділені правом укладання договорів, самостійно сплачують податки, формують і частково використовують прибуток;

- на даний час зведену (консолідовану) звітність можуть складати групи підприємств, серед яких відсутня материнська компанія, тобто ні одне з підприємств не має суттєвого впливу, контролю над більшою половиною капіталу інших членів групи. Так історично склалося, що у будівельній галузі об'єднання підприємств були сформовані за виробничим, територіальним та іншими принципами в одну економічну одиницю ще за часів Радянського Союзу. Вони пройшли приватизаційні процеси і в даний час об'єднані у тому ж складі у товариства акціонерів, учасників, хоч кожен з членів групи має певний рівень господарської самостійності, складає баланс та інші форми фінансової звітності.

Таким прикладом можуть служити досліджувані об'єднання будівельної галузі: ВАТ «Тернопільбуд», що включає 16 підприємств на самостійному балансі, ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд», до якого у даний час входить 17 дочірніх підприємств і відсутня повноцінна материнська компанія. Її функції, фактично, виконує апарат управління (правління) ЗАТ.

На таких об'єднаннях потрібно проводити консолідацію звітних показників, складати консолідовану звітність для власників (акціонерів), Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, інших користувачів інформації за принципами і правилами, що їх визначають національні П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», 20 «Консолідована фінансова звітність», а також міжнародних стандартів МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» та МСБО 27 «Консолідовані та окремі фінансові звіти».

Отже, враховуючи те, що баланс, балансове узагальнення є невід'ємним атрибутом діяльності підприємств і особлива роль йому відведена у час реорганізаційних перемін на підприємстві (складання вступного, передавального, розподільчого, об'єднувального, приватизаційного і, нарешті, консолідованого балансів), треба погодитись з тими вченими, які відносять балансове узагальнення до найважливіших облікових процедур, вважають баланс не лише формою фінансової звітності, але й дуже важливим елементом методу бухгалтерського обліку. Такої думки дотримується значна кількість провідних зарубіжних та вітчизняних вчених різних поколінь, насамперед М.Блатов, Є. Сіверс, В. Стоцький, Я. Соколов [201, с.277], які переконані, що система подвійного запису уже сама собою ґрунтується на балансовому узагальненні. Невід'ємним елементом облікового процесу вважав балансове узагальнення Й. Шерр [240, с. 55-56]. До прихильників цієї теорії слід віднести також сучасних вітчизняних вчених В.В. Сопка, П.Я. Хомина, В.Г.Швеця.

Як було зазначено вище, балансове узагальнення, як обліковий процес, може використовуватись не лише на завершальному етапі облікового циклу. Воно супроводжує постійно обліковий процес, є його органічною складовою. Теоретично новий бухгалтерський баланс можна скласти після будь-якої з

господарських операцій на підприємстві. А особливо він необхідний у час реорганізаційних перетворень.

Значної уваги заслуговує методика і техніка складання консолідованого балансу та інших форм звітності об'єднаних підприємств. Глен А. Велш та Деніел Г. Шорт під консолідацією розуміють обліковий процес зведення фінансових звітів споріднених компаній у єдиний набір фінансових звітів [45, с.720]. Вони пов'язують консолідацію не лише з формуванням зведеної звітності, але й підводять її під обліковий процес, що завершує формування зведеної облікової інформації для передачі її відповідним користувачам.

Такої ж думки дотримується й Крупка Я.Д., який вважає, що консолідація майна та інвестицій може здійснюватися у різних формах в залежності від впливу інвестора на об'єкт, у який вкладено кошти з метою придбання відповідних часток капіталу: між непов'язаними сторонами, коли вплив інвестора не перевищує 25% консолідується лише відповідні частки належних прибутків (збитків); за наявності суттєвого впливу (25-50%) – здійснюється консолідація за методом участі в капіталі; 51-99% – консолідація за методом участі в капіталі з виділенням частки меншості; при повному контролі (100%) проводиться повна консолідація [99, с.178].

Консолідація об'єднаної групи, у відповідності до П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність», що відповідає міжнародному стандарту 27 «Консолідовані та окремі фінансові звіти», здійснюється за певними правилами та умовами, які подані у табл. 2.8. Найперше, що вимагається, це те, що у групі споріднених підприємств повинні бути дочірні і материнське підприємства. На базі останнього й проводиться формування і передача користувачам консолідованого балансу та інших форм звітності.

Як зазначалося раніше, у більшості будівельних об'єднань, які сформовані давно, відсутні материнські структури. Зазвичай, формально їх роль виконують управління об'єднань, хоч ніяких переваг та особливих повноважень вони не мають. На базі управлінських кадрів формується

Умови та особливості процедури формування балансу та іншої фінансової звітності групи об'єднаних підприємств

Умови	Основні процедури й особливі умови
1. Усі підприємства при об'єднанні подають звітність, складену на одну і ту ж дату	а) якщо дати складання звітів не співпадають, то консолідація проводиться на дату складання звітності материнської компанії (МК). Дочірні підприємства (ДП) готують на цю дату додаткові звіти; б) якщо це неможливо, то консолідується звітність, складена на різні дати, але різниця між ними не повинна перевищувати 3 місяці; в) водночас, проводиться коригування показників ДП з врахуванням суттєвих подій та операцій, що виникли між датами складання звітності МК і ДП
2. Усі підприємства групи, що консолідується, повинні використовувати єдину облікову політику	а) коригування показників звітності окремих членів групи, якщо у них існують відмінності від прийнятої облікової політики для подібних операцій та окремих подій
3. Коригувальні процедури щодо внутрішніх інвестицій шляхом їх виключення	а) виключення зі звітності МК фінансових інвестицій у кожне дочірнє підприємство; б) виключення зі звітності кожного ДП частки у статутному та інших видах капіталу материнської компанії
4. Перекласифікація вартісної різниці між ціною придбання чистих активів (капіталу) ДП та балансовою вартістю цих активів на дату придбання	а) визнання та оцінка за справедливою вартістю більшості непоточних нематеріальних активів: пов'язаних з маркетингом, з клієнтом і тих, що базуються на умовах контракту (в т.ч. дозволи на будівництво, право на буріння, використання корисних копалин); б) визнання позитивного гудвілу та його щорічне тестування на предмет зменшення корисності
5. Виключення з консолідованої звітності внутрішньогрупових операцій та внутрішньогрупових сальдо, нереалізованих прибутків та збитків від них	а) виключення з обороту внутрішньогрупових операцій; б) виключення з балансу внутрішньогрупового сальдо; в) неврахування у складі фінансових операцій консолідованої групи нереалізованих прибутків і збитків
6. Виділення і відображення у консолідованій звітності частки меншості	а) визначення частки меншості у статутному, резервному, додатковому капіталі; б) встановлення частки меншості у прибутках (збитках) з врахуванням використаного прибутку; в) погодження та відображення у консолідованій звітності частки меншості окремими позиціями

правління товариств, яке здійснює управління і контроль діяльності у період між зборами акціонерів.

Проте, це не суперечить встановленим вимогам щодо консолідації, яка проводиться відповідно до встановлених правил і стандартів.

До особливих умов слід віднести те, що усі підприємства групи подають звітність для консолідації на одну і ту ж дату - кінець кварталу, півріччя, року. Усі підприємства групи, що консолідується, повинні використовувати єдину облікову політику, керуватися єдиним наказом, а зміни до неї мають розповсюджуватися на всіх учасників групи.

Як уже зазначалося раніше (див. табл. 2.8), у об'єднаннях, що утворилися за методом придбання (поглинання), з консолідованої звітності повинні бути виключені внутрішні інвестиції, оскільки це призводить до повторного рахунку, необґрунтованого збільшення валюти консолідованого балансу:

- за активом – на суму інвестицій материнської компанії у дочірні підприємства;
- за пасивом – на величину статутного капіталу дочірніх підприємств.

Далі здійснюється процедура виключення (елімінування) результатів від внутрішньогрупових операцій. П(С)БО 20 тлумачить ці та пов'язані з ними категорії наступним чином:

- внутрішньогрупові операції – операції між материнським та дочірніми підприємствами або між дочірніми підприємствами однієї групи;
- внутрішньогрупове сальдо – сальдо дебіторської заборгованості та зобов'язань на дату балансу, яке утворилося внаслідок внутрішньогрупових операцій;
- нереалізовані прибутки і збитки від внутрішньогрупових операцій – прибутки та збитки, які виникають внаслідок внутрішньогрупових операцій (продажу товарів, продукції, виконання робіт, послуг тощо) і включаються до балансової вартості активів підприємства.

Як зазначалося, будівельні об'єднання створювалися за правилами і принципами виробничої кооперації. До них найперше входять учасники промислового циклу – підприємства, що забезпечують будівельне виробництво матеріалами, конструкціями, деталями, іншими комплектуючими (розчинні та бетонні заводи, комбінати залізобетонних виробів, деревообробні комбінати,

цегельні та асфальтні заводи, кар'єри з видобування та переробки піску, каменю, глини, вапняку й інших нерудних матеріалів).

Основною ланкою будівельного об'єднання є загальнобудівельні підрозділи, які безпосередньо ведуть роботи та виконують функції генеральних підрядників будівництва. Спеціалізовані роботи (опоряджувальні, ремонтні, оздоблювальні, електротехнічні, сантехнічні, механізовані) можуть виконувати підприємства-субпідрядники. Розповсюдженими були і на даний час залишилися управління виробничо-технологічної комплектації, що забезпечують будівельні фірми скомплектованими конструкціями і деталями, виготовленими на стороні. Між цими суб'єктами активно функціонує горизонтальна виробничо-технологічна кооперація, мають місце постійні розрахунки, може бути непогашеною на кінець звітнього періоду дебіторська заборгованість і виникають зобов'язання.

Крім цього, між рядовими ланками та адміністрацією об'єднання постійно виникають господарські взаємовідносини вертикального характеру. У багатьох будівельних об'єднаннях функції укладання договорів із замовниками, одержання від них коштів в оплату за виконані роботи, кінцеву здачу завершених об'єктів перейняли на себе управлінсько-адміністративний апарат об'єднань, правління акціонерних товариств, холдингових компаній. Приклади вертикальних та горизонтальних внутрішньогрупових операцій між окремими суб'єктами ВАТ «Тернопільбуд» наведені на рис. 2.4. Такі господарські стосунки мають усі підприємства об'єднання. Наприклад, у 2006 р. внутрішній оборот між підприємствами ВАТ «Тернопільбуд» складав 17420 тис. грн., а внутрішньогрупове сальдо на 1.01.2007 становило 5029 тис. грн.

Для уникнення подвійного рахунку зазначені операції потрібно вилучити при підрахунку загального обсягу виконаних і реалізованих будівельно-монтажних робіт, розрахунку показників валової, товарної, реалізованої продукції для складання фінансової і статистичної звітності.

Внутрішньогрупове сальдо між підприємствами групи можна елімінувати на підставі балансів при складанні зведеного (консолідованого) балансу,

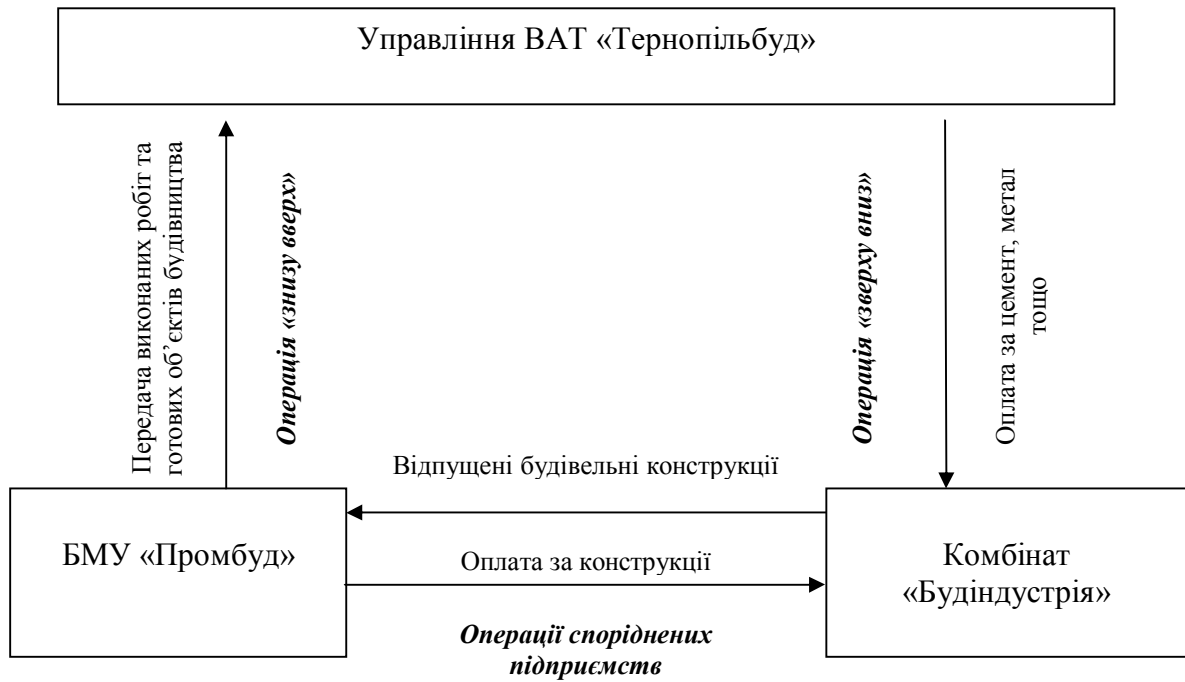

Рис. 2.4. Приклад вертикальних та горизонтальних внутрішньогрупових операцій

вилучивши з нього дебіторську заборгованість за внутрішніми розрахунками (ряд. 200 активу) та поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків (ряд. 600 пасиву) в однакових сумах.

Для вилучення з консолідованої звітності внутрішньогрупових операцій, пов'язаних з відпуском одними суб'єктами іншим підприємствам групи будівельних матеріалів, конструкцій, передачі субпідрядниками виконаних робіт генеральним підрядникам, якими є підприємства тієї ж групи, потрібно мати детальнішу інформацію про обсяги таких внутрішніх операцій у двох оцінках: за відпускними цінами і за собівартістю. Подача такої інформації у теперішній фінансовій та інших видах звітності не передбачена.

У зв'язку з цим, вважаємо що така інформація повинна наводитися у Примітках до річної фінансової звітності. Для цього, у розділ V «Доходи і витрати» Приміток доцільно додатково ввести показники «Доходи і витрати від здійснення внутрішньогрупових операцій». Кожне підприємство за цими показниками відображає у Примітках загальну вартість і собівартість відпущених цінностей, виконаних робіт, послуг для підприємств своєї системи

(групи). При складанні консолідованого звіту ф. 2 «Звіт про фінансові результати» зазначені суми вилучаються із загального обсягу доходів і собівартості операційної діяльності. Зважаючи на це доцільно внести доповнення про розкриття інформації у Примітках до фінансової звітності до відповідних П(С)БО 15 «Доходи», 16 «Витрати», 18 «Будівельні контракти», 20 «Консолідована фінансова звітність».

Ще складнішою є процедура виключення з консолідованої звітності об'єднаних підприємств нереалізованих прибутків і збитків від внутрішньогрупових операцій, чого вимагає П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність» (пункт 11). Для виявлення нереалізованих прибутків і збитків у консолідованій групі потрібно мати:

- інформацію про сумарну вартість активів, які одержані від підприємств своєї системи і залишились нереалізованими, тобто не передані на сторону, не продані, а значаться на дату балансу у складі запасів та інших активів. Таку інформацію у вартісній оцінці за цінами придбання можуть дати підприємства-одержувачі групи;

- для визначення величини прибутків (збитків), що має група загалом від цих нереалізованих активів, потрібна додаткова інформація від підприємств-постачальників групи про фактичну собівартість відпущених матеріальних цінностей своїм же підприємствам.

Звести разом такі показники (вартість, собівартість, прибутки) за нереалізованими активами підприємств групи на практиці надзвичайно складно, адже за кожною такою операцією треба мати вартість нереалізованих активів, яка є у підприємства-одержувача групи, собівартість цих активів, яка може бути розрахована за кожним видом таких активів лише за даними обліку підприємств-постачальників групи. І тільки на підставі цих даних можна визначити загалом суму нереалізованих прибутків (збитків) та вилучити її з консолідованого звіту.

На наш погляд, суму нереалізованих прибутків для консолідованого балансу доцільно визначати розрахунковим шляхом із врахуванням середнього

рівня рентабельності при здійсненні товарних операції між підприємствами своєї системи. Наприклад, при відпуску залізобетонних виробів підприємствам своєї системи комбінатом «Будіндустрія» закладена рентабельність 15% до собівартості виробів. На дату балансу у підприємств об'єднання значилося на залишку таких виробів на загальну суму 360 тис. грн. за цінами придбання без ПДВ. Нереалізований прибуток можна визначати за формулою:

$$Пн = B - \left(\frac{B}{1 + P} \right) \quad (2.1)$$

де $Пн$ – нереалізований прибуток;

B – вартість нереалізованих активів, одержаних від підприємств групи;

P – коефіцієнт рентабельності, що застосовується при відпуску цінностей для підприємств групи.

Отже, нереалізований прибуток у даному випадку становитиме 47 тис. грн. $(360 - (360 / (1 + 0,15)))$. На цю суму при складанні консолідованої звітності потрібно зменшити облікову вартість відповідних активів (запасів) та суму прибутків звітного періоду групи підприємств.

У більшості досліджуваних підприємств будівельної сфери здійснюється повна консолідація, за якою активи, капітал та зобов'язання усіх членів групи за мінусом встановлених виключень (внутрішніх інвестицій, внутрішньогрупових оборотів і сальдо) об'єднується у балансі та інших формах звітності. Таке об'єднання показників звітності є досить трудомістким та вимагає значних витрат праці облікового апарату материнської компанії чи головного підприємства.

Тому важливим є впровадження автоматизованої обробки первинної звітності підприємств та складання консолідованої звітності. У Додатках Є, Ж, З, І подані приклади автоматизованого складання консолідованих балансів і звітів про фінансові результати ВАТ «Тернопільбуд» та ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд». В автоматичному режимі групуються показники звітності за

окремими розділами, статтями, виявляються та елімінуються внутрішньогрупові обороти та внутрішньогрупове сальдо. Консолідація проводиться у відповідності до розробленої програми з використанням табличного процесора Microsoft Excel 2005 для Windows 2005 (додатки К, Л).

Особливим варіантом повної консолідації звітної інформації є випадки, коли материнська компанія (головне підприємство) володіє контрольним пакетами акцій дочірніх підприємств і, водночас, не утримує 100% акцій цих суб'єктів. Прикладом такого є АТ «Холдингова компанія «Київміськбуд», до складу якої входять підприємства промислової спеціалізації з правом юридичної особи, акціонерами яких, крім холдингової компанії, виступають й інші особи. В такому випадку виникає частка меншості, яка відповідно до П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» включає частину чистого прибутку (збитку) та чистих активів дочірніх підприємств, що не належить материнському підприємству (прямо або через інші дочірні підприємства).

За такої консолідації, необхідно відділити у балансі частку капіталу, що не належить материнській компанії та показати її як частку меншості. Відповідно до П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність», вона повинна відображатися у додатково введеному рядку після I розділу пасиву 385 «Частка меншості». Також потрібно виділити відповідну частку меншості у Звіті про фінансові результати, яка вписується у додатково введений рядок 215 «Частка меншості» і вираховується з чистого прибутку об'єднаної групи. Водночас, у облікових стандартах, що регламентують зміст та структуру цих форм звітності, зокрема у П(С)БО 2 «Баланс» та П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати», такі показники не передбачені. У додатках М, Н подано формати консолідованого балансу та звіту про прибутки і збитки за вимогами Міжнародних стандартів фінансової звітності. У них виділяється не лише частка меншості, але й окремими позиціями дається інформація про капітал, що належить власникам компанії, а у Звіті про прибутки відображаються дані про прибутки (збитки) материнської компанії. Така інформація дозволить повніше та оперативніше структурувати капітал та результати діяльності, що належать

материнській компанії, яка не контролює повністю дочірнє підприємство, а також становить частку капіталу і прибутків, що належить іншим суб'єктам і кваліфікується як частка меншості.

Введемо у раніше наведений приклад додаткові дані. Материнська компанія «Добробуд» (далі МК) контролює 80% товариства «Житло» (далі ДП), 20% - частка меншості. За звітний період МК одержала прибутку 2000 тис. грн., а ДП відповідно 300 тис. грн. Згідно рішення зборів, МК оголосило дивіденди своїм акціонерам 50% від чистого прибутку в сумі 1000 тис. грн., а ДП – 40% або 120 тис. грн., з яких 24 тис. грн. (20%) припадає на частку меншості.

Розрахунки і порядок формування консолідованого балансу з врахуванням частки меншості наведені у розробній таблиці (табл.2.9), форма якої запропонована Крупкою Я.Д. [100, с.182]. З врахуванням того, що МК володіє лише 80% капіталу ДП, його інвестиція в ДП становитиме тепер не 2100, а 1680 тис. грн., відповідно на 20% зменшиться сума гудвілу та дооцінки до справедливої вартості основних засобів, що становитиме 16 тис. грн. та 32 тис. грн. Для дотримання рівності балансу, у зв'язку із зменшенням внутрішньої інвестиції, збільшено на 420 тис. грн. суми грошових коштів у МК. Сюди ж віднесено прибуток звітного року 2000 грн. На суму отриманого прибутку у перший рік після реорганізації 300 тис. грн. збільшено умовно статтю «Грошові кошти ДП».

Частка власного капіталу ДП без врахування прибутку звітного року, що належить групі, становитиме 1632 тис. грн. (1576+112-56), частка меншості – 408 тис. грн. (394+28-14).

Прибуток звітного періоду, одержаний материнською компанією, за виключенням оголошених дивідендів, які переходять до поточних зобов'язань у вигляді розрахунків з учасниками, а також належний групі прибуток ДП без врахування об'явлених дивідендів (80% від 300 – 120), що повинен бути відображений у консолідованому балансі становить 1144 тис. грн. (2000-1000+144).

Розробна таблиця формування консолідованого балансу реорганізованих підприємств з часткою меншості

в тис. грн.

Баланс	Коди рядків	Компанія «Добробуд» (МК)	Товариство «Житло» (ДП)	Капітал ДП, що належить		Коригування	Баланс об'єднаного суб'єкта
				Групі	Частка меншості		
Актив							
I. Необоротні активи	80	26180	1800			-1632	26348
Нематеріальні активи (гудвіл)	010					+16	16
Основні засоби (залишкова вартість)	030	24500	1800			+32	26332
Довгострокові фінансові інвестиції	040	1680				-1680	
II. Оборотні активи	260	15820	1440			-500	16780
Запаси	100-140	9600	860				10460
Дебіторська заборгованість (в т.ч. між підприємствами, що об'єднуються - 500)	170-210	3200	220			-500	2920
Грошові кошти	230-240	3020	360				3380
Всього активів	280	42000	3240			-2132	43108
Пасив							
I. Власний капітал	380	35500	2340	80%	20%	-2728	34644
Статутний капітал	300	25000	1970	1872	444	-1576	25000
Додатковий капітал	320-330	4200	140	1576	394	-112	4200
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток):	350	4300	(-70)	112	28		
- минулих років	350	4300	(-70)	(56)	(14)	+56	4300
- звітнього року	350	2000	300	240	36	-1000 -96	1144
Частка меншості							444
II. Поточні зобов'язання (в т.ч. між підприємствами, що об'єднуються – 500)	500-610	6500	900			-500	8020
Всього пасивів	640	42000	3240			-2132	43108

Поточні зобов'язання групи при консолідації коригуються на суму дивідендів, об'явлених як материнською компанією (1000 тис. грн.), так і дочірнім підприємством: для групи 96 тис. грн. (120 x 80%) і для частки

меншості 24 тис. грн. (120 x 20%). Нараховані дивіденди зменшують прибуток і збільшують зобов'язання перед учасниками. Поточні зобов'язання коригуються також на суму внутрішньогрупового сальдо (500 тис. грн.), про що зазначалося раніше.

Частка меншості, яка записується у відповідний рядок 385 консолідованого балансу, становитиме 444 тис. грн., що включає частку на початок періоду - 408 тис. грн. та 36 тис. грн. чистого прибутку, що залишився після нарахування об'явлених дивідендів ДП у звітному періоді (60-24).

Загалом же, консолідований баланс, очищений від внутрішніх операцій, з врахуванням переоцінки вартості майна та гудвілу, розподілу прибутку і капіталу між учасниками групи і часткою меншості включатиме:

- у активі *Необоротні активи* (26348) + *Оборотні активи* (16760) = *Баланс* (43108);
- у пасиві *Власний капітал* (34644) + *Частка меншості* (444) +
+ *Поточні зобов'язання* (8020) = *Баланс* (43108)

Для складання консолідованого звіту за наведеною методикою, недостатньо мати заповнені форми фінансової звітності за кожним з підприємств групи. Для цього потрібна ще й додаткова інформація щодо суми прибутків (збитків), одержаних у звітному році, використання прибутків на виплату дивідендів та інші цілі. У зв'язку з цим, доцільно розширити інформаційне поле балансу стосовно фінансових результатів підприємств і доповнити відповідний розділ такими показниками:

- нерозподілений прибуток (збитки) минулих років (рядок 351);
- чистий прибуток (збитки) звітного року (рядок 352);
- використання прибутку у звітному році (рядок 353).

У валюту балансу повинна входити різниця між відповідними рядками (351+352-353).

Такий підхід розширить інформаційні можливості балансу, наблизить його до синтетичного обліку фінансових результатів, адже саме так побудована структура рахунків та субрахунків за цими показниками (рахунки 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» та 79 «Фінансові результати»).

Також з метою спрощення консолідаційних процедур при складанні зведеної фінансової звітності можна у Звіті про фінансові результати відображати окремими рядками внутрішньогрупові операції за двома оцінками:

у рядку 036 – у т.ч. чистий дохід від внутрішньогрупових операцій;

у рядку 041 – у т.ч. собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) за внутрішньогруповими операціями.

Це дозволить при формуванні консолідованого Звіту про фінансові результати, а також при складанні відповідної статистичної звітності об'єктивніше визначати показники щодо відпущеної, реалізованої продукції, виконаних робіт чи послуг.

Особливо це актуально для будівельної галузі, де збереглася, як уже зазначалося, розгалужена мережа проектних, забудівельних, генпідрядних, субпідрядних, значна кількість допоміжних, підсобних, обслуговуючих одиниць з правами юридичної особи, які часто входять до відповідних об'єднань, і на їх базі формується консолідована звітність групи підприємств. Це дозволить уникати завищення обсягів виконаних робіт, повторного рахунку при формуванні доходів, собівартості об'єднань. Невиявлення їх призводить до штучного завищення фінансових результатів, фальсифікації звітності об'єднаних підприємств, і як наслідок – до необґрунтованих виплат дивідендів акціонерам, учасникам.

Загалом, це буде ще одним кроком до одержання більш достовірної інформації щодо нереалізованих прибутків та збитків від внутрішньогрупових операцій. Вилучення їх з консолідованої звітності впливає з принципу обачності, визначеного як один із основних принципів обліку у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Висновки до II розділу

Дослідження методики обліку та розкриття інформації при об'єднанні підприємств дозволило зробити такі висновки та пропозиції:

1. В Україні й надалі доцільно зберегти два методи об'єднання, оцінки та ведення обліку суб'єктів господарювання – злиття та придбання. Це особливо стосується будівельних об'єднань. Переведення їх на облік та консолідацію фінансової звітності лише за методом придбання, як цього вимагає МФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» та нова редакція П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», може привести до розбалансування системи оцінки майна, взаємовідносин між членами групи підприємств, показників звітності.

2. Можливими варіантами формування облікової політики при об'єднанні підприємств є: встановлення заново облікової політики новоутвореної структури при злитті; прийняття облікової політики суб'єкта, до якого приєднуються інші учасники групи; розповсюдження облікової політики материнської компанії на усі новоутворені дочірні підприємства; коригування показників звітності усіх членів групи, якщо після реорганізації у них відбулися зміни в обліковій політиці.

3. Для відображення трансформаційних перетворень з передачі майна, капіталу та зобов'язань від одних суб'єктів до інших в процесі їх об'єднання доцільно використовувати транзитний рахунок 68, субрахунок 3 «Внутрішньогосподарські операції». У суб'єктів, що об'єднуються (приєднуються), в дебеті зазначеного субрахунку відображаються усі передані активи, у кредиті – капітал та зобов'язання. У нового суб'єкта (правонаступника) робляться зворотні записи.

4. Процедура балансового представлення інформації при об'єднанні суб'єктів включає такі етапи:

- попередній – вивчення та аналіз балансів і звітності з метою встановлення доцільності та можливості реорганізації, вибору оптимальних форм її проведення;

- підготовчий – підтвердження даних балансу результатами інвентаризації, погашення заборгованості та прийняття рішень про її правонаступництво;

- реєстраційний – розробка та подання нотаріально завірених передавальних балансів після реєстрації новоутвореної структури;

- завершальний – формування вступного балансу, відкриття рахунків синтетичного та аналітичного обліку підприємства- правонаступника.

5. Використання того чи іншого методу об'єднання підприємств дає неоднакові результати у вартісній оцінці майна правонаступника. Загальна валюта балансу об'єднаних підприємств за методом придбання є значно нижчою, ніж при об'єднанні за методом злиття (приєднання). Це зумовлено тим, що зі зведеного балансу об'єднання шляхом придбання вилучаються внутрішні інвестиції між підприємствами групи. Крім цього, з об'єданого балансу та іншої звітності мають бути вилучені: внутрішньогрупові сальдо, внутрішньогрупові обороти, прибутки (збитки) від внутрішньогрупових операцій. Вони є особливо характерними у будівельній галузі, оскільки більшість будівельних об'єднань утворені за принципами виробничої кооперації.

6. Розроблені методика та програмне забезпечення формування консолідованої звітності дозволяють в автоматичному режимі здійснювати узагальнення показників звітності групи об'єднаних підприємств, вилучати з валюти балансу та інших форм внутрішньогрупові обороти та внутрішньогрупове сальдо. Для материнських підприємств, що контролюють діяльність інших суб'єктів, але у яких присутня частка меншості, у консолідованому балансі та звіті про фінансові результати доцільно подавати крім частки меншості ще й інформацію про капітал та прибутки, що належать материнській компанії, як це передбачено міжнародними стандартами фінансової звітності.

Для розширення інформаційного поля балансу консолідованої групи з метою чіткого розподілу результатів діяльності, що належать материнському підприємству та частці меншості, його доцільно доповнити показниками:

- нерозподілені прибуток (збитки) минулих років (рядок 351);
- чистий прибуток (збитки) звітного року (рядок 352);
- використання прибутку у звітному році (рядок 353)

Такий підхід розширить інформаційні можливості балансу, дозволить мати користувачам більш реальну уяву про динаміку формування та використання прибутків в окремих звітних періодах.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [93, 94, 97, 136, 138, 140, 144].

РОЗДІЛ 3

Облік та інформаційне забезпечення поділу і перетворення підприємств

3.1. Обліково-інформаційні процедури при поділі, виділі підприємств

Не менш важливою формою реорганізації є поділ підприємства. Згідно статті 59 Господарського кодексу України, у разі поділу суб'єкта господарювання усі його майнові права і обов'язки переходять за розподільчим актом (балансом) у відповідних частках до кожного з нових суб'єктів господарювання, що створюються в результаті цього поділу. Як зазначалося раніше, юридична особа, яка поділяється, припиняє свою діяльність, а на її місці утворюються два або більше нові суб'єкти, кожен з яких стає правонаступником і за ними у певних пропорціях закріплюється майно, зобов'язання, капітал поділеної юридичної особи.

Треба зазначити, що у більшості випадків поділ здійснюється на добровільних засадах з ініціативи власників, учасників, акціонерів суб'єкта, який підлягає поділу. Водночас, можливі випадки примусового поділу суб'єкта господарювання. Так, у Законі України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. зазначено, що коли суб'єкт господарювання зловживає монопольним (домінуючим) положенням на ринку, органи Антимонопольного комітету України мають право прийняти рішення про примусовий поділ такого суб'єкта. Проте, використовується ця норма у практиці надзвичайно рідко. Антимонопольний комітет, у більшості випадків, при порушенні суб'єктами-монополістами відповідних норм застосовує до них фінансові санкції у формі штрафів, адміністративних стягнень і не використовує таких крайніх заходів, як поділ підприємства-монополіста.

Підстави для поділу підприємства за рішенням його власників можуть бути різними, базуватися вони можуть на багатьох аргументах, способах економічного обґрунтування (табл. 3.1).

Потреба в економічному обґрунтуванні та аналітичних процедурах при
різних формах поділу суб'єктів господарювання

Причини та передумови	Форма	Ініціатор	Економічне обґрунтування
1. Порушення монополістами антимонопольного законодавства	Примусовий поділ з метою обмеження монопольного становища на ринку	Антимонопольний комітет	Економічне обґрунтування здійснює Антимонопольний комітет, виходячи із макроекономічних показників насичення ринку певними товарами, рівня цін на них та ін.
2. Конфліктні ситуації між власниками	Поділ на окремі суб'єкти, виділення майна окремих учасників в самостійні господарські одиниці	Учасники, власники, акціонери	Відсутність єдиного економічного обґрунтування, використання окремими учасниками швидше організаційних, ніж економіко-аналітичних доводів та процедур
3. Потреба у економічному оздоровленні, завоюванні нових ринків, глибшій спеціалізації, диференціації видів діяльності та виділенні окремих територіальних чи господарських сегментів	Поділ на окремі суб'єкти, виділення майна окремих учасників в самостійні господарські одиниці	Учасники, власники, акціонери	Економічне обґрунтування із використанням методів стратегічного аналізу, прогнозування, оцінки результатів за майбутніми грошовими надходженнями
4. Виведення зі складу майнового комплексу окремих структурних підрозділів з метою їх продажу або ліквідації	Виділ з метою ліквідації або продажу виділеного майнового комплексу	Учасники, власники, акціонери	Економічне обґрунтування необхідності і вигод від ліквідації чи продажу цілісного майнового комплексу, що вважався окремо виділеним господарським чи територіальним сегментом до поділу

Найчастіше у вітчизняній практиці зустрічаються випадки поділу майна підприємства між його власниками через неузгодженість стратегічних перспектив між ними, особисті стосунки, виникнення конфліктних ситуацій через недооцінку вкладу окремих учасників у спільну діяльність, інші. У цих випадках дуже важко виробити єдине економічне обґрунтування такому поділу підприємства, оскільки для окремих учасників воно буде видаватися різним і застосувати у даному випадку якісь економічні доводи та аналітичні процедури є надзвичайно проблематично. Можна навести приклади, коли кілька учасників

товариства, організувавши нормальну роботу підприємства, не змогли досягти домовленостей щодо розподілу результатів (у формі оплати праці чи дивідендів, в одержанні інших благ). На цій основі між ними виникає конфлікт, що призводить до поділу майна і створення на базі одного підприємства кількох окремих суб'єктів. Через конфліктні ситуації може відбуватися поділ суб'єкта у формі виділу з нього певної кількості учасників і належної їм частини майнового комплексу, який може самостійно функціонувати.

Виділ, хоч і вважається різновидом поділу підприємства, має свої особливості. Під час виділу базове підприємство не припиняє діяльності, а продовжує функціонувати. Необов'язковим є використання пропорційного принципу розподілу майна, прав та зобов'язань між основним підприємством і виділеним з нього суб'єктом господарювання. Так, наприклад, у середині 90-х років з Орендного підприємства тресту «Тернопільпромбуд» був виділений домобудівний комбінат, який представляв собою цілісний майновий комплекс, здатний функціонувати самостійно. На його основі було створене товариство з обмеженою відповідальністю «Домобудівник». Виділ проводився з ініціативи колективу працівників комбінату, незважаючи на те, що адміністрація тресту була проти.

З таких причин від ТЗОВ «Тернопільбуд» було відмежоване Управління механізації за наполяганням колективу Управління. На його основі створене ТЗОВ «Тернобудмеханізація», як окрема самостійна юридична особа.

Такі випадки поділу чи виділу виникають, зазвичай, спонтанно, без наперед спланованого обґрунтування. А якщо таке обґрунтування й проводилося, то лише з ініціативи підрозділу, що бажає відділитися, з тою метою, щоб довести, що виділений у самостійну одиницю підрозділ буде функціонувати ефективніше, ніж у складі материнського підприємства.

Зустрічалися й такі випадки, коли з великого господарського товариства, реорганізованого в процесі приватизації з державного підприємства, виділялася окрема структурна одиниця, учасниками якої були певні вибрані особи (переважно, члени дирекції, правління). До них переходила найефективніша

частка майна (нове високопродуктивне обладнання, транспорт та інше). А більшості інших акціонерів чи учасників материнського підприємства було залишено застаріле, розкомплектоване обладнання і значні суми зобов'язань за несвоєчасно сплаченою заборгованістю по зарплаті, податках, використаних ресурсах та комунальних платежах.

Найбільша потреба в аналітичній оцінці стратегічних цілей реорганізації шляхом поділу чи виділу виникає тоді, коли за рахунок зазначених організаційно-технічних та правових заходів планується підвищити ефективність діяльності новоутворених структур, завоювати додаткові ринки виробничих ресурсів чи збуту продукції, здійснити більш широку спеціалізацію. Глибокого аналізу вимагає ситуація, коли планується виділ певного окремого майнового комплексу з метою його оздоровлення, ліквідації чи продажу. В процесі такого дослідження потрібно зіставити витрати і вигоди, пов'язані з підготовкою та проведенням зазначених реорганізаційних процедур, оцінити грошові надходження, прибутковість та збитковість суб'єктів до реорганізації. Наприклад, у закритого акціонерного товариства «Проектно-будівельне об'єднання «Львівміськбуд» через збитковість було припинено діяльність та ліквідовано торговий комплекс «Сихів», а дочірнє підприємство «Ремонтно-механічний завод» після глибокого економічного обґрунтування було виділене в окрему господарську одиницю та продане як цілісний майновий комплекс.

За своєю юридичною природою реорганізація у формі виділу є близькою до реорганізації шляхом поділу підприємства. Проте, між ними існує суттєва відмінність. При поділі підприємство, що ділиться на кілька суб'єктів господарювання, перестає функціонувати, а усі права і зобов'язання повністю переходять до новоутворених структур. При виділі материнське підприємство функціонує й далі, а до новоутворених суб'єктів переходить лише частина прав та зобов'язань. Тому помилковою, на нашу думку, є норма, закладена у ст. 19 Закону України «Про господарські товариства», за якою при реорганізації у формі виділу припиняється діяльність товариства, а також те, що у статті 59

Господарського Кодексу України, що стосується припинення діяльності суб'єкта господарювання, викладено порядок виділу нових суб'єктів за розподільчим актом (балансом).

Брігхем Ю. та Гапенські Л. виділяють наступні способи поділу або як вони називають «дроблення» суб'єктів господарювання [17, с.321]:

- продаж діючих підрозділів іншому підприємству;
- перетворення підрозділу в окрему юридичну особу з виділенням частини акцій на пропорційній основі;
- пряма ліквідація.

Рішення про поділ, виділ за окремими напрямками, тобто з метою подальшого самостійного функціонування, продажу чи ліквідації повинні базуватися на очікуванні того, що будуть досягнуті певні позитивні результати у вигляді додаткових вигод (табл. 3.2). Як видно з таблиці, вигоди від поділу чи виділу в окремі юридичні особи можуть бути різними: від розширення діяльності, спеціалізації, завоювання нових ринків і до виділення збиткового, неперспективного підрозділу з належним йому майновим комплексом.

Таблиця 3.2

Очікувані вигоди від реорганізації шляхом поділу чи виділу

Форми реорганізації	Очікувані вигоди
1. Виділ окремої юридичної особи з наділенням її частиною акцій (часток) на пропорційній основі	а) завоювання додаткових ринків виробничих ресурсів чи збуту продукції; б) поглиблення спеціалізації виробництва; в) досягнення ефективнішої діяльності виділеної структури; г) досягнення більшої ефективності материнської структури та інше
2. Виділ з метою продажу	а) грошові надходження від продажу є вищими від поточної оцінки очікуваних грошових потоків від діяльності виділеного суб'єкта; б) неспівпадання профілю діяльності виділеного майнового комплексу з напрямками діяльності основного суб'єкта
3. Виділ з метою ліквідації	а) ліквідаційна вартість активів перевищує поточну оцінку очікуваних грошових потоків від діяльності виділеної одиниці; б) добровільна ліквідація з метою запобігання подальшій збитковості чи через схильність до банкрутства

Рішення про продаж виділеного майнового комплексу має базуватися на тому, що грошові надходження від неї будуть більшими, ніж результати

поточної діяльності. Продаж виділеного майнового комплексу може відбуватися також через невідповідність профілю основної діяльності.

Виділ з метою ліквідації також повинно мати свої вигоди (коли ліквідаційна вартість активів перевищує поточні надходження від їх використання) або орієнтуватися на певні застереження (постійна збитковість, схильність до банкрутства – як, наприклад, торговий комплекс «Сихів» ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд»). Ліквідація майнового комплексу також супроводжується продажем за ринковими цінами окремих його елементів (активів). На думку деяких авторів, ліквідація – це добровільний або вимушений банкрутством продаж активів комерційного підприємства. В результаті такої ліквідації суб'єкт може одержувати грошові надходження, які рідше повністю, а, зазвичай, частково покривають витрати, пов'язані з ліквідацією майнового комплексу. Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл зазначають, що активи товариства при його ліквідації продаються зі збитком, останній розподіляється між партнерами у відповідності з раніше встановленими пропорціями (згідно уставного договору) [148, с. 257].

Часто у рамки реорганізації, як процедури виділу, вводять створення материнською компанією дочірніх підприємств. І це мотивується тим, що від одного підприємства відділяється частина майна, на базі якого утворюється інший суб'єкт, як відокремлений підрозділ юридичної особи [29, с.7]. Незважаючи на схожість багатьох процедур, між виділом та створенням дочірнього підприємства існує ряд принципових відмінностей, які не дозволяють вважати останнє реорганізацією (табл. 3.3).

Також до реорганізації шляхом поділу (виділу) немає правових підстав відносити вихід з товариства одного або кількох учасників та створення ними нового суб'єкта. Вихід учасників з товариства супроводжується поверненням їм раніше здійснених внесків до статутного (додаткового) капіталу, виплатою належних сум прибутку (дивідендів), їх оподаткуванням тощо. До

Принципові відмінності між виділом та створенням дочірнього підприємства

Показники	При виділі як одній з форм реорганізації	При створенні дочірнього підприємства (ДП)
1. Засновники (учасники, акціонери)	Деяка кількість власників (учасників, акціонерів основного підприємства)	Материнське підприємство, суб'єкт господарювання, яке створило ДП
2. Засновницькі документи	Протокол рішення зборів, установча угода, статут підприємства	Протокол рішення зборів, положення про створення ДП
3. правонаступництво	Виділений суб'єкт може бути правонаступником частини майна та зобов'язань основного підприємства	ДП не має статусу правонаступника
4. Статутний капітал	Формується шляхом поділу (виділу) статутного капіталу основного підприємства	Формується за рахунок активів материнської компанії та не зачіпає її статутного капіталу
5. Створення майнового комплексу	Відбувається за рахунок розподілу майна та зобов'язань основного підприємства	Формується за рахунок грошових та майнових внесків материнської компанії до статутного капіталу ДП
6. Бухгалтерське оформлення	Розподільчий баланс, акти передачі майна	Акти передачі майна

того ж у такій ситуації відсутні головні риси реорганізації у формі поділу чи виділу: правонаступництво, складання розподільчого балансу.

Основним зведеним обліково-аналітичним документом, що супроводжує поділ підприємства чи виділ з нього окремих господарських одиниць, є розподільчий баланс. На жаль, ні у вітчизняному законодавстві, ні у зарубіжних нормативних актах з обліку та управління принципам формування розподільчого балансу не надається належної уваги. Допускаються неточності у формулюванні самої категорії. Наприклад, у Господарському кодексі України цей документ кваліфікується як «роздільний акт», що є неоднозначним з розподільчим балансом, оскільки, терміни «роздільний» та «розподільчий» несуть різне змістове навантаження. З іншого боку, нелогічно називати цей документ актом, тому що він має традиційну форму балансу з його активом і пасивом, відповідними розділами та статтями. Складається, зазвичай, на підставі зведених даних бухгалтерського обліку за підписами головного

бухгалтера та керівника. Крім цього, передача конкретних видів майна та зобов'язань новоутвореним структурам оформляється локальними актами за підписами відповідальних осіб, що передають і приймають цінності чи борги.

Залишаються також поза увагою принципи та концепції формування розподільчого балансу у багатогранній та високонауковій теорії балансознавства. Можна навести багато теорій, автори яких різнобічно та глибоко обґрунтовують баланс як значний витвір економічної науки.

Малюга Н.М. стверджує, що наука про бухгалтерський баланс зародилася на основі окремої галузі права – балансового у надрах німецької наукової бухгалтерської школи [116, с. 125-126]. Відомі теорії статичного балансу І.Ф. Шера та динамічної його моделі Е. Шмаленбаха. Малюга Н.М. виділяє ще й теорії органічного балансу Ф. Шмідта, единамічного балансу Г.Замерфельда, абсолютного балансу М. Помазкова, номінального балансу В.Рігера. Багато з них у різні часи підпадали під нищівну критику. Наприклад, створення динамічних балансових моделей Я.В. Соколов називає «втечею від дійсності у світ зручних і виправданих ілюзій, оскільки такий підхід лише створює видимість стабільності господарського життя і є наслідком тріумфу науки над здоровим глуздом» [199, с.54]. Американський вчений В.Патон стверджує, що активи і пасиви балансу є рівними тільки тому, що так хочуть бухгалтери. Більшість же науковців зводять баланс до «фотографії Ріплі» (за В.Ріплі баланс схожий на фотографічний знімок, на якому фіксується фінансовий стан фірми на певний момент) [228, с. 283].

У попередньому розділі ми намагалися довести з позиції об'єднання підприємств, що баланс є не лише звітною формою з одномоментною фотографією майнового та фінансового стану підприємства, а, насамперед, важливим атрибутом при створенні, об'єднанні, інших трансформаційних процесах, на якому базується уся система бухгалтерського обліку підприємства. Далі зробимо спробу довести, наскільки важлива роль балансу при поділі суб'єкта господарювання, оцінити його динаміку в реорганізаційному процесі при поділі, виділі, перетворенні підприємства.

Якщо теоретичному обґрунтуванню об'єднувального (зведеного, консолідованого) балансу у вітчизняному обліковому законодавстві приділяється достатня увага, є відповідні стандарти щодо об'єднання підприємств (П(С)БО 19) та складання консолідованої звітності (П(С)БО 20), то реорганізація суб'єктів господарювання шляхом поділу чи виділу спеціальними нормативними актами не регламентується. Виключення може складати, хіба що, П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність». За ним на підприємстві може бути виділено операційно географічний чи господарський сегмент відокремленої частини діяльності з метою складання фінансової звітності, якщо активи, зобов'язання, доходи та витрати, безпосередньо пов'язані із зазначеною діяльністю, що припиняється. На підставі цього, при продажі чи ліквідації активів, без яких діяльність, що підлягає припиненню, надалі практично неможлива, такий сегмент діяльності у момент здійснення відповідних операцій має відділятися від іншої операційної діяльності в обліку та при складанні фінансової звітності. А це означає, що за розподільчим балансом мають бути відділені активи, зобов'язання, результати діяльності. Хоч такий баланс не можна вважати повноцінним, а сам факт відділення частини діяльності – реорганізацією шляхом виділу, оскільки відсутній розподіл статутного капіталу, немає правонаступництва тощо.

У теоретичних розробках і на практиці зустрічаються й інші форми балансового супроводу певних реорганізаційних процесів, пов'язаних з поділом чи припиненням діяльності підприємств: складання так званих нульових, трансформаційних, ліквідаційних балансів. На наш погляд, для реорганізаційних процесів, які супроводжуються проміжним чи перехідним балансовим узагальненням інформації про активи, зобов'язання, капітал суб'єктів, що підлягають об'єднанню, поділу чи перетворенню, такі баланси слід об'єднати в окрему категорію, назвавши їх реорганізаційними.

Такий реорганізаційний баланс, насамперед, є обліково-аналітичним засобом, прийомом з допомогою якого здійснюються трансформаційні перетворення, пов'язані з об'єднанням чи поділом майна, зобов'язань, капіталу

підприємств, а також з його переходом до новоутворених структур у результаті набуття нового організаційно-правового статусу. З іншого боку, реорганізаційний баланс можна назвати моделлю фінансового звіту, на підставі якого визначається майновий та фінансовий стан:

а) суб'єктів, що підлягають реорганізаційному перетворенню (заключний баланс);

б) новоутворених (реорганізованих) структур з метою забезпечення їх достовірною інформацією для продовження діяльності та управління господарськими процесами (вступний баланс).

Реорганізаційні баланси, на нашу думку, можуть бути кількох видів:

1. Об'єднувальний (зведений, консолідований) баланс, у якому відображена інформація, пов'язана з об'єднанням кількох суб'єктів, їх активів, зобов'язань, капіталу.

2. Розподільчий баланс, що відображає процес поділу, виділу господарських суб'єктів з визначенням для кожної нової особи структури та вартісних показників активів, зобов'язань, капіталу.

3. Трансформаційний баланс, що складається у момент перетворення підприємства, набуття ним нового організаційно-правового статусу, зміни форми власності. При складанні трансформаційного балансу не так важливо відобразити активи і зобов'язання, оскільки вони, зазвичай, у повному обсязі переходять до новоутвореної структури (хіба що може бути уточнена їх оцінка), як процес формування статутного та інших видів капіталу. Це пов'язано з тим, що при зміні форми власності капітал державного підприємства переходить у процесі викупу (приватизації, роздержавлення) до колективного чи приватного власника. І навіть при перетворенні товариства з обмеженою відповідальністю у акціонерне товариство чи навпаки капітал суб'єкта зазнає значних змін, пов'язаних з оголошенням, реєстрацією, продажем-викупом акцій, сумарна вартість яких буде формувати статутний капітал товариства. Усе це має бути зафіксоване у аналітичному та синтетичному обліку й відображене у балансі трансформованого підприємства.

До реорганізаційних балансів можна також віднести відомі в обліковій теорії нульовий та ліквідаційний баланси. Нульовий баланс, на наш погляд, це перехідний баланс, який передбачає умовну реалізацію активів та задоволення зобов'язань з врахуванням того, що діяльність підприємства буде продовжуватися. Ліквідаційний баланс призначений для визначення вартості майна підприємства у ринкових цінах з метою розподілу цієї вартості між кредиторами та власниками.

В обох випадках присутні юридичні підходи до оцінки та розподілу власності виходячи з принципів: визнання структури майна та складу його власників (учасників), розподілу майна між учасниками, зміни (передачі) прав та обов'язків, продовження діяльності. Якраз подібні принципи й властиві реорганізації підприємства: зміна організаційно-правової форми, статусу та власників підприємства; правонаступництво; продовження діяльності.

Розподільчий баланс виступає невід'ємним елементом поділу підприємства. Згідно з Цивільним кодексом України (стаття 107) розподільчий баланс повинен містити положення про правонаступництво щодо усіх зобов'язань юридичної особи, що припиняє діяльність, усіх її кредиторів та боржників, включаючи зобов'язання, які оспорюються сторонами.

Новодворський В.Д. вважає розподільчий баланс набагато ширшим за формою та змістом поняттям, ніж звичайний бухгалтерський баланс. Він виділяє такі блоки інформації, що визначаються за розподільчим балансом [150, с. 32]:

а) загальна інформація про реорганізацію (повна назва юридичної особи, що підлягає реорганізації; організаційно-правова форма; вид реорганізації; правонаступництво);

б) розподільчий бухгалтерський баланс з визначенням складу активів, зобов'язань, власного капіталу реорганізованої юридичної особи, а також їх поділ між новоутвореними структурами;

в) пояснення до розподільчого балансу, щодо окремих статей активів, зобов'язань, капіталу.

Як уже зазначалося, чинними нормативними актами не регламентується методика складання розподільчого балансу. В економічній літературі зустрічаються окремі джерела, у яких визначається алгоритм складання такого балансу. Наприклад, Савицька Г.В. визначає таку послідовність формування розподільчого балансу [194]:

- а) визначення часток кожного учасника у статутному капіталі підприємства, що підлягає поділу;
- б) визначення чистих активів підприємства і права власників на них;
- в) складання розподільчого балансу;
- г) визначення чистих активів для кожного учасника поділеного суб'єкта, їх питома вага у загальних активах юридичної особи;
- д) визначення відхилень чистих активів за розподільчим балансом від їх розподілу у відповідності з установчими документами;
- е) регулювання процесу розподілу власності.

На рис. 3.1 нами запропоновано структурно-логічну схему формування розподільчого балансу, де зазначено у певній послідовності усі етапи, які має пройти підприємство від моменту прийняття рішення про поділ суб'єкта господарювання, виконання операцій щодо уточнення окремих статей балансу, розподіл між учасниками і до оформлення вступних балансів новоутворених структур.

Баланс, як основне джерело інформації про майновий та фінансовий стан підприємства, використовується у реорганізаційному процесі ще задовго до початку останнього. На підставі балансу та інших звітних форм встановлюється потреба чи необхідність реорганізаційних перетворень, що може бути зумовлено багатьма чинниками. Серед них незадовільний фінансовий стан та

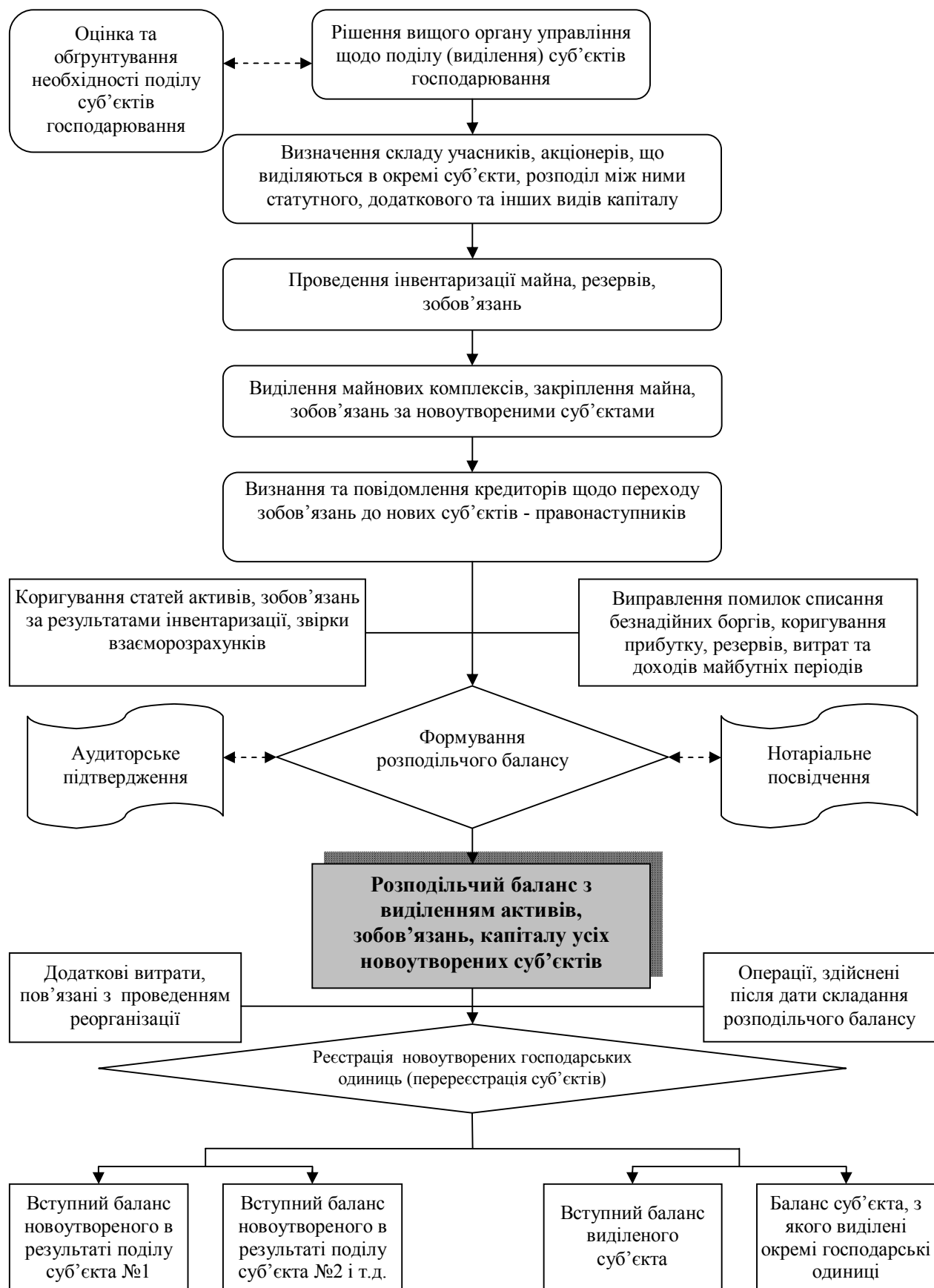

Рис. 3.1. Структурно-логічна схема формування розподільчого балансу

потреба в економічному оздоровленні, виділення окремих географічних (за територіальною ознакою) чи господарських (за видами продукції, робіт, послуг) сегментів діяльності, передкризовий стан, схильність до банкрутства, потреба в реструктуризації (продажі, ліквідації) окремих господарських одиниць, що входять до складу юридичної особи.

Зазначені висновки та реорганізаційні дії робляться на підставі аналізу та детального обґрунтування, немаловажну роль в якому відіграє баланс як зведений документ про майновий та фінансовий стан підприємства.

Після прийняття рішення вищим органом управління щодо поділу (виділу) суб'єкта господарювання бухгалтерський баланс служить відправною точкою для проведення управлінських дій, пов'язаних з поділом підприємства.

Найперше, необхідно визначитися зі складом учасників, акціонерів, які будуть сформовані у структурі кожного виділеного самостійно функціонуючого суб'єкта, розподілити між ними статутний, додатковий та інші види власного капіталу. Якщо статутний капітал розподіляється, виходячи із вкладів учасників, часток акціонерів, то додатковий, резервний капітал, нерозподілений прибуток має бути розподілений між групами учасників кожної новоутвореної самостійної господарської одиниці із урахуванням коригувальних записів за результатами проведеної інвентаризації майна, резервів, зобов'язань, взаємозвірки розрахунків, після розчистки балансових статей у зв'язку зі списанням непридатного майна, безнадійної заборгованості. Коригуються також наявні у балансі суми резервів, забезпечення виплат та гарантійних зобов'язань, проводиться оцінка реальності таких статей балансу як «Витрати майбутніх періодів» та «Доходи майбутніх періодів».

Щодо розподілу майна підприємства за активом балансу, то, насамперед, необхідно визначитися з його оцінкою. Найпростіше – це розподіл і передача окремим правонаступникам майна за його балансовою вартістю за даними синтетичного та аналітичного обліку. Водночас, виходячи з П(С)БО 7 «Основні засоби», 8 «Нематеріальні активи», 9 «Запаси», якщо облікова вартість майна суттєво відрізняється від справедливої вартості, здійснюється переоцінка

такого майна. Передача майна може також проводитися за ринковими цінами. У будь-якому випадку, питання щодо застосування тих чи інших видів оцінки при розподілі майна між учасниками вирішується власниками, фіксується у протоколі загальних зборів, а для недопущення помилок та зловживань для переоцінки таких активів можуть залучатися спеціальні оцінювальні фірми.

Розподіл майна при поділі підприємства з ліквідацією попереднього суб'єкта, зазвичай, здійснюється на пропорційній основі. Відповідно до закріплених за кожним новим суб'єктом часток розподіляється майно та зобов'язання. На практиці, розподіл майна здійснюється спеціально створеною вищим органом управління комісією з таким розрахунком, щоб для продовження діяльності можна було зберегти відповідні цілісні майнові комплекси, які будуть самостійно функціонувати.

Дебітори та зобов'язання закріплюються за кожною новоутвореною структурою за таким принципом, що новий суб'єкт продовжуватиме підтримання виробничих, комерційних та інших стосунків у майбутньому з тим чи іншим партнером.

Отже, при поділі підприємства має застосовуватися зовсім інша формула розподілу майна між учасниками, ніж при його ліквідації. Загальновідомо, що при ліквідації визначення часток кожного учасника ліквідовуваного суб'єкта проводиться за залишковим принципом на підставі формули:

$$K = A - Z \quad (3.1)$$

Це означає, що вартість капіталу (K), який потрібно повернути учасникам, встановлюється лише після того, коли за допомогою активів (A) будуть погашені зобов'язання (Z) перед кредиторами.

При поділі підприємств повинен використовуватися інший принцип балансового узагальнення:

$$K_i + Z_i = A_i \quad (3.2)$$

Звідси, виходячи з величини закріпленого за кожною і-тою групою учасників, що створюють у результаті поділу нову господарську одиницю,

власного капіталу, а також зобов'язань визначається обсяг і структура закріпленого за нею майна.

Водночас, слід, на нашу думку, враховувати такі моменти:

- при передачі майнових комплексів під конкретні об'єкти основних засобів слід передавати й суми їх дооцінки, які відображаються у кредиті субрахунку 42.3 «Дооцінка активів» та у балансі зафіксовані у складі іншого додаткового капіталу;

- при передачі дебіторської заборгованості з перерахованих авансів (субрахунок 37.1 «Розрахунки за виданими авансами») відповідно передаються суми податкового кредиту, відображеного у кредиті субрахунку 64.4 «Податковий кредит»;

- при передачі зобов'язань за отриманими авансовими платежами (субрахунок 68.1 та відповідно стаття 540 пасиву балансу) мають бути передані й податкові зобов'язання, що значаться як дебетовий залишок на відповідному субрахунку 64.3, а в балансі відображаються у складі інших оборотних активів (рядок 250).

Існують певні особливості в обліку та складанні розподільчого балансу при виділенні нового суб'єкта господарювання. Найголовніша з них полягає у тому, що необов'язковим є поділ майна та зобов'язань на пропорційній основі. Це впливає зі статті 107, частини 2 Цивільного кодексу України, у якій зазначено, що після закінчення строку пред'явлення вимог кредиторами та задоволення чи відхилення цих вимог складається розподільчий баланс, який повинен містити положення про правонаступництво щодо всіх зобов'язань юридичної особи, що припиняється, всіх її кредиторів та боржників, включаючи зобов'язання, які оспоруються ними. Звідси впливає, найперше, розподільчий баланс повинен складатися після закінчення строку пред'явлення вимог кредиторами, тобто на дату не раніше 2-х місяців з дня публікації відомостей про прийняття рішення вищим органом управління – загальними зборами суб'єкта господарювання про його поділ або виділ.

По-друге, виділена в результаті поділу юридична особа є правонаступником лише за тими зобов'язаннями, які передані їй за розподільчим балансом.

По-третє, при виділі діяльність основного суб'єкта не припиняється, а за відділеною одиницею не обов'язковим є закріплення правонаступництва за певними боргами чи зобов'язаннями. правонаступником останніх й надалі може залишатися юридична особа, з якої виділені певні суб'єкти. Про цю норму зазначається й в інших законодавчих актах. Зокрема, у Законі України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000 р. № 2181-III зазначено: «Реорганізація платника податків не спричиняє розподілу податкових зобов'язань або податкового боргу між таким платником податків і особами, створеними в процесі його реорганізації». Це означає, що при виділі податкові борги, як і інші зобов'язання не підлягають обов'язковому розподілу між уже існуючим та новим суб'єктами на пропорційній основі.

При складанні розподільчого балансу у такому випадку, на наш погляд, за новоутвореною господарською одиницею доцільно закріплювати правонаступництво лише за зобов'язаннями з тими кредиторами, коли:

- встановлено, що визнане раніше зобов'язання стосується діяльності, яка виділяється у самостійну господарську одиницю (наприклад, заборгованість з оплати праці працівників, які переходять до новоутвореного суб'єкта);

- зобов'язання виникло в результаті ресурсного забезпечення господарського чи географічного сегменту, який виділяється, і ці ресурси за розподільчим балансом переходять до новоутвореної одиниці;

- існує ймовірність, що такі зобов'язання у новоутвореної особи й надалі будуть виникати (наприклад, будуть нараховуватися комунальні платежі, окремі податки: податок на землю, податок з власників транспортних засобів тощо).

Враховуючи те, що власний капітал розподіляється між суб'єктами поділу (виділу) пропорційно часток учасників, акціонерів; зобов'язання – з врахуванням наведених вище чинників; майно – відповідно до структури

господарських чи географічних сегментів, сформованих цілісних майнових комплексів, при складанні розподільчого балансу може не співпадати актив і пасив у частині поділеного майна та джерел його утворення. Для потреб вирівнювання активу і пасиву у розподільчому балансі, який служить підставою для формування вступних балансів новоутворених суб'єктів, Новодворський В.Д. і Клінов Н.Н. пропонують використовувати такі балансуєчі статті як «Профіцит» та «Дефіцит». У статті «Профіцит» робляться записи на різницю між сумарною вартістю закріплених активів та величиною капіталу і зобов'язань. Дефіцит виникає, якщо суб'єкту передано активів менше, ніж закріплена сума капіталу та зобов'язань [150]. Списувати профіцит чи дефіцит автори пропонують при наступній реорганізації або ліквідації суб'єкта господарювання.

На наш погляд, даний підхід не можна вважати досконалим, оскільки для обліку такої різниці потрібно вводити окремі рахунки, на яких будуть з одного звітного періоду в інший переходити лише залишки профіциту – (кредитовий), та дефіциту – (дебетовий) без руху та відповідного економічного обґрунтування. Крім того, суми профіциту і дефіциту будуть означати наявність додаткової складової власного капіталу (фактично, прибутку) для одних суб'єктів та відповідно додаткових збитків для інших.

Через це логічнішим буде за узгодженням сторін, прийняття ними відповідних рішень на суми зазначених різниць коригувати величину прибутку, що припадає за розподільчим балансом для кожного з утворених в результаті поділу суб'єктів. Попередньо, на момент складання реорганізаційного балансу доцільно закрити рахунки (субрахунки) фінансових результатів, списавши відповідні залишки на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокріті збитки)» та закривши усі внутрішні субрахунки цього рахунку, як це, зазвичай, робиться у кінці року.

При реорганізації шляхом виділу материнське підприємство не припиняє діяльності. Отже, в його обліку на відповідних рахунках потрібно відобразити операції з передачі майна, зобов'язань, списання капіталу вибулих у відділену

господарську одиницю учасників. Враховуючи те, що суб'єкт поділу за розподільчим балансом передає частину майна та зобов'язання новоутвореній юридичній особі, та по відношенню до неї він виступає як кредитор, для обліку таких операцій за аналогією об'єднання (розділ 2, пункт 2) доцільно використовувати як транзитний рахунок 68, субрахунок 3 «Внутрішньогосподарські розрахунки». У дебет цього рахунку, як це показано на рис. 3.2, списується вартість визначених за розподільчим балансом та переданих за відповідними актами активів, зокрема, основних засобів інших необоротних активів за балансовою (залишковою) вартістю.

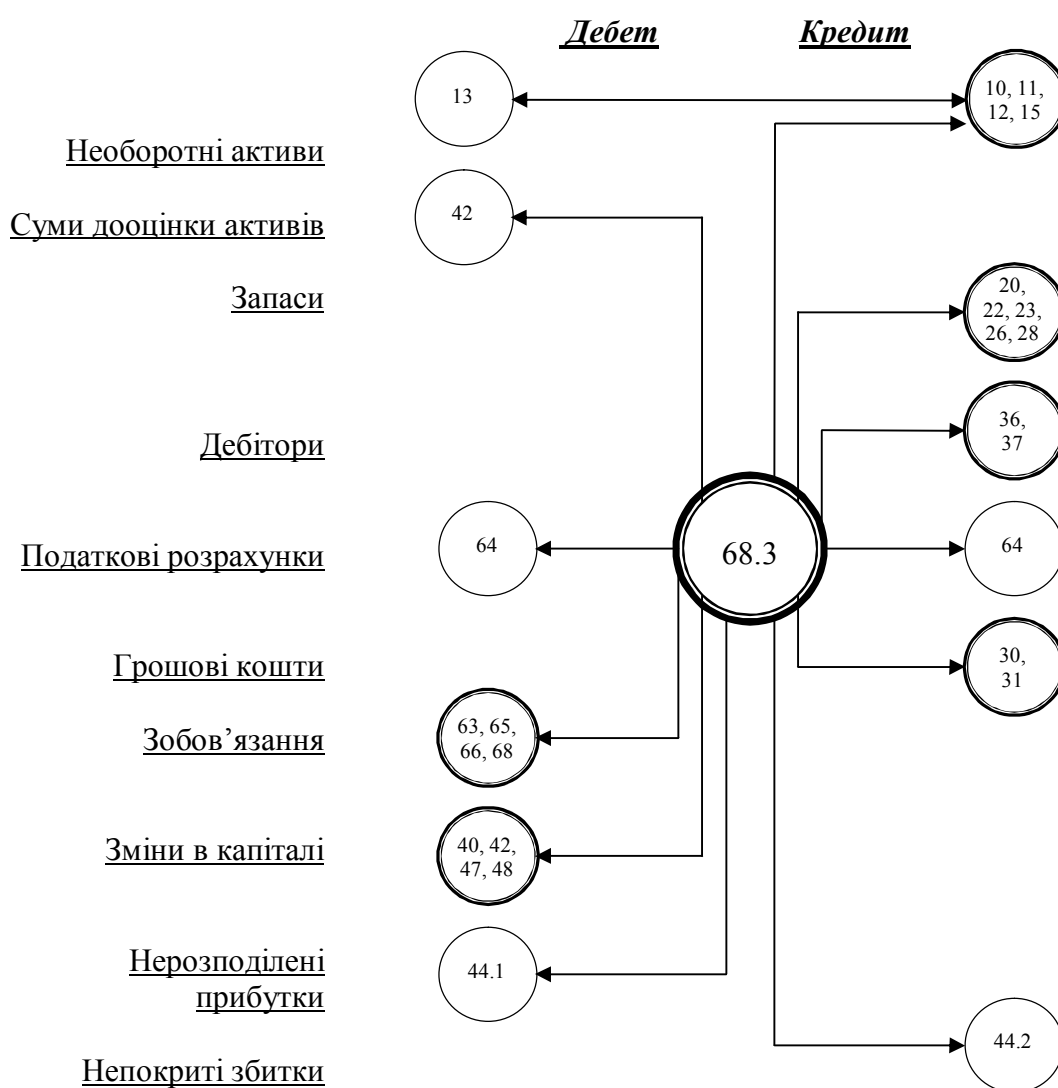

Рис. 3.2. Кореспонденція рахунків з передачі майна та зобов'язань в процесі виділу господарських суб'єктів

Знос на них, а також накопичена амортизація переданих нематеріальних активів списується за дебетом рахунка 13 «Знос (амортизація) необоротних активів» та кредитом рахунків 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні активи», 12 «Нематеріальні активи». У такому ж порядку відображаються операції із передачі інших активів запасів, дебіторів, коштів.

У кредит субрахунку 68.3 списуються передані правонаступнику зобов'язання перед кредиторами, інші залучені джерела, а також частка власного капіталу, що за розподільчим балансом належить учасникам новоутвореної господарської одиниці. Балансуючою операцією, що дозволить закрити субрахунок 68.3, має бути відображення належних новоутвореній структурі прибутків (збитків) за дебетом чи кредитом рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Як зазначалося раніше, з допомогою цього рахунку може бути скориговано деякі можливі невідповідності між балансовою вартістю переданих активів та пасивів, наприклад, через неподільність окремих видів майна, цільовий характер зобов'язань та з інших причин.

Після дати складання розподільчого балансу і до моменту реєстрації новоутворених господарських одиниць (перереєстрації діючих суб'єктів) можуть виникати певні операції, які також мають бути відображені в обліку та враховані при формуванні вступних балансів новоутворених суб'єктів.

Такі операції можна прирівняти до подій після дати складання балансу. Відповідно до П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» подіями після дати балансу вважаються події, що відбуваються між датою балансу і датою затвердження керівництвом фінансової звітності, підготовленої до оприлюднення, яка вплинула або може вплинути на фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства.

У міжнародному стандарті МСБО 10 «Непередбачені події та події, які відбуваються після дати балансу» деталізованіше показано зміст операцій, які можливі після дати балансу. Насамперед, цей стандарт поділяє зазначені

операції на такі, що впливають і не впливають на величину активів та зобов'язань у балансі (рис.3.3).

Рис. 3.3 Види подій після дати балансу

МСБО 10, а також відповідне національне П(С)БО (додаток до П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах») дають орієнтований перелік зазначених у схемі двох видів подій після дати балансу:

А) події, які надають додаткову інформацію про обставини, що існували на дату балансу:

- оголошення банкрутом дебітора підприємства, заборгованість якого раніше була визнана сумнівною;
- переоцінка активів після звітної дати, яка свідчить про стійке зниження їхньої вартості, визначеної на дату балансу;
- отримання інформації про фінансовий стан і результати діяльності дочірніх і асоційованих підприємств, яка свідчить про стійке зниження вартості їхніх акцій на фондових біржах;

- продаж запасів, який свідчить про необґрунтованість оцінки чистої вартості їх реалізації на дату балансу;

- отримання від страхової організації матеріалів про уточнення розміру страхового відшкодування, переговори щодо якого велись на звітну дату;

- виявлення помилок або порушень законодавства, що призвели до перекручення даних фінансової звітності;

Б) події, які вказують на обставини, що виникли після дати балансу:

- придбання цілісного майнового комплексу;

- рішення про припинення операцій, які становлять значну частину основної діяльності підприємства;

- знищення (втрата) активів підприємства внаслідок пожежі, аварій, стихійного лиха або іншої надзвичайної події;

- прийняття рішення щодо емісії цінних паперів;

- непрогнозовані зміни індексів цін валютних курсів;

- укладення контрактів щодо значних капітальних і фінансових інвестицій;

- прийняття законодавчих актів, які впливають на діяльність підприємства;

- дивіденди звітного періоду, оголошені підприємством після дати балансу.

МСБО 10 «Непередбачені події та події, які відбуваються після дати балансу» до подій, які вказують на обставини, що виникли після дати балансу додає ще:

- об'єднання бізнесу після дати балансу або продаж великого дочірнього підприємства;

- оголошення плану про припинення діяльності;

- суттєві придбання активів, їх продаж або експропріація значної кількості активів урядом;

- оголошення про значну реструктуризацію або про початок її здійснення.

Отже, відповідно до національних та міжнародних стандартів обліку на деякі події (зазначені у групі А) проводиться коригування окремих статей балансу, якщо такі події існували на дату балансу, але виявлені після його складання.

Друга група подій (група Б) – це обставини, що виявлені та зафіксовані після дати балансу. На них коригування в балансі не проводиться, але, якщо вони суттєві, робиться запис у Примітках до фінансової звітності.

Більшість подій такого типу з реорганізаційних перетворень стосуються другої групи. Тому у розподільчий баланс вони, як правило, не входять.

Крім цього, після складання розподільчого балансу може виникати ряд інших операцій, що є характерними для перехідного періоду при реорганізації суб'єктів.

За своєю суттю операції, що виникають після дати складання в процесі реорганізації розподільчого балансу, можна поділити на дві групи:

- пов'язані з продовженням здійснення поточної діяльності;
- пов'язані з самою реорганізацією суб'єкта господарювання (рис. 3.4).

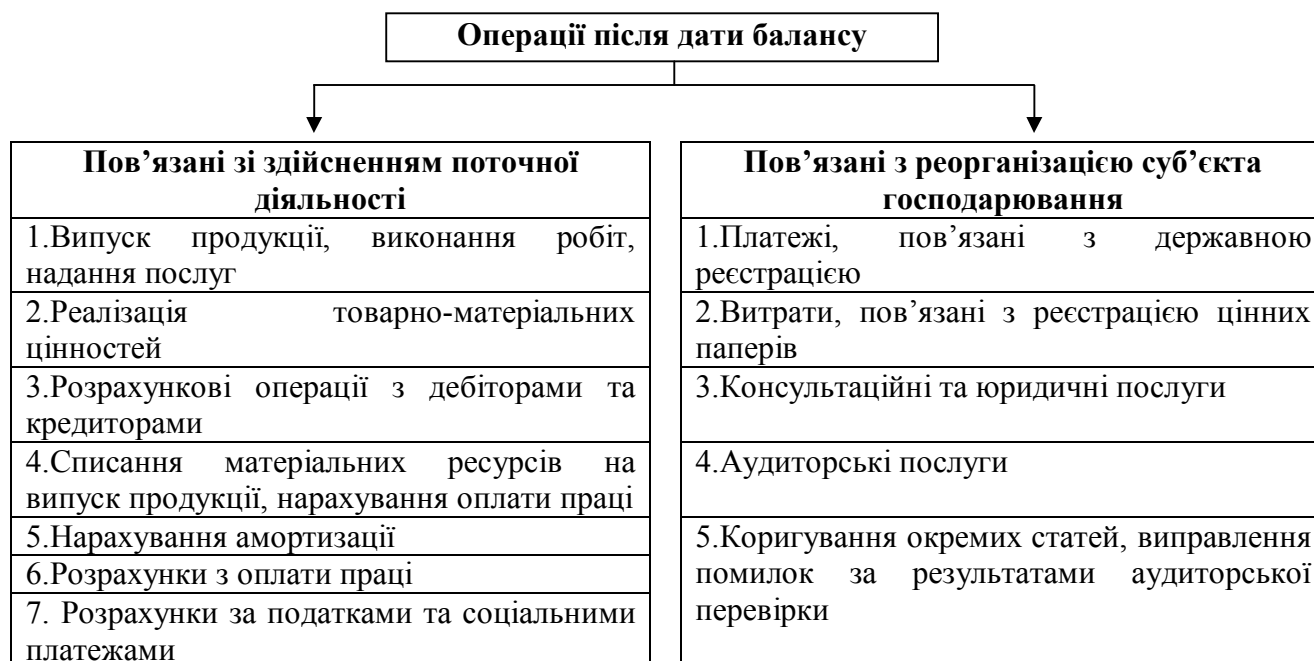

Рис. 3.4. Можливі господарські операції після дати складання розподільчого балансу

Перші, зазвичай, виникають у зв'язку з тим, що підприємство у період здійснення реорганізації продовжує здійснювати звичайну операційну

діяльність, пов'язану з виробництвом, реалізацією продукції, виконанням робіт, наданням послуг. У нього виникають повсякденні операції, пов'язані із використанням ресурсів, розрахунками з фізичними та юридичними особами, нарахуванням та сплатою податків і обов'язкових платежів, які здійснені після складання розподільчого балансу, а новоутворені суб'єкти ще не пройшли державної реєстрації.

На практиці, виникають також нетипові для операційної діяльності події. Наприклад, незважаючи на опублікування інформації щодо правонаступництва, партнери й надалі можуть здійснювати перерахування коштів попередній юридичній особі. Подібні операції можуть виникати як у період до реєстрації новоутворених суб'єктів, так і після її здійснення.

До іншої групи слід віднести операції, пов'язані із проведенням реорганізації суб'єкта, які виникли після складання розподільчого балансу. Найперше – це додаткові витрати, пов'язані з самою реєстрацією: оплата реєстраційних зборів, за консультаційні, юридичні, аудиторські послуги тощо. Особливого змісту набувають операції з коригування статей балансу у зв'язку із помилками, неточностями, виявленими аудиторами в процесі перевірки фінансової звітності, що підлягає офіційному оприлюдненню. Зазначені у висновку застереження доцільно враховувати, а це може вимагати зміни значення окремих показників у вступному балансі у порівнянні з розподільчим балансом чи з іншими формами звітності.

Деякі автори пропонують облік операцій, що виникли в реорганізаційному періоді після дати складання розподільчого балансу і до моменту реєстрації новоутвореного суб'єкта, вести на додатково відкритому рахунку «Реорганізація підприємств» [150]. На наш погляд, це може призвести до певних незручностей, додаткових витрат з кількох причин:

- термін реєстрації суб'єкта є нетривалим (в межах 3-5 днів), тому таких операцій є, зазвичай, небагато;
- для обліку поточної господарської діяльності у реорганізаційному періоді одного рахунка недостатньо, щоб відобразити витрати, доходи, розрахунки,

податки та ін. Для цього необхідно відкривати повну систему виробничого обліку, що доцільно зробити після реєстрації суб'єкта;

- на суму платежів реєстраційного характеру (за видачу посвідчень, цінних паперів, консультаційні, юридичні, аудиторські послуги) доцільно скоригувати величину нерозподіленого прибутку;
- помилки, неточності, виявлені аудиторською перевіркою після дати балансу, відповідно до П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», враховуються шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку.

Отже, треба розрізняти дві групи подій та операцій, що виникають після дати балансу. Перша з них пов'язана зі здійсненням звичайної безперервної діяльності. Для її відображення в обліку і подання у фінансовій звітності слід керуватися вітчизняним П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» та аналогічним МСБО 10 «Непередбачені події та події, які відбуваються після дати балансу».

Друга група операцій стосується суто реорганізаційних перетворень та пов'язана з подіями, що відбуваються після дати складання розподільчого балансу за умови, коли перестає діяти принцип безперервності діяльності. Вони стосуються як продовження звичайної діяльності, так і спеціальних реорганізаційних подій та витрат. Ці операції не входять до розподільчого балансу, оскільки виникають після дати його складання. Водночас, усі вони, як і події першого типу повинні бути враховані та внесені до вступних балансів новоутворених у результаті реорганізації суб'єктів господарювання. Їх необхідно виділити в обліку в окремому реєстрі і за підсумковими результатами провести коригувальні записи при формуванні вступного балансу новоутворених (реорганізованих) господарських одиниць.

Зазначені операції також можна відобразити у пояснювальній записці до розподільчого балансу. Про такі факти слід також зазначати у Примітках до річного фінансового звіту. Якщо такі операції призводять до змін у власному капіталі, їх доцільно відображати у Звіті про власний капітал як коригування у рядку 040 «Інші зміни».

Приклад вступного балансу новоутворених в результаті виділу з компанії «Добробуд» товариства «Спецбуд» із врахуванням коригувальних процедур після дати складання розподільчого балансу подано у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Формування вступного балансу новоутвореного в результаті виділу суб'єкта господарювання

Баланс	Коди рядків	За розподільчим балансом				Коригування після дати розподільчого балансу	Вступний баланс товариства «Спецбуд»
		Компанія «Добробуд»		Новоутворене товариство «Спецбуд»			
		До реорганізації	Після реорганізації	Сума тис.грн.	%		
1	2	3	4	5	6	7	8
Актив							
I. Необоротні активи	80	26348	21236	5112	19,4	+27	5139
Нематеріальні активи							
- залишкова вартість	010	16	16				
- первісна вартість	011	40	40				
- накопичена амортизація	012	24	24				
Основні засоби							
- залишкова вартість	030	26332	21220	5112	19,4	+27	5139
- первісна вартість	031	37620	30210	7410	19,7		7410
- знос	032	11288	8990	2298	20,3	-27	2271
Довгострокові фінансові інвестиції	040						
II. Оборотні активи	260	16760	13340	3420	20,4	-11	3409
Запаси	100-140	10460	7940	2520	24,1		2520
Дебіторська заборгованість	150-210	2920	2080	840	28,8		840
Грошові кошти	230-240	3380	3320	60	1,8	-11	49
Всього активів	280	43108	34576	8532	19,8	+16	8548
Пасив							
I. Власний капітал	380	34644	27754	6890	19,9	+16	6906
Статутний капітал	300	25000	20000	5000	20,0		5000
Додатковий капітал	320-330	4200	3385	815	19,4		815
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	5444	4369	1075	19,7	+16 (27-11)	1091
Частка меншості	385	444	444				
IV. Поточні зобов'язання	500-610	8020	6378	1642	20,5		1642
Всього пасивів	640	43108	34576	8532	19,8	+16	8548

Відповідно до рішення загальних зборів учасників компанії «Добробуд» у результаті реорганізації з неї виділяється товариство «Спецбуд». Учасникам

новоутвореного суб'єкта належить 20% статутного капіталу, що в сумі становить 5000 тис. грн. На нову господарську одиницю слід було б передати у цій же пропорції й додатковий капітал у сумі 840 тис. грн. ($4200 \cdot 20\%$), а також нерозподілений прибуток – 1089 тис. грн. ($5444 \cdot 20\%$).

Однак, у складі додаткового капіталу за даними аналітичного обліку значиться дооцінка основних засобів. Тому на виділений суб'єкт належить передати 19,4% суми цієї дооцінки або 815 тис. грн. (за відсотком належної величини основних засобів в облікових цінах), що в обліку материнської компанії буде відображено за дебетом субрахунку 42.3 «Дооцінка активів» та кредитом субрахунку 68.3 «Внутрішньогосподарські розрахунки», а в обліку нової юридичної особи – зворотнім записом.

Нерозподілений прибуток передається товариством «Спецбуд» з врахуванням коригуючих записів двох типів.

По-перше, за узгодженням з вищим органом управління виділеному у самостійну структуру об'єкту переданий цілісний майновий комплекс (основні засоби, запаси – за обліковою вартістю), який був закріплений до реорганізації за ним же, як за відокремленим сегментом господарської діяльності. Дебіторська заборгованість та зобов'язання, що закріплені за правонаступником, визначені з врахуванням виробничо-господарських стосунків суб'єкта з партнерами: зовнішніми постачальниками й кредиторами, замовниками і покупцями. З врахуванням цього, при складанні розподільчого балансу виник дефіцит активів у сумі 14 тис. грн. Його враховано при виділі новоутвореному товариству належної суми нерозподіленого прибутку. Тому записом у дебеті рахунка 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» і кредитом рахунка 68.3 «Внутрішньогосподарські розрахунки» передається не 1089, а 1075 тис. грн. нерозподіленого прибутку.

По-друге, коригування нерозподіленого прибутку проводиться після дати складання розподільчого балансу з таких причин:

- аудиторською перевіркою достовірності даних розподільчого балансу виявлені помилки у нарахуванні амортизації основних засобів, у результаті

чого завищена сума зносу основних засобів, що належать товариству «Спецбуд», на 27 тис. грн. На цю величину зменшена сума зносу. В результаті збільшена балансова вартість основних засобів. Збільшився також на 27 тис. грн. нерозподілений прибуток суб'єкта господарювання;

- на зменшення нерозподіленого прибутку віднесено також додаткові реєстраційні платежі, які здійснені після дати складання розподільчого балансу у сумі 11 тис. грн.

Отже, як видно з прикладу, валюта вступного балансу товариства «Спецбуд» відрізняється від суми виділених новоутвореному суб'єкту активів та пасивів. І це пов'язано з коригуванням окремих статей через додаткові операції та події, які необхідно внести в облік після дати складання розподільчого балансу.

3.2. Проблеми та напрями вдосконалення обліку перетворення суб'єктів господарювання

Важливою формою реорганізації підприємств є їх перетворення, яке супроводжується зміною форми власності, організаційно-правового статусу суб'єкта. Деякі науковці не вважають такі перетворення реорганізацією, оскільки при цій формі виробничо-господарський процес підприємства, як вважають вони, не зазнає суттєвих змін, майже не змінюється організаційна та внутрішньоуправлінська структура [214]. Кот О.О. не вважає перетворення реорганізацією через те, що у деяких законодавчих актах (наприклад, у Цивільному кодексі України, що діяв до 2004 р.) серед реорганізаційних перетворень значиться лише злиття, розподіл і приєднання [91, с.33]. Треба зазначити, що до 2004 року діяв Закон України «Про господарські товариства», де чітко виділено перетворення як одну з форм реорганізації.

Зустрічаються й протилежні твердження, коли до реорганізації шляхом перетворення відносять реформування, реструктуризацію підприємства. Реформування підприємства, в основному, стосується зміни принципів

функціонування, що сприяє вдосконаленню управління, підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності випущеної продукції, продуктивності праці, зниження виробничих витрат, покращення фінансово-економічних результатів діяльності, а також заходи державної підтримки зазначених змін [245, с. 329]. Під реструктуризацією підприємства, зазвичай, розуміють переміни, що стосуються лише окремих сегментів діяльності підприємства. Зокрема, фінансова реструктуризація стосується покращення фінансового стану суб'єкта господарювання; виробнича – вдосконалення виробництва з метою підвищення продуктивності, покращення якості роботи чи зниження витрат; організаційна перебудова – покращення організаційної структури, вдосконалення управління на всіх його рівнях; технічне переоснащення – інноваційні підходи, що супроводжується технічним переозброєнням, запровадженням нових технологій, підвищенням ефективності їх використання. Проте, ні реформування, ні реструктуризація, зазвичай, не зачіпає глибинних основ власності, корпоративних відносин, не вирішує питань правонаступництва.

Слід погодитися з авторами, які відносять до реорганізації шляхом перетворення події, що супроводжуються:

- зміною форми власності суб'єкта господарювання;
- зміною організаційно-правового статусу юридичної особи [1, с.86].

Цивільний кодекс України (ЦКУ, ст. 108) також пов'язує перетворення зі зміною організаційно-правової форми юридичної особи. У статті 83 ЦКУ зазначено, що юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ тощо. Проте, ні у цивільному, ні у господарському законодавстві не визначено, що слід розуміти під організаційно-правовою формою господарювання. Таке визначення дано у Державному класифікаторі України, затвердженому наказом Держкомітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 р. № 97. За ним організаційно-правовою формою господарювання вважається форма здійснення господарської (зокрема, підприємницької) діяльності з відповідною правовою

основою, яка, зокрема, визначає характер відносин між засновниками (учасниками), режим майнової відповідальності за зобов'язаннями підприємства (організації), порядок створення, реорганізації, ліквідації, управління, розподілу отриманих прибутків, можливі джерела фінансування діяльності.

І хоча у ЦКУ йдеться про організаційно-правову форму підприємства, як юридичної особи, а у Державному класифікаторі України – про організаційно-правову форму господарювання, як господарського процесу, між ними можна провести паралель. Тому перетворенням, на нашу думку, слід вважати не лише перехід підприємства з однієї форми власності у іншу, але й організаційно-правові зміни всередині господарського товариства (наприклад, реорганізація товариства з обмеженою відповідальністю у акціонерне товариство, чи навпаки).

В результаті реорганізації у формі перетворення на базі попереднього суб'єкта утворюється інша юридична особа, що пройшла необхідні процедури державної реєстрації. Вона успадковує усі права та обов'язки попереднього суб'єкта господарювання. Враховуючи те, що в процесі перетворення відбувається зміна організаційно-правової форми, статусу підприємства, можуть змінюватися власники, вирішуються питання правонаступництва та напрямів подальшого функціонування, такі процеси цілком логічно вважати однією з форм реорганізації суб'єктів господарювання.

Найяскравішими прикладами організаційно-правового перетворення вітчизняних підприємств, як це видно з табл. 3.5, є їх приватизація, акціонування, корпоратизація, реорганізація державних підприємств у колективні та приватні. З початку 90-х років минулого століття в Україні змінили форму власності понад 125 тис. суб'єктів господарювання, у тому числі в будівельній галузі – більше 10 тис. підприємств.

За останній час, коли більшість підприємств дрібного та середнього бізнесу перебувають у приватній чи колективній власності, відомі непоодинокі факти організаційно-правових перетворень у межах колективної форми власності. На

Таблиця 3.5

Види реорганізаційних перетворень та їх організаційно-правові наслідки

Організаційно правовий статус відповідно до форми власності		Організаційно-правові наслідки
До перетворення	Після перетворення	
Державно-комунальна Державно-комунальна	Приватна Колективна	1. Роздержавлення, приватизація, створення державних корпорацій з наступним їх перетворенням у підприємства колективної і приватної власності. 2. Оренда державного майна з наступним його викупом. 3. Викуп майна, прийняття зобов'язань у держави приватними особами чи колективами співвласників. 4. Акціонування, розміщення та викуп акцій фізичними особами, членами трудового колективу. Викуп через фонд майна часток (акцій) суб'єктів, що перебувають у державній чи комунальній власності
Колективна	Приватна	Перетворення товариства у приватне підприємство у зв'язку з виходом з нього окремих учасників
<u>Колективна</u> а) ТзОВ б) АТ в) ЗАТ г) ВАТ	<u>Колективна</u> АТ ТзОВ ВАТ ЗАТ	Перетворення всередині колективної форми зі зміною виду господарських товариств, але без зміни форми власності Перетворення всередині акціонерного товариства зі зміною статуту, акціонерів, порядку придбання та продажу акцій

практиці є випадки перетворення відкритих акціонерних товариств на закриті товариства з метою обмеження доступу до управління нових акціонерів.

Розповсюдженим у чинній практиці діяльності будівельних фірм є перетворення акціонерних товариств у товариства з обмеженою відповідальністю. Це робиться, зазвичай, з метою уникнення складних та дорогих процедур реєстрації, випуску цінних паперів, оприлюднення фінансової звітності, подачі регулярної та особливої інформації до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Зустрічаються й зворотні процеси – перетворення товариств з обмеженою відповідальністю у акціонерні товариства. Прикладом може служити

перетворення у 2000 році Товариства з обмеженою відповідальністю «Тернопільбуд» у Відкрите акціонерне товариство «Тернопільбуд». Основним мотивом при цьому було намагання зберегти цілісний виробничо-господарський майновий комплекс великої (на 20 тис. учасників) інвестиційно-будівельної структури, до якої входило 19 господарських одиниць з правом самостійного укладання контрактів, наявністю рахунків у банку, балансу у кожного з них. Перетворення ТзОВ у ВАТ не вимагає обов'язкового повернення учасникам, що вийшли з товариства, належних їм часток. Акціонер, який не бажає надалі брати участь у акціонерному товаристві, може продати (передати) свої акції іншим акціонерам. При цьому не виникає потреби повернення йому належної частки майна і таким чином зберігається цілісність майнового комплексу акціонерного товариства.

Отже, особливістю реорганізації у формі перетворення є те, що у ній бере участь лише одна юридична особа, яка в результаті відповідних дій набуває нової організаційно-правової форми. За нею закріплюються усі майнові права та зобов'язання, що були визнаними до реорганізації. Перетворення є найпростішою, елементарною формою реорганізації. Вона може виступати початком, передвісником інших форм реорганізації. Для прикладу, приватизація підприємств державної та комунальної власності у 90-х роках минулого століття була поштовхом для подальшого акціонування, корпоратизації суб'єктів, об'єднання чи поділу окремих юридичних осіб.

Нарешті, ще одне важливе питання, яке гостро дискутується в економічній літературі: чи слід відносити до реорганізації перетворення всередині акціонерних товариств, наприклад, створення ВАТ на базі ЗАТ, чи навпаки. Окремі автори стверджують, що відкриті і закриті акціонерні товариства належать до однієї організаційно-правової форми і при зміні їх виду доцільно говорити не про перетворення, а про перейменування [227, с.8] Однак, у деяких нормативних актах, наприклад Господарському кодексі України (ч.10, ст. 81), листі Державного комітету з підприємництва від 31.08.2005 р. № 7508, такі зміни вважаються реорганізацією суб'єкта господарювання, а у вище

зазначеному Державному класифікаторі України вони фігурують як окремі господарські одиниці за різними класифікаційними кодами.

Найскладнішою у плані визнання, оцінки, переоцінки та відображення в обліку господарських процесів є приватизація (корпоратизація) державних підприємств.

Корпоратизація полягає у перетворенні державних підприємств у відкриті акціонерні товариства. До того ж усі акції, випущені в процесі емісії, належать державі. Корпоратизація набула широкого розповсюдження у першій половині 90-х років минулого століття. Наступним кроком у роздержавленні був продаж цих акцій недержавним суб'єктам, фізичним особам за гроші, приватизаційні чи компенсаційні сертифікати. У результаті до сьогоднішнього дня збереглися наступні типи підприємств з участю держави:

- власне державні (комунальні) підприємства;
- відкриті акціонерні товариства, у яких 100% акцій належать державі (корпоратизовані);
- відкриті акціонерні товариства, у яких лише частина акцій належить державі (приватизовані).

Перетворення державного підприємства у приватне чи колективне зі створенням на його базі господарського товариства (з обмеженою відповідальністю чи акціонерного товариства) супроводжується значною кількістю додаткових операцій та процедур з оцінки, обліку, формування показників звітності, що виконуються безпосередньо обліковими працівниками.

Приватизація вимагає проведення суцільної інвентаризації майна та зобов'язань суб'єкта, залучення до цього відповідних служб Фонду державного чи комунального майна. В обліку має бути чітко відмежоване майно соціальної сфери (об'єкти культури, побуту, відомче житло і т.п.), яке, як правило, передається комунальним службам, працівникам, іншим особам на безоплатній основі та не входить у загальну вартість майнового комплексу підприємства, що підлягає продажу на аукціоні чи в інший спосіб.

Оцінка окремих видів майна, їх переоцінка і доведення до справедливої вартості може проводитися із залученням фахівців відповідних служб, що займаються оцінюванням майна. Передача майна колективу учасників приватизованого суб'єкта відбувається з участю Фонду державного майна на підставі складання передавального акта. Цей акт і розшифровки до нього служать підставою для прийняття на облік майна, а також зобов'язань приватизованих суб'єктів як правонаступників державного підприємства. Власний капітал формується з викупом власниками реорганізованого суб'єкта часток в процесі приватизації, а також з державної частки (коли не всі акції суб'єкта продані на відкритих торгах, через біржі, за конкурсом, на аукціоні чи в іншому порядку, визначеному Фондом державного майна).

Якщо частина акцій приватизованого суб'єкта перебуває у державній власності, такий реорганізований в процесі приватизації суб'єкт зобов'язаний частину прибутку регулярно перераховувати у державний бюджет як дивіденди за акції, що знаходяться у розпорядженні держави.

Особливою формою приватизації, яка була розповсюджена у 90-х роках у будівництві, була передача майнових комплексів державних підприємств в операційну оренду колективам працівників. З моменту такої передачі усі зароблені кошти, доходи, прибутки вважалися власністю колективу підприємства, виділялися в обліку і звітності окремо і розподілялися при приватизації (акціонуванні) між членами колективу орендарів, відповідно до розроблених методик, що враховували ряд показників (трудовий стаж працівників на підприємстві, суму заробітку за певний час, іншими критеріями). Викупу підлягала лише державна частка, яка була визначена і зафіксована в обліку на момент укладення орендного договору. Викуп, зазвичай, проводився за рахунок майнових приватизаційних та компенсаційних сертифікатів і рідко за гроші.

Зважаючи на те, що у перетворенні бере участь одна господарська одиниця, облік таких реорганізаційних процедур (крім приватизації) не вимагає реєстрації великої кількості додаткових операцій.

Треба зазначити, що законодавством України визначено певні обмеження, які, з одного боку, можуть забороняти реорганізаційні перетворення, а з іншого – зобов'язувати підприємства їх здійснювати (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Деякі обмеження при здійсненні перетворення суб'єктів господарювання

Форма перетворення	Законодавча основа
<u>1. Реорганізація заборонена</u> – приватного підприємства на суб'єкт підприємницької діяльності – фізичну особу; – суб'єкта підприємницької діяльності на приватне підприємство; – відокремленого підрозділу юридичної особи на дочірнє підприємство	Лист Держкомпідприємництва від 5.01.2005 р. №35
	Лист Держкомпідприємництва від 10.11.2005 р. №9875
<u>2. Реорганізація є обов'язковою</u> – при приватизації (корпоратизації) підприємств державної, комунальної власності, у яких такі перетворення включені у Державну програму приватизації, занесено до опублікованих списків у виданнях державних органів приватизації чи місцевій пресі; – товариства з обмеженою відповідальністю, якщо кількість учасників перевищує встановлену законодавством межу*; – товариства з обмеженою відповідальністю і акціонерні товариства при недостатніх розмірах їх чистих активів; – повного товариства, коли у ньому лише один учасник; – командитного товариства, коли вибувають усі вкладники	Закони України «Про приватизацію державного майна», «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», «Про Державну програму приватизації», «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»
	Ц К У, час. 1, ст. 141
	Ц К У, час. 4, ст. 144 Ц К У, час. 3, ст. 155
	Ц К У, час. 1, ст. 132
	Ц К У, час. 1, ст. 139

* Дана норма не діє, оскільки не прийнято відповідного закону, у якому було б визначено максимально допустиму кількість учасників.

Вітчизняним законодавством, як видно з таблиці 3.6, заборонено перетворювати юридичні особи, зокрема, найпростішу їх форму - приватне підприємство у фізичну особу як суб'єкт підприємницької діяльності. Вважаємо це закономірним з позиції ведення бухгалтерського обліку. Керуючись принципом автономності, що визначений Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», майно юридичної особи має бути відокремлене від майна та зобов'язань її власників. Якщо б такої

заборони не було, тоді перетворення юридичних на фізичні особи дозволило б засновникам підприємств переводити в особисту власність (без будь-якого оподаткування) майно суб'єктів господарювання.

Логічною є заборона перетворення відокремлених підрозділів, філій у дочірні підприємства. Як зазначалося раніше, ці форми організації підприємницької діяльності базуються на різних правових та організаційних принципах формування майнових комплексів, власності, структури засновників.

Якщо у створеній філії відсутній статутний капітал, а майном розпоряджається, згідно з затвердженими Положеннями, головне підприємство, то дочірнє підприємство повинно мати власний статут зі статутним капіталом, а засновниками може бути не тільки материнська компанія, але й інші фізичні чи юридичні особи (частка меншості).

У табл. 3.7 подано схему інформаційного забезпечення перетворення суб'єкта господарювання та його окремих етапів, на яких значну частку роботи виконують обліково-аналітичні працівники.

Наприклад, для прийняття рішення на загальних зборах учасників (акціонерів) про реорганізаційні перетворення і припинення діяльності попередньої юридичної особи повинні бути вироблені важливі аргументи, підтвержені даними обліку і звітності, аналітичними розрахунками щодо доцільності та економічної вигоди від такої реорганізації.

У призначену комісію з припинення діяльності попереднього суб'єкта і створення на його основі нової юридичної особи мають входити працівники облікових служб, які б здійснювали роботу з перереєстрації суб'єкта у статистичних та податкових органах, фондах соціального страхування, проводили інвентаризацію, уточнення оцінки окремих видів майна, списання безнадійних боргів, коригування резервів та іншого забезпечення.

Треба зазначити, що реорганізація підприємства, в тому числі й шляхом перетворення, є однією з причин проведення податковими органами додаткової позапланової перевірки. Про це чітко зазначено у Законі України «Про

Інформаційне забезпечення на різних етапах реорганізаційного
перетворення підприємства

№ з/п	Етапи реорганізації	Терміни	Законодавча база
1.	Прийняття рішення про припинення юридичної особи шляхом перетворення		Ц К У, ч.1, ст.106, ЗУ «Про господарські товариства», ст.19
2.	Подача документів держреєстратору для реєстрації рішення про припинення юридичної особи	Не пізніше наступного дня	ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців», ст.34
3.	Узгодження з держреєстратором призначеної комісії щодо припинення, порядку та строків перетворення	Не пізніше 2-х робочих днів	ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців», ч.9, ст.34
4.	Подача до податкового органу пакету документів для зняття з обліку платника податків	Протягом 3-х днів з дня внесення до реєстру	Інструкція про порядок обліку платників податків від 19.02.98 р. № 80, п.8.1.1
5.	Повідомлення фондів соціального страхування щодо рішення про реорганізацію	Протягом 10 днів з дати прийняття рішення про реорганізацію	ЗУ про загальнообов'язкове страхування: №1058 від 9.07.2003 р.; №2240 від 18.01.2001 р.; №1533 від 2.03.2000 р.
6.	Інвентаризація окремих видів майна, уточнення їх оцінки, списання безнадійних боргів, коригування резервів та забезпечень, аудиторська перевірка (при необхідності)	Протягом 2-х місяців після опублікування повідомлення про реорганіз.	П(С)БО №№ 7, 8, 9, 10, 11, 12, 18,19, 20
7.	Робота з кредиторами: повідомлення кредиторів, задоволення їх вимог або відмова у задоволенні	Те саме	Ц К У, ч. 2, ст.107, Ц К У, ч. 4, ст. 105
8.	Складання передавального акта та його затвердження учасниками суб'єкта, що реорганізовується	На основі рішення про припинення діяльності юридичної особи	Ц К У, ч. 2, Ц К У, ч. 3, ст. 107
9.	Подача документів для реєстрації нової юридичної особи	Те саме	ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців», ч.15, ст.37
10.	Перетворення завершено	Після реєстрації нової юридичної особи	ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців», ч.15, ст.37

Державну податкову службу в Україні» (ст.11). Відповідно мають право у таких випадках здійснювати позапланові перевірки і органи Пенсійного фонду, Фонду страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду страхування на випадок безробіття, Фонду страхування від нещасних випадків. Для забезпечення перевіряючих органів певними даними необхідно підготувати відповідну облікову інформацію, скласти звітність щодо усіх податків та відрахувань. Усі ці процедури проводяться після прийняття рішення і офіційного повідомлення в пресі про реорганізацію шляхом перетворення.

Створене в процесі реорганізації нове підприємство може бути зареєстроване у податкових органах, соціальних фондах лише після подачі перевіреної ними кінцевої звітності суб'єкта, що припиняє діяльність, і сплати належних податків та відрахувань.

В обслуговуючих відділеннях банку потрібно закрити рахунки припинених і відкрити їх для новостворених в процесі реорганізації юридичних осіб на основі поданого пакету документів (заяви, рішення зборів, статуту нового суб'єкта, зразків підписів і т.п.).

Як видно з табл.3.7, перетворення супроводжується припиненням діяльності попередньої юридичної особи. Незважаючи на те, що у такої особи є правонаступник, значна роз'яснювальна та узгоджувальна робота повинна бути проведена з кредиторами. Законодавство України у такому разі надає кредиторам реорганізованого суб'єкта особливі права – вони можуть вимагати припинення або дострокового виконання зобов'язань (ЦКУ, ч.1, ст.107). Хоч Цивільний кодекс покладає обов'язки щодо роботи з кредиторами на комісію з припинення діяльності одного суб'єкта і створення на його базі нової юридичної особи, основний тягар з уточнення розрахункових взаємовідносин все ж таки лягає на бухгалтерію.

У двомісячний термін з публікації оголошення про реорганізацію і до моменту складання передавального акта необхідно письмово повідомити про її проведення усіх кредиторів, узгодити з ними суми й терміни погашення

заборгованості. Для цього доцільно провести взаємозвірку розрахунків, оформити її відповідними актами.

Кредитор має право вимагати погашення зобов'язання. Це може відбуватися шляхом заліків, бартерних, вексельних операцій, оформлення товарного кредиту тощо. Дострокове виконання зобов'язань вимагає негайного погашення заборгованості, на що платник не завжди може погодитися, наприклад, через відсутність вільних коштів, незадовільний фінансовий стан. Кредитор має право відстоювати свої вимоги до боржника у суді. Але до суду такі спірні питання доходять рідко. На відміну від ліквідації чи банкрутства перетворення підприємства не призводить до припинення зобов'язань перед кредиторами. Усі зобов'язання автоматично переходять до правонаступника незалежно від того, заявляли кредитори про свої вимоги протягом встановленого двомісячного терміну чи ні.

Як показує практика, реорганізаційних перетворень у будівельних фірмах Тернополя, Львова, Києва, більшість кредиторів погоджувались з переходом боргів до правонаступника. Тим більше, що всі вони виявляли бажання продовжувати виробничо-комерційну співпрацю з новоутвореними в результаті реорганізації суб'єктами.

Наступним етапом у здійсненні перетворення є складання передавального акта. Для цього, на нашу думку, на дату, наближену до моменту державної реєстрації припинення діяльності юридичної особи, але не раніше двох місяців з дня оголошення про перетворення, має бути завершений обліковий процес і проведені заключні операції, як це робиться при складанні балансу та іншої річної фінансової звітності.

На дату балансу, після внесення змін до вартісної оцінки окремих елементів майна, списання виявлених неліквідних активів, безнадійних боргів, уточнення величини резервів, забезпечень, зобов'язань перед кредиторами, необхідно закрити усі аналітичні і синтетичні рахунки у журналах, дебетових відомостях, заповнити Головну книгу або в автоматичному режимі сформувані оборотно-сальдову відомість, скласти баланс та інші форми звітності.

Оскільки з дати балансу, передавального акта почнуть формуватися показники звітності новоутвореного суб'єкта, доцільно провести заключні операції з виявлення кінцевих фінансових результатів. Необхідно уточнити раніше визнані та зафіксовані на відповідних рахунках витрати і доходи майбутніх періодів, провести перерахунок, відповідно до прийнятої облікової політики, резервів та забезпечення майбутніх витрат і платежів, а за необхідності скоригувати за рахунок їх зміни фінансові результати.

Сальдо усіх субрахунків синтетичного рахунку 79 «Фінансові результати» доцільно закрити на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», виявити і зафіксувати на останньому кінцеві фінансові результати – чистий нерозподілений прибуток чи непокриті збитки.

Дискусійним є питання щодо доцільності розподілу прибутку на дату складання заключного балансу і передавального акта. З одного боку, в процесі перетворення змінюється лише організаційно-правова форма суб'єкта, структура учасників та їх часток не має зазнавати змін. З іншого боку, в окремих випадках структура власного капіталу, в т.ч. й нерозподіленого прибутку зазнає зміни (наприклад, для забезпечення кратності сумарної вартості акцій, так і акцій кожного учасника, або якщо при перетворенні власники вирішили зробити додаткову емісію акцій, загальна вартість яких перевищує статутний капітал попереднього суб'єкта).

В процесі реорганізації акціонерного товариства мають бути оцінені й викуплені акції у акціонерів, які не бажають брати участь у новоутвореній структурі, не голосували на зборах, звернулися з приводу цього до товариства з письмовою заявою. Викуп акцій, як зазначено у Законі України «Про господарські товариства», здійснюється за договірною ціною, але не нижче за їх номінальну вартість.

Отже, у випадку здійснення викупу повернені товариству акції реєструються в обліку за дебетом рахунку 45 «Вилучений капітал» у кореспонденції з рахунками грошових коштів, за рахунок яких проводився викуп. Зважаючи на те, що акціонери, які не бажають реорганізації, за таких

умов будуть намагатися продати свої акції якнайдорожче, договірна вартість, зазвичай, буде перевищувати їх номінальну вартість. Для прикладу, при викупі акцій у деяких акціонерів ВАТ «Тернопільбуд» договірна ціна їх перевищувала номінальну у 20 і більше разів. У даному випадку виникає питання, куди відносити різницю в ціні акцій за відсутності емісійного фонду на субрахунку 42.1 «Емісійний фонд» (а його, переважно, у акціонерних товариствах, які не продавали акції на вторинному ринку, немає).

В Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій зазначено, що викуплені акції у акціонерів у дебеті рахунку 45 відображаються за фактичною собівартістю. На наш погляд, це до певної міри суперечить принципам відображення в обліку і звітності зазначених операцій.

Рахунок 45 «Вилучений капітал», відповідно до діючої класифікації, за призначенням і структурою відноситься до регулюючих контрарних рахунків. Про це зазначають у своїй праці Бутинець Ф.Ф. [24], Валуєв Б.І. [27], Швець В.Г. [237, с. 134] та інші. За допомогою рахунку 45 «Вилучений капітал», як і рахунку 46 «Неоплачений капітал», здійснюється регулювання основного рахунку 40 «Статутний капітал» за поданою схемою:

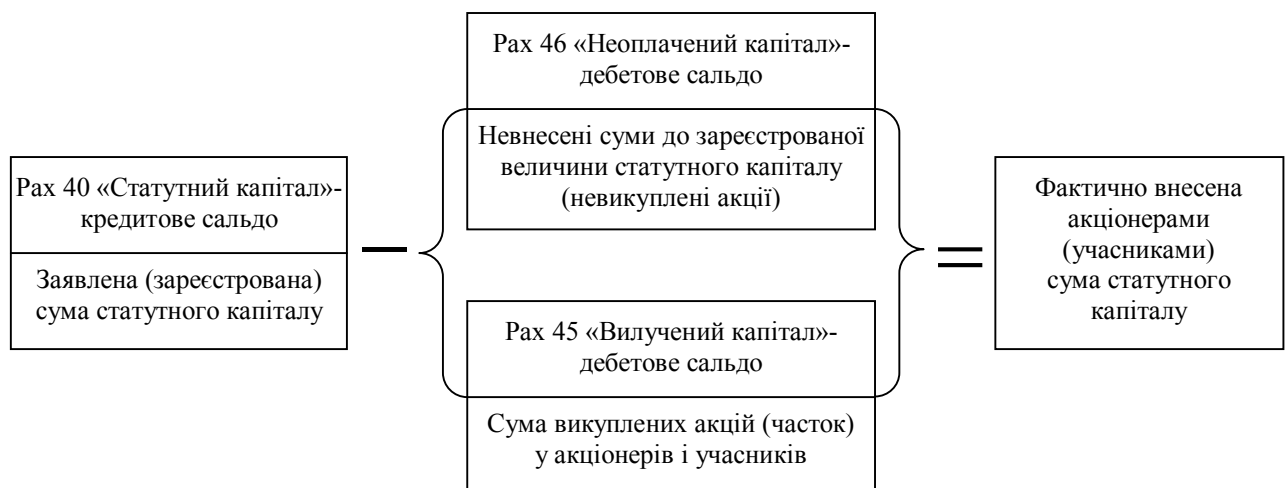

Рис.3.5. Схема формування фактично внесеного статутного капіталу на рахунках бухгалтерського обліку

При визначенні величини власного капіталу у балансі використовується зазначена у схемі (рис. 3.5) формула, тобто у валюту балансу включається фактично внесена сума капіталу як різниця між заявленою сумою і неоплаченою її величиною та вилученим капіталом. Статутний капітал на відповідному рахунку 40 відображається за зареєстрованою сумою, яка у акціонерному товаристві повинна відповідати сумарній вартості акцій за номіналом. Отже, й вилучений капітал (викуплені акції у акціонерів) має бути відображений на відповідному рахунку за їх номінальною вартістю. Інакше буде допущена невідповідність у вартісній оцінці акцій.

У зв'язку з цим, пропонуємо викуплені акції у акціонерів відображати у дебеті рахунку 45 «Вилучений капітал» за їх номінальною вартістю, а не фактичною собівартістю. Різницю, якщо договірна вартість акцій перевищує номінал, записувати у дебет субрахунку 95.2 «Інші фінансові витрати» із наступним списанням останніх за рахунок прибутку або раніше сформованого емісійного доходу.

Якщо договірна ціна при викупі акцій у акціонерів є нижчою номіналу, то в обліку доцільно робити наступні записи:

Дебет рах.45 - Кредит рах. грошових коштів – на фактично сплачені суми за договірною ціною;

Дебет рах.45 - Кредит рах.42.1«Емісійний дохід» – на різницю в цінах, що відноситься до емісійного доходу.

І в першому, і в другому випадках відбуваються зміни у власному капіталі. Якщо в другому випадку зросте емісійний дохід та власний капітал загалом, то в першому на різницю у вартості акцій зменшиться нерозподілений прибуток.

Загалом же, на наш погляд, розподіл прибутку при складанні звітності суб'єкта, що припиняє функціонувати, потрібно проводити лише при потребі у цьому: для прикладу, при вибутті під час реорганізації окремих учасників і необхідності повернення їм частини належного капіталу, при збільшенні статутного капіталу за рахунок персоніфікованого нерозподіленого прибутку, додаткової емісії акцій за рахунок зазначеного джерела тощо.

Тим більше, як зазначалося раніше, після внесення змін у МСБО 10 «Непередбачені події та події, які відбуваються після дати балансу», з 1998 р. підприємства не можуть відображати у складі зобов'язань на дату балансу дивіденди, які були оголошені або запропоновані після цієї дати. Це, очевидно, пов'язано з тим, що в процесі реорганізації не діє один з найважливіших принципів бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності – безперервності діяльності, оскільки при перетворенні фактично перестає функціонувати юридична особа і замість неї утворюється інший суб'єкт господарювання.

У даному випадку вступає в силу згадуване вище правило розподілу майна між учасниками, засновниками, акціонерами за залишковим принципом. Розподіл прибутку означав би включення нарахованих сум дивідендів до поточних зобов'язань записом за дебетом рах. 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» і кредитом рах. 67 «Розрахунки з учасниками», що в балансі підприємства входило б до складу зобов'язань за рядком 590 «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками». Оскільки зобов'язання за невиконаними дивідендами повинні повертатися в останню чергу, водночас із поверненням власникам інших елементів майна, вони не можуть входити до поточних зобов'язань, які погашаються в першу чергу.

У грудні 2003 р. МСБО 10 «Непередбачені події та події, які відбуваються після дати балансу», було знову уточнено. Найбільшою зміною цього разу знову ж таки стали питання, пов'язані з відображенням в обліку і звітності дивідендів, рішення щодо виплати яких приймається після дати балансу.

З врахуванням цього, у національному П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» чітко визначено два моменти:

1. Дивіденди за звітний період, які оголошені після дати балансу, у сам баланс не вносяться, а розкриваються у примітках до фінансових звітів. Це означає, що у розподільчому балансі дивіденди не відображаються, але фіксується нерозподілений прибуток.

2. Якщо події після дати балансу свідчать про наміри підприємства припинити діяльність або про неможливість її продовження, то фінансова звітність складається без застосування принципу безперервності. А це зобов'язує підприємство, що в процесі реорганізації буде ліквідоване, завершити весь комплекс обліково-аналітичних процедур, закрити рахунки фінансових результатів, а при необхідності (виході частини учасників підприємства) здійснити повний розподіл прибутку, що залишається після погашення усіх витрат та зобов'язань.

Особливою умовою при перетворенні товариства з однієї форми в іншу (ВАТ у ЗАТ; ЗАТ у ВАТ; ВАТ у ТзОВ; ЗАТ у ТзОВ; ТзОВ у ВАТ; ТзОВ у ЗАТ), формування статутного капіталу новоутвореної структури є:

- повинні бути визначені усі учасники як попередньої, так і нової господарської одиниці;
- частки учасників при переоформленні статутного капіталу не можуть змінюватися;
- викуплені у акціонерів, що не бажають надалі приймати участь, частки повинні бути розподілені між іншими учасниками.

Для виконання зазначених умов необхідно, щоб уся сума загального (zareєстрованого) капіталу була фактично внесена. Про це в обліку може свідчити відсутність залишків на рахунках 46 «Неоплачений капітал» та 45 «Вилучений капітал».

Хоч у чинних нормативних актах з обліку й непередбачено відображення на рахунках перетворювальних процесів, усе ж таки при переоформленні акцій, передачі часток до статутного капіталу з одного виду товариства в інший доцільно використовувати один із транзитних рахунків розрахункового типу. Раніше у якості такого рахунка, ми пропонували взяти субрахунок 68.3 «Внутрішньогосподарські розрахунки», який і при переоформленні товариств також можна використати для відображення перехідних операцій, пов'язаних з вилученням і анулюванням попередніх акцій і формуванням статутного

капіталу нового товариства, наприклад, товариства з обмеженою відповідальністю (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Облік статутного капіталу при перетворенні АТ у ТзОВ

Зміст операції	Облік у АТ			Облік у ТзОВ		
	Дт	Кт	Сума	Дт	Кт	Сума
1. Вилучення акцій АТ для обміну на частки ТзОВ	40	45	750000			
2. Списання вилучених акцій з відображенням заборгованості перед майбутніми учасниками ТзОВ	45	68.3	750000			
3. Державна реєстрація статутного капіталу ТзОВ				46	40	750000
4. Зарахування заборгованості за вилученими акціями в оплату часток учасниками ТзОВ				68.3	46	750000

Отже, спочатку вилучаються акції акціонерного товариства з відображенням їх на відповідному рахунку 45 за номінальною вартістю. При анулюванні акцій ліквідовуваного АТ на вартість вилучених у кожного акціонера акцій створюється кредиторська заборгованість, яка відображається в аналітичному обліку на субрахунку 68.3.

Пізніше, після реєстрації ТзОВ та його статутного капіталу, який за розмірами і частками має відповідати акціонерному капіталу попереднього суб'єкта, зазначена заборгованість зараховується в оплату зареєстрованих часток кожному з учасників ТзОВ.

Використання розрахункового рахунку 68, субрахунку 68.3 «Внутрішньогосподарські розрахунки» у даному випадку доцільне через неспівпадання у часі окремих реорганізаційних операцій:

- вилучення і анулювання акцій попереднього суб'єкта;
- реєстрації статутного капіталу та часток кожного учасника новоутвореного товариства;
- передачі майна, зобов'язань, капіталу, в тому числі й статутного капіталу згідно з передавальним актом.

Нині не існує встановленої форми передавального акта. ЦКУ ставить єдину вимогу до акта. У ньому мають бути закріплені і зафіксовані умови

правонаступництва щодо усіх зобов'язань юридичної особи, в тому числі й таких, що оспорується сторонами. Тому першим, на наш погляд, що повинно бути зафіксоване у акті, має бути правило, що новоутворений суб'єкт є правонаступником ліквідовуваної в процесі перетворення юридичної особи за всіма її зобов'язаннями щодо усіх кредиторів і боржників, включаючи й зобов'язання, котрі оспорується. В акті або додатках до нього повинні бути зафіксовані у сумарному виразі усі активи, зобов'язання і капітал, що передаються правонаступнику. Як показує практика, у багатьох випадках замість цього додають заповнені форми фінансової звітності, складеної на дату оформлення передавального акта.

На нашу думку, враховуючи усі юридично оформлені підстави правонаступництва перетвореного суб'єкта, передавальний акт, крім констатації величини окремих складових майна та зобов'язань, повинен містити інформацію про відповідальних осіб, які несуть персональну відповідальність за збереження окремих видів майна, забезпечення виконання тих чи інших зобов'язань. Сама назва «Передавальний акт» свідчить про те, що передане майно та зобов'язання хтось повинен прийняти і нести за нього відповідальність.

У додатку О подано орієнтовну схему передавального акта, у якому основні види активів, капіталу, зобов'язань деталізовано у розрізі центрів відповідальності. Ними можуть бути матеріально-відповідальні особи, керівники виробничих підрозділів, господарських служб, відповідальні особи за здійснення розрахункових операцій, в обов'язки яких входить виконання роботи на тій чи іншій ділянці, контроль за витрачанням і збереженням матеріальних та грошових ресурсів, забезпеченням виконання зобов'язань. Зведені дані у передавальний акт заносяться із заключного балансу та інших форм звітності суб'єкта, що підлягає реорганізації. Більш конкретизовані дані за центрами відповідальності беруться на підставі аналітичного та синтетичного обліку, підтверджуються результатами інвентаризації, взаємозвірки розрахунків з дебіторами і кредиторами, можуть бути подані в окремих додатках до передавального акта.

Передавальний акт підписують голова створеної передавальної комісії та її члени, керівник і головний бухгалтер підприємства. Відповідно до п.3, ст.107 ЦКУ передавальний акт повинен бути затверджений учасниками або іншим органом, який прийняв рішення про реорганізацію юридичної особи. В господарських товариствах передавальний акт розглядається і затверджується на загальних зборах учасників (акціонерів) товариства.

Ця ж стаття Цивільного кодексу України вимагає нотаріального посвідчення передавального акта. Тут слід зазначити, що нотаріально посвідчується не сам акт, а лише підписи у ньому членів передавальної комісії, після чого він скеровується в орган, який здійснює державну реєстрацію правонаступника. Цього якраз вимагає Закон України «Про Державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців» від 15.05.2003 року.

Складання в процесі перетворення суб'єктів передавального акта зазначеної форми дозволить, дотримуючись усіх визначених у ЦКУ та інших нормативних документах принципів і правил правонаступництва та реєстрації суб'єктів господарювання, мати інформацію про структуру переданого новоутвореній господарській одиниці майна, зобов'язань, капіталу, а також осіб, що несуть персональну відповідальність за збереження цього майна, забезпечення виконання правонаступником договорів та зобов'язань.

3.3. Організаційно-методичне забезпечення обліку та розкриття інформації щодо реорганізаційних перетворень підприємств

Реорганізація суб'єктів господарювання у формі об'єднання, поділу, перетворення вимагає виконання значної кількості додаткових операцій та процедур. На всіх етапах її проведення виникає потреба у додатковій специфічній інформації, що є невластивою для звичайної операційної діяльності. Починаючи від економічного обґрунтування необхідності реорганізаційних перетворень і завершуючи складанням вступної звітності та організації обліку на новоутворених чи реорганізованих підприємствах, обліково-аналітичним службам і працівникам необхідно провести велику

організаційну та практичну роботу, пов'язану з уточненням наявності і оцінки активів та зобов'язань, коригування прибутку, резервів, формування специфічної звітності при об'єднанні, поділі чи перетворенні юридичних осіб. На період реорганізації мають бути вироблені специфічні правила і прийоми облікової політики щодо організації та методики ведення обліку у перехідний період, складання заключної звітності для попереднього суб'єкта, і відповідно проміжної та вступної для новоутворених структур. Зрештою, реорганізоване підприємство може встановити і закріпити у відповідному наказі свою власну облікову політику, відмінну від тієї, що була у суб'єкта до реорганізації.

Зважаючи на це, на нашу думку, на загальнодержавному рівні доцільно розробити і затвердити відповідний нормативний чи рекомендаційний документ, який би визначав основні принципи обліково-інформаційного забезпечення реорганізаційних перетворень. Як уже зазначалося, реорганізація слабо забезпечена нормативними та інструктивними матеріалами щодо порядку її проведення й, особливо, обліку, звітності. Щодо об'єднання суб'єктів існують певні нормативні акти з обліку. Це облікові стандарти 19 «Об'єднання підприємств»; 20 «Консолідована фінансова звітність». Однак, перший з них регулює об'єднання лише за методом придбання. Другий, в основному, стосується консолідованої звітності раніше створених об'єднань, які уже функціонують у звичайному режимі, і не розкриває формування звітності під час самого об'єднання.

Стосовно поділу, перетворення у вітчизняному обліковому регламентуванні ніяких документів немає.

На наш погляд, доцільно було б на рівні Міністерства фінансів України і, зокрема, управління з обліку і звітності затвердити рекомендаційний документ, яким би встановлювалися основні правила організації обліково-аналітичної роботи під час реорганізації суб'єктів, визначалася б структура і форми основних документів, що складаються обліково-економічними службами, і, насамперед, форми та порядок замовлення об'єднувального, розподільчого і трансформаційного (перетворювального) балансів.

В Україні уже існує практика розробки таких документів. Це, зокрема, Методичні рекомендації з формування собівартості у різних галузях економіки (промисловості, сільському господарстві, будівництві, торгівлі, транспорті та інших). За аналогічною схемою, доцільно було б розробити і затвердити Методичні рекомендації з обліку та формування звітності при реорганізації підприємств. До речі, подібний документ прийнято і введено Російською Федерацією ще у 2004 році. Однак, він стосується в основному бухгалтерської звітності і менше - здійснення обліково-аналітичних процедур у реорганізаційний період.

У додатку П нами запропоновано орієнтовну структуру та зміст Методичних рекомендацій з обліку та формування звітності при реорганізації підприємств. Цей документ доцільно будувати за такою ж схемою, як й інші рекомендаційні документи, але із врахуванням порядку здійснення реорганізаційних перетворень. Зокрема, він може включати вісім розділів.

У першому розділі «Загальні положення» слід викласти сутність та призначення даного документу, законодавчу та нормативну базу, на підставі якої він побудований. Доцільно зазначити, що дані Методичні рекомендації встановлюють єдині методичні та організаційні засади у визнанні реорганізації як організаційно-правової форми перетворення, зміни статусу та власників суб'єктів господарювання, вирішення питань правонаступництва. Слід також зазначити, що дані рекомендації можуть використовувати усі суб'єкти незалежно від форми власності та організаційно-правового статусу для здійснення документування, оцінки, обліку, представлення у фінансовій звітності реорганізаційних процесів на підприємстві.

Другий розділ призначений для визначення поняття та принципів проведення реорганізаційних перетворень. Розкриваючи окремі форми реорганізації, слід описати передумови та послідовність її проведення при об'єднанні шляхом злиття, приєднання, придбання, поділі і виділі, а також перетворенні суб'єктів господарювання. Характеризуючи реорганізацію за джерелами фінансування, доцільно звернути увагу на те, що реорганізаційні

заходи можуть оплачуватися, з одного боку, за рахунок власних джерел, з іншого, – за рахунок коштів зовнішнього походження: санаторів, реаніматорів, інвесторів, держави. За ступенем добровільності слід виділити добровільну та примусову реорганізацію. Доцільно також розкрити сутність окремих облікових процедур та інформаційного представлення на різних етапах реорганізаційних перетворень:

- у дореорганізаційний період – для прийняття рішення щодо потреб і форм реорганізації, розрахунку проектної ефективності реорганізаційних заходів;
- на етапі самої реорганізації і після її завершення - для встановлення вхідних залишків майна, капіталу, зобов'язань новоутворених структур.

Найбільш складними та багатограними є процедури, що стосуються економічного обґрунтування реорганізації, адже вона проводиться в умовах, коли власників не задовольняють ті способи та методи роботи, які були до її проведення. Аналітична оцінка доцільності та ефективності реорганізації залежить від мети її проведення. В залежності від розробленої стратегії найбільша потреба в аналітичному обґрунтуванні реорганізаційних перетворень виникає в умовах, коли з її допомогою підприємство намагається вийти з кризового стану, провести оздоровлення, забезпечити стійкий розвиток та підвищення ефективності роботи, за допомогою санаційних заходів уберегти підприємство від банкрутства.

Питанням фінансового оздоровлення підприємства з допомогою реорганізаційних заходів у сучасній економічній літературі надається значна увага. Власну концепцію такого оздоровлення розробив Зятковський І.В. з використанням економіко-правових заходів відновлення платоспроможності, спеціальних санаційних операцій з капіталом суб'єкта, використанням методів санаційного контролінгу [67] .

Костирко Л.А. має власну стратегію розвитку суб'єкта в умовах інфляції та нестабільної економічної ситуації. Нею розроблена система аналізу та оцінки

потенціалу фінансово-економічної стійкості суб'єкта господарювання [85, с.309-430].

Отенко І.П. та Ярошенко О.Ф. розробили факторну модель фінансово-економічної оцінки та аналізу економічної безпеки підприємства, яка включає дослідження суб'єкта за такими напрямками [154]:

- ступенем достатньої адаптивності (ліквідності майна);
- гнучкості та маневреності (рівнем співвідношення між власним і залученим капіталом);
- ефективністю використання й прибутковістю економічного потенціалу (показники, що базуються на прибутковості, рентабельності);
- мобільністю економічного потенціалу (базуються, в основному, на показниках оборотності ресурсів).

У розроблених методичних матеріалах доцільно акцентувати увагу на використанні діагностичних методів в процесі проведення пов'язаних із реорганізацією санаційних заходів.

При проведенні досанаційного аудиту, насамперед, потрібно встановити глибину фінансової та платіжної кризи, її причини, визначити санаційну спроможність самого підприємства та доцільність залучення додаткових ресурсів зі сторони. Відповідно до вимог Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, обов'язковою умовою є зазначення в аудиторському висновку можливостей стабільного функціонування і розвитку підприємства у майбутньому, і навпаки - його схильності до банкрутства.

Проведення досанаційного аудиту має бути передбачене планом санації. Відповідно до Порядку проведення досудової санації державних підприємств, вимоги якого рекомендовані для використання підприємствами усіх форм власності, план санації повинен передбачати наступне:

1. Відомості про фінансовий стан, що містяться у підтверджених аудиторською фірмою формах фінансової звітності, розрахунках встановлених коефіцієнтів фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності, схильності до банкрутства та їх аналіз.

2. Заходи щодо відновлення платоспроможності через можливу реструктуризацію заборгованості, перепрофілювання діяльності, закриття нерентабельних виробництв, продаж та передачу в оренду частини майна, скорочення чисельності працівників.

3. Розрахунок потреби в коштах та визначення джерел фінансування санаційних заходів (за рахунок інвесторів, власників, одержаної фінансової допомоги, з бюджету, від реалізації чи здачі майна в оренду).

4. Умови участі інвесторів і кредиторів у здійсненні санації (набуття права власності на майно, задоволення вимог кредиторів та інше).

5. Очікувані наслідки виконання плану санації.

Замовниками досанаційного аудиту є, з одного боку, власники підприємства, його засновники, акціонери, які хочуть вивести підприємство з кризового стану шляхом його реорганізації, з іншого - самі санатори, тобто особи, які мають можливість провести оздоровлення підприємства.

Об'єктом аудиту є майно та зобов'язання суб'єктів господарської діяльності, що перебувають у кризовому стані і потребують санації. Під час проведення такого аудиту особливу увагу слід звернути на ліквідність наявного майна, визначення його ринкової (справедливої) вартості. Аудитор повинен дати характеристику зовнішнім факторам, що вплинули на незадовільний фінансовий стан підприємства. При цьому він має використовувати аудиторські процедури, за якими визначається платоспроможність, ліквідність майна підприємства, його схильність до банкрутства.

Особливістю досанаційного аудиту є також те, що в процесі його здійснення повинна бути дана прогностична оцінка санаційної спроможності підприємства, визначені шляхи виходу з кризи. Водночас із розробленням заходів щодо підвищення ефективності виробництва, розширення асортименту продукції, скорочення витрат, прискорення оборотності активів тощо, доцільно розробити ряд заходів оздоровчого типу. До них можна віднести:

- виділення і продаж окремих сегментів майнового комплексу, які є збитковими;

- продаж та здачу в оренду незавершеного будівництва, частини основних засобів, які не використовуються у виробництві;
- використання нового обладнання, технологій на умовах лізингу, реалізацію основних засобів лізинговій компанії з одночасним отриманням їх від неї в оренду (зворотний лізинг);
- реалізацію наявних цінних паперів інших суб'єктів господарювання;
- погашення заборгованості дебіторів за допомогою примусового стягнення, обміну вексями та ін.;
- зменшення кредиторської заборгованості шляхом її реструктуризації, видачі векселів, розстроченні заборгованості тощо.

Крім цього, для оздоровлення підприємства можуть бути застосовані зовнішні чинники, такі як:

- емісія і продаж цінних паперів;
- одержання і ефективне використання позик банку;
- придбання корпоративних прав в обмін на боргові зобов'язання;
- реструктуризація кредиторської заборгованості;
- одержання фінансової допомоги від інших суб'єктів та фізичних осіб.

Ефективність та можливість використання усіх зазначених заходів доцільно прорахувати в процесі проведення аудиту і відобразити це в аудиторському висновку. Запропоновані заходи повинні бути підкріплені результатами проведеного причинно-наслідкового аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства із визначенням обсягів додаткового капіталу, який потрібно залучити для проведення реорганізації.

До того ж, ефективність реорганізаційних заходів доцільно визначати як на підготовчій стадії, так і після її проведення. На етапі планування, прогнозування реорганізації розраховується проектна ефективність, а після її завершення визначається за допомогою аналітичних методів фактична вигода на підставі облікових даних.

Ефективність реорганізації як на стадії її проектування, так і при здійсненні оцінки фактичної вигоди можна визначати за тими ж підходами та

критеріями, що характеризують ефективність будь-яких інвестиційних чи інноваційних проектів, будь-якої діяльності. Класичним підходом до оцінки ефективності є зіставлення досягнутого результату з витратами на здійснення певних організаційно-технічних чи економічних заходів.

Стосовно реорганізації підприємств для оцінки її ефективності, пов'язаної з економічним оздоровленням, поглибленням спеціалізації, завоюванням нових ринків з виділенням окремих господарських сегментів можуть використовуватися такі критерії:

1. Витрати на здійснення реорганізаційних заходів – разові чи поточні, пов'язані з попереднім дослідженням можливих варіантів об'єднання, поділу, перетворення; з проведенням організаційно-правових заходів, що супроводжується емісією, продажем чи придбанням відповідних пакетів акцій; організацією роботи з уточнення вартісної оцінки майнових комплексів, оформлення документації з правонаступництва, передавальних актів, розподільчих балансів, реєстрацією новоутворених господарських одиниць та інше.

2. Результат – чисті доходи, отримані від здійснення реорганізації. Результат може визначатися:

- прямим підрахунком вигоди від певних заходів (чистий прибуток від експлуатації новоутворених структур; а з врахуванням амортизації – грошовий потік);

- доходами від участі в капіталі інших суб'єктів в результаті їх придбання та подальшого функціонування за принципами корпоративних відносин;

- зіставленням результатів до і після проведення реорганізаційних заходів. Різниця буде характеризувати ефект від реорганізації.

3. Ефективність – це відносний синтезуючий показник, що розраховується зіставленням результату(ефекту) з витратами на здійснення реорганізації.

4. Окупність – зворотній синтетичний показник, що встановлює термін, протягом якого за рахунок додаткової вигоди (прибутку, грошового потоку) будуть погашені витрати на проведення реорганізації.

Для розрахунку ефективності можуть використовуватися різні показники. Литвин Б.М. групує їх на традиційні (статичні) і динамічні, що враховують фактор часу [109, с.92-97]. Зважаючи на те, що з моменту здійснення реорганізаційних заходів і до одержання вигоди від неї, зазвичай проходить певний, досить тривалий відрізок часу, оцінку ефективності реорганізації також доцільно проводити із врахуванням часового лагу між понесеними реорганізаційними витратами та одержаним ефектом.

Сучасна, визнана у світі методика оцінки ефективності базується на таких динамічних показниках:

- чистий теперішній дохід (Net Present Value, NPV), що характеризує грошові надходження у формі прибутку, амортизації від реалізації певних інвестиційних, інноваційних проектів, приведених до теперішньої вартості через дисконтування;

- індекс доходності (Profitability Index, PI) – відносний показник, що визначається як співвідношення дисконтованого доходу на одиницю витрат, пов'язаних з його досягненням;

- термін окупності (Payback Period, PP) – термін, протягом якого окупляться понесені витрати, виходячи з середньорічної величини грошових потоків від експлуатації новостворених проектів;

- внутрішня норма доходності (Internal Rate of Return, IRR) – норма дисконту (ставка відсотка), за якої інтегрований ефект від здійснення того чи іншого проекту дорівнюватиме нулю, тобто $NPV=0$, $PI=0$.

Дослідження показали, що зазначені методи і показники у багатьох випадках можуть використовуватися й для визначення ефективності реорганізаційних перетворень. Звичайно, дані методи не можна застосовувати, коли реорганізація здійснюється через конфліктні ситуації, що виникли між власниками, або з ініціативи Антимонопольного комітету.

Водночас, якщо у результаті реорганізації суб'єкт господарювання має намір одержувати додаткову вигоду в майбутньому у формі надходження доходів від реалізації, прибутку, ці методи є цілком дієздатними. Для прикладу

проаналізуємо показники ефективності приєднання до ВАТ «Тернопільбуд» товариства з обмеженою відповідальністю «Тернобудмеханізація», яке відбулося у 2007 році шляхом придбання акціонерами ВАТ контрольного пакету акції останнього (табл. 3.9). Виходячи із фактичних даних за 2007 р. та прогнозних показників грошових надходжень (чистий прибуток і амортизація) на 2009-2011 роки, вирахуємо показники чистого теперішнього доходу, індексу доходності, терміну окупності і внутрішньої норми доходності (додаток Р).

Таблиця 3.9

Розрахунок ефективності реорганізаційних заходів щодо придбання
ВАТ «Тернопільбуд» ТЗОВ «Тернобудмеханізація»

Показники	Символи, методи розрахунку	Показник
1. Витрати, пов'язані з придбанням, тис. грн. в т.ч.- вартість акцій, сплачених попереднім акціонерам, - додаткові витрати на проведення юридичних процедур, внесення змін до реєстру	I_c	3295,2 3270,7 24,5
2. Грошовий потік приєданого суб'єкта, тис. грн. в т.ч. за роками (n) <u>чистий прибуток</u> <u>амортизація</u>	P	3995,1
за 2007 рік (фактично) 463,5 173,6	P_1	637,1
за 2008 рік (проект) 520,0 187,0	P_2	707,0
за 2009 рік (проект) 580,0 196,0	P_3	776,0
за 2010 рік (проект) 660,0 235,0	P_4	895,0
за 2011 рік (проект) 720,0 260,0	P_5	980,0
3. Дисконтний коефіцієнт на підставі середньої облікової ставки Нацбанку України (i)		0,12
4. Дисконтований грошовий потік – чистий теперішній дохід (NPV), тис. грн.	$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{P_n}{(1+i)^n}$	2809,7
за 2007 рік (фактично)		568,8
за 2008 рік (проект)		563,6
за 2009 рік (проект)		552,3
за 2010 рік (проект)		568,9
за 2011 рік (проект)		556,1
5. Індекс доходності (PI)	$PI = \frac{NPV}{I_c}$	0,17
6. Термін окупності (PP), років	$PP = \frac{I_c}{NPV}$	5,8
7. Внутрішня норма доходності (IRR), %	$IRR = \sqrt[n]{\frac{P_n}{I_c}} - 1$	6,3

З розрахунку видно, що протягом аналізованого періоду здійснені витрати на придбання ТЗОВ «Тернобудмеханізація», окупляться в абсолютних сумах

(витрати – 3295,2 тис. грн., грошовий потік (чистий прибуток і амортизація) – 3995,1 тис. грн.). Водночас, приведений до теперішньої вартості грошовий потік через систему дисконтування свідчить, що дисконтований термін окупності є більшим і становитиме 5,8 років. Внутрішня норма доходності засвідчує при якій ставці дисконтного коефіцієнта придбаний суб'єкт може окупитися протягом аналізованого періоду. Розрахований методом ітерації показник IRR свідчить, що протягом п'ятирічного терміну витрати на придбання будуть повністю покриті грошовими надходженнями, якщо встановити ставку на рівні 6,3%.

Загалом, за наведеними даними та розрахунками можна зробити висновок, що сучасні методики оцінки ефективності інвестиційно-інноваційних проектів дієздатні й можуть використовуватися для аналізу ефективності окремих реорганізаційних заходів, зокрема, реорганізації, метою якої є одержання додаткової вигоди, прибутку, розширення сфери впливу та інших ринкових перетворень. Тому їх доцільно рекомендувати для практичного використання при розробці методичних матеріалів з обліку, аналізу і аудиту реорганізаційних заходів.

У четвертому розділі Методичних рекомендацій доцільно викласти основні елементи облікової політики при здійсненні реорганізаційних перетворень. Тут необхідно звернути особливу увагу на такі специфічні облікові прийоми, які властиві суто реорганізації: інвентаризація майна та зобов'язань, уточнення оцінки та переоцінка майна, коригування доходів, витрат майбутніх періодів, створюваних резервів та забезпечень, нерозподіленого прибутку. В окремий блок доцільно винести правила документування фактів господарської діяльності, процесів, специфічних подій, що властиві для реорганізації, та їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку, у перехідній та заключній звітності.

Особливу увагу у розроблених Методичних рекомендаціях доцільно надати балансовому узагальненню інформації, оскільки цей методичний обліковий прийом найбільш властивий при ліквідації одних суб'єктів,

створенні інших, при перетворювальних процесах. Тому рекомендуємо в окремих розділах даного документа викласти значення і зміст, сферу використання та порядок складання, форму й строки подання таких видів балансів:

- об'єднувального балансу – перехідного документа при об'єднанні кількох суб'єктів (приєднанні, придбанні одних юридичних осіб іншими);
- розподільчого балансу – для розподілу майна, зобов'язань, капіталу між кількома суб'єктами, що визнаються у результаті поділу (виділу) самостійними юридичними особами;
- трансформаційного балансу – перехідного балансу, який (у багатьох випадках) виступає передавальним актом при зміні суб'єктом організаційно-правової форми, перетворенні його у інший вид, набутті нового правового статусу.

Реорганізаційні перетворення повинні знайти відображення у Примітках до річної фінансової звітності. Тому у запропонованих Методичних рекомендаціях слід викласти яку інформацію доцільно подавати у Примітках при здійсненні реорганізації.

Загалом же, розробка Методичних рекомендацій дозволить структурувати господарські процеси та їх відображення в обліку під час реорганізації, глибше обґрунтувати показники, методики оцінки ефективності реорганізаційних заходів, порядок складання заключних, вступних, перехідних, трансформаційних балансів для суб'єктів на різних стадіях перетворення. З допомогою цього документа можна буде внести ясність та уніфікувати такі специфічні господарські процеси як відображення в обліку подій після дати складання заключного балансу одних суб'єктів і до державної реєстрації новоутворених юридичних осіб, недопущення повторного рахунку у суб'єктів, що об'єднуються. Це дозволить виділити в обліку і звітності особливі події, що відбуваються при приватизації, перетворенні суб'єктів із однієї організаційно-правової форми в іншу.

Враховуючи те, що такі реорганізаційні процеси є характерними для суб'єктів різних галузей, в тому числі й будівельної сфери і здійснюються у практиці дуже часто, а з розвитком ринкових відносин будуть набувати нових форм і змісту, підготовка згаданих Методичних рекомендацій з обліку і формування звітності для підприємств, що реорганізуються, буде мати велике організаційне і методичне значення.

Висновки до III розділу

За результатами дослідження теорії і практики обліку та інформаційного забезпечення поділу й перетворення суб'єктів господарювання, можна зробити такі висновки і пропозиції:

1. Основними причинами та передумовами поділу суб'єктів є конфліктні ситуації між власниками, виділення окремих географічних та господарських сегментів з метою більш глибокої спеціалізації, завоювання нових ринків, а також виведення зі складу юридичних осіб окремих майнових комплексів, структурних підрозділів з метою їх продажу чи ліквідації. До реорганізації шляхом поділу (виділу) немає правових підстав відносити створення материнською компанією дочірнього підприємства чи вихід з товариства окремих учасників та створення ними нового суб'єкта, оскільки при цьому не зазнає поділу капітал власників, не вирішуються питання правонаступництва.

2. До реорганізації слід також відносити перетворення суб'єкта, що супроводжується зміною форми власності, організаційно-правового статусу підприємства, створюється інша юридична особа, яка успадковує усі права і обов'язки попереднього суб'єкта господарювання.

3. Головним інформаційним джерелом при перетворенні суб'єктів як і при їх об'єднанні чи поділі є баланс. Тому у теорії балансознавства слід виділяти в окрему категорію реорганізаційні баланси, які можуть бути кількох видів:

- а) об'єднувальні (зведені, консолідовані);
- б) розподільчі – складаються при поділі чи виділі суб'єктів;

в) трансформаційні – при перетворенні, зміні організаційно-правового статусу суб'єкта господарювання.

До реорганізаційних варто відносити також нульовий баланс, що передбачає умовну реалізацію активів з метою задоволення усіх зобов'язань, а також ліквідаційний баланс, призначений для визначення та розподілу вартості майна між кредиторами та власниками.

4. Розроблена структурно-логічна схема формування розподільчого балансу передбачає ряд додаткових обліково-аналітичних процедур, які необхідно виконати в процесі його формування: виділення і розподіл статутного, додаткового капіталу; інвентаризації та коригування в оцінці активів та зобов'язань, резервів та забезпечень, доходів та витрат майбутніх періодів; аудиторське підтвердження та нотаріальне посвідчення.

5. Особливими об'єктами обліку є події, які виникли після дати складання розподільчого балансу і до моменту державної реєстрації новоутворених господарських одиниць. Такі події класифіковано на операції, пов'язані з продовженням здійснення звичайної діяльності, і такі, що викликані самою реорганізацією суб'єкта. У зв'язку з цим, розроблена методика відображення зазначених операцій в обліку і на конкретному прикладі наведено коригувальні записи у розподільчому балансі з метою складання вступного балансу новоутвореного в результаті поділу суб'єкта.

6. При перетворенні одного суб'єкта в господарську одиницю іншого організаційно-правового статусу також рекомендовано переоформлення в обліку статутного капіталу здійснювати з використанням субрахунку 68.3 «Внутрішньогосподарські розрахунки» через неспівпадання в часі окремих реорганізаційних подій. При перетворенні акціонерного товариства у іншу форму для обліку вилучених акцій доцільно використовувати відповідний рахунок 45 «Вилучений капітал» з їх оцінкою за номінальною вартістю. Це дозволить без додаткових розрахунків визначати в обліку і балансі фактично внесену акціонерами суму статутного капіталу за схемою: заявлений

(зареєстрований) статутний капітал (рах. 40) мінус неоплачений та вилучений капітал (відповідно рах. 46 та 45).

7. Для більш повного організаційно-методичного забезпечення обліку та розкриття інформації щодо реорганізації підприємств доцільно розробити та затвердити на рівні Міністерства фінансів України Методичні рекомендації з обліку та формування звітності при реорганізації підприємств, у яких в окремих розділах слід викласти визначення поняття, принципи та форми реорганізаційних перетворень, дати обґрунтування доцільності та ефективності реорганізації. У зазначених рекомендаціях слід викласти основні елементи облікової політики при об'єднанні, поділі чи перетворенні суб'єктів, розкрити зміст, форми, сфери використання об'єднувального, розподільчого і трансформаційного балансів, викласти інформацію, яку доцільно подавати у Примітках до річної фінансової звітності.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [93, 94, 95, 96, 137, 143].

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми з удосконалення поняття, типів і форм реорганізації підприємств, оцінки майна, обліку та розкриття інформації про реорганізаційні процеси. Це дає підстави для таких висновків:

1. Для вітчизняної економіки характерними є два типи реорганізації, що пов'язано, з одного боку, з роздержавленням і приватизацією, перепрофілюванням діяльності та формуванням нового власника, намаганням вижити в умовах нестабільної перехідної економіки, з іншого, - обумовлено розвитком ринкових відносин: жорсткою конкуренцією та необхідністю освоєння нових ринків сировини, енергоресурсів, зростанням вартості акціонерного капіталу. Основними критеріальними ознаками, що визначають сутність реорганізації суб'єктів господарювання, є: зміна форми власності, зміна організаційно-правового статусу та власників суб'єктів, вирішення питань, пов'язаних з правонаступництвом.

2. Побудова системи обліку і звітності в значній мірі залежить від типу реорганізаційних перетворень. В дисертації рекомендовано розширити діючу класифікацію видів реорганізації. Зокрема, пропонується доповнити її групуванням за джерелами фінансування реорганізаційних процесів, оскільки крім внутрішніх джерел у даний час поширення набуває проведення реорганізації за рахунок коштів зовнішнього походження. Крім цього, облік та інформаційне забезпечення залежить від ступеня добровільності реорганізаційних заходів, ініціатором яких виступають не лише власники підприємства (на добровільних засадах), але й державні та інші органи, що вимагають примусових змін, частими є рейдерські захоплення.

3. Незважаючи на те, що міжнародними та національними обліковими стандартами пріоритетним визнається об'єднання бізнесу шляхом придбання одних суб'єктів іншими, у вітчизняній практиці таку реорганізацію доцільно проводити з використанням й інших методів – злиття, приєднання суб'єктів. Це дозволить активізувати реорганізаційні процеси, оскільки злиття (приєднання)

не супроводжується купівлею-продажем, не вимагає оподаткування приєднаного майна. Особливо це важливо для будівельної галузі, де традиційно збереглися будівельні об'єднання, які включають широке коло учасників будівництва (загальнобудівельні, спеціалізовані одиниці, управління механізації, підприємства промисловості будівельних матеріалів, управління виробничо-технологічної комплектації). Переведення їх на облік та консолідацію звітності за методом придбання, як цього вимагають міжнародні та національні стандарти обліку, не можна вважати раціональним, це призвело б до розбалансування системи взаємовідносин між членами таких об'єднань.

4. Використання того чи іншого методу об'єднання підприємств дає неоднакові результати у вартісній оцінці майна правонаступника. Загальна валюта балансу об'єднаних підприємств за методом придбання є нижчою, ніж при об'єднанні за методом злиття (приєднання). Це зумовлено тим, що з об'єднуючого балансу шляхом придбання вилучаються внутрішні інвестиції між підприємствами групи, а також внутрішньогрупові сальдо, внутрішньогрупові обороти, прибутки (збитки) від внутрішньогрупових операцій. Вони є характерними для будівельної галузі, оскільки більшість будівельних об'єднань утворені за принципами виробничої кооперації, глибоко спеціалізовані, включають розгалужену мережу проектних, забудівельних, генпідрядних та субпідрядних організацій, допоміжних, підсобних та обслуговуючих господарських одиниць.

5. З метою встановлення рівних умов для суб'єктів, що зазнавали реорганізаційних перетворень у різні періоди часу, об'єктивного відображення результатів в обліку пропонується запровадити такі вимоги:

- для акціонерних та інших господарських товариств розміри статутного капіталу не повинні бути нижчими за визначену законодавчо мінімальну межу;
- за допомогою інвентаризації встановити реальні джерела формування додаткового та іншого капіталу, організувати чіткий аналітичний облік за формами походження, видами та напрямками його використання;

- підприємствам, що проходили приватизаційну реорганізацію у різні періоди і які після цього проводили дооцінку (індексацію) майна, дозволити суму індексації спрямовувати на збільшення статутного капіталу з розподілом між учасниками, акціонерами пропорційно до раніше встановлених часток (акцій) без будь-якого оподаткування.

6. До найважливіших принципів, що мали б враховуватися при здійсненні обліку і складанні звітності під час реорганізації, слід віднести:

- усі активи, зобов'язання, права та обов'язки попередньо функціонуючого суб'єкта переходять до новоутворених структур;

- при злитті чи приєднанні, поділі чи виділі наявне майно та зобов'язання кожного суб'єкта має бути підтверджене проведеною інвентаризацією;

- сумарна вартість майна та зобов'язань за балансами новоутворених структур має відповідати даним звітності суб'єктів, що підлягали реорганізації;

- дату реорганізації доцільно вважати кінцем звітного періоду, на яку мають бути складені баланс та інші форми звітності;

- дата складання звітності не обов'язково повинна збігатися з кінцем календарного звітного періоду;

- дані передавального акту чи розподільчого балансу використовуються для складання вступних балансів новоутворених структур на дату початку їх діяльності, однак можуть бути корективи на події, що відбулися після дати складання розподільчого балансу до державної реєстрації нових одиниць;

- звітність на дату реорганізації складається за формами і змістом подання річної фінансової звітності.

7. Особливу роль при реорганізації відіграє балансове узагальнення інформації, оскільки за даними балансу здійснюється об'єднання активів, капіталу, боргових зобов'язань. Він служить підставою для поділу чи виділу окремих господарських одиниць. Баланс є головним інформаційним джерелом при перетворенні суб'єктів. Тому у теорії балансознавства запропоновано виділяти в окрему категорію реорганізаційні баланси, до яких відносити об'єднувальний (консолідований), розподільчий (для поділу чи виділу

господарських суб'єктів), трансформаційний (складається при зміні організаційно-правового статусу суб'єкта), а також нульовий баланс та ліквідаційний баланси, оскільки вони стосуються питань погашення зобов'язань та розподілу майна між власниками.

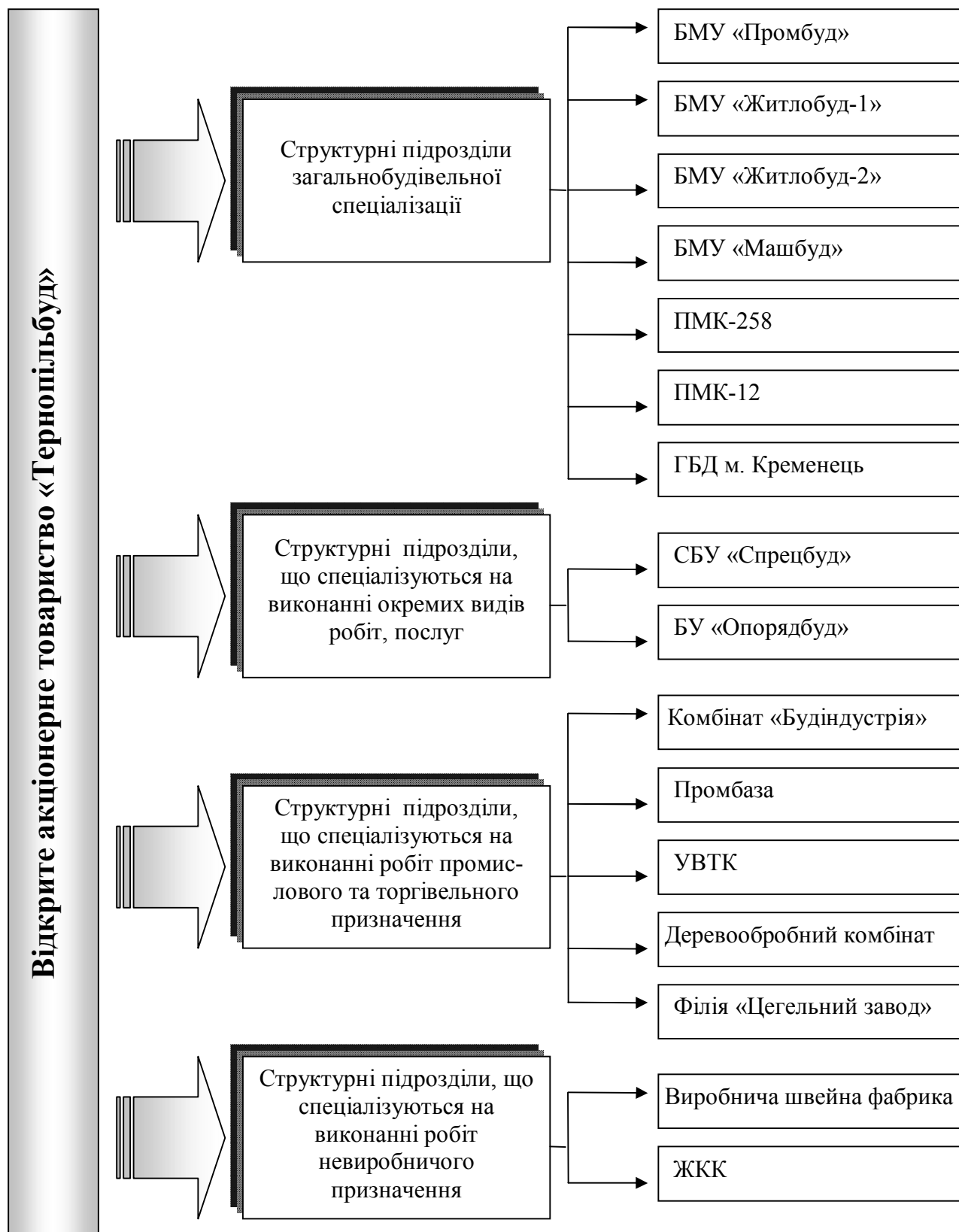
8. Для відображення трансформаційних перетворень з передачі майна, капіталу, зобов'язань новоутвореним в результаті реорганізації господарським одиницям запропоновано використовувати транзитний рахунок 68, субрахунок 3 «Внутрішньогосподарські розрахунки», оскільки реорганізація включає події, що не співпадають у часі, зокрема при: вилученні й анулюванні акцій попереднього суб'єкта і випуску та розповсюдженні акцій нової одиниці; реєстрації статутного капіталу і передачі майна, зобов'язань за передавальним актом чи розподільчим балансом та інші. При перетворенні акціонерного товариства в іншу форму для обліку вилучених акцій рекомендовано використовувати відповідний рахунок 45 «Вилучений капітал» з відображенням на ньому акцій за номінальною вартістю. Це дозволить без додаткових операцій визначати за даними обліку і балансу фактично внесену величину статутного капіталу за схемою: заявлений (zareєстрований) статутний капітал (рах. 40) мінус неоплачений та вилучений капітал (відповідно рах. 46 та 45).

9. Специфічними об'єктами обліку є події, які виникають після дати складання розподільчого балансу до моменту реєстрації новоутворених господарських одиниць. Такі події класифіковано на операції, пов'язані з продовженням здійснення звичайної діяльності, і такі, що викликані самою реорганізацією суб'єкта. У зв'язку з цим, розроблена методика відображення зазначених операцій в обліку і наведено можливі коригувальні записи у розподільчому балансі з метою складання вступного балансу новоутвореного в результаті поділу суб'єкта.

10. На всіх етапах проведення реорганізації виникає потреба у додатковій специфічній інформації, що є невласливою для звичайної операційної діяльності. У дисертації запропоновано затвердити в уставленому порядку

рекомендаційний документ, який би визначав основні принципи обліково-інформаційного забезпечення реорганізаційних перетворень. Розроблена структура і зміст таких Методичних рекомендацій з обліку та формування звітності при реорганізації підприємств передбачає обґрунтування доцільності та ефективності реорганізації, розкриття основних елементів облікової політики, форми та змісту об'єднувального, розподільчого і трансформаційного балансів при об'єднанні, поділі чи перетворенні суб'єктів, порядок розкриття інформації у Примітках до фінансової звітності.

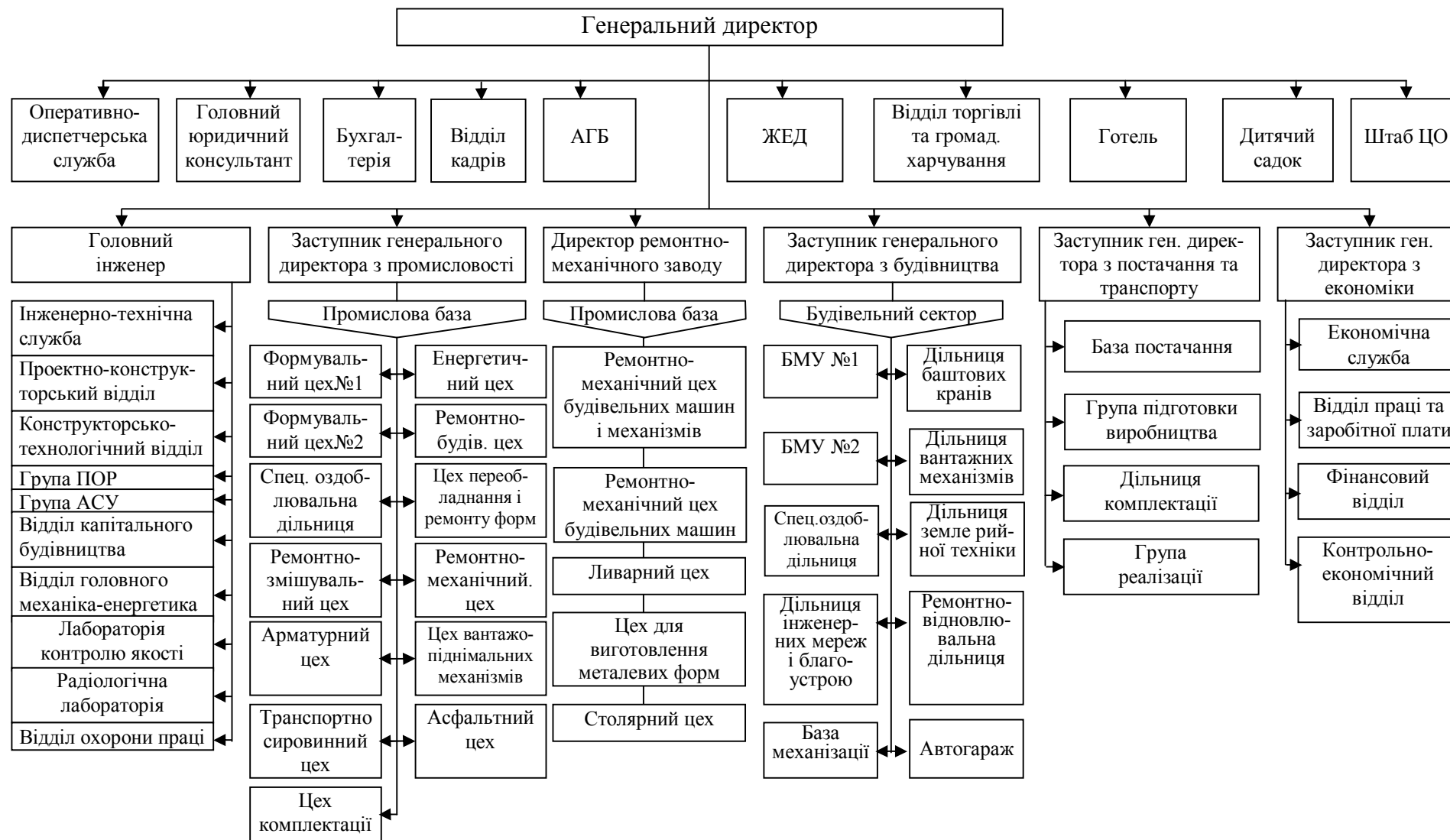
ДОДАТКИ

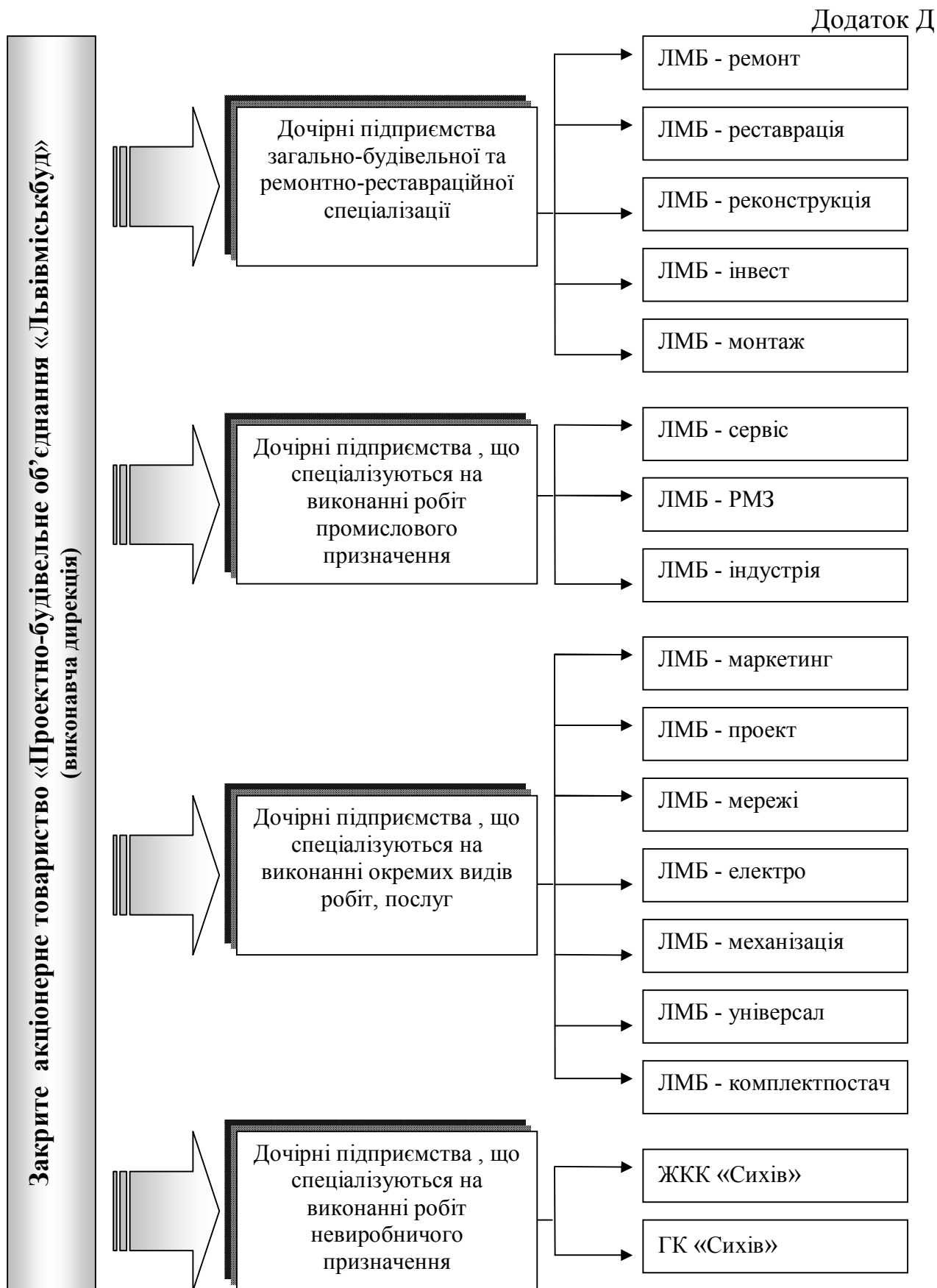
Організаційна структура об'єднання підприємств ВАТ «Тернопільбуд»

Структура управління об'єднання підприємств ВАТ «Тернопільбуд»

Організаційна структура орендного підприємства на момент створення ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд»

Організаційна структура об'єднання підприємств ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд»

Структура управління об'єднання підприємств ЗАТ «ПБО «Львівміськбуд»

Додаток Є

Консолідований баланс групи об'єднаних підприємств ВАТ "Тернопільбуд" на 1.01.2007 р.

Актив	код ряд.	Підприємства																	Індивідуальні підприємства	Консолідований звіт ВАТ "Тернопільбуд"		
		БМУ "Промбуд"	БМУ "Машбуд"	БУ-1 "Житлобуд"	БУ-2 "Житлобуд"	Ощадбудд	Спецбуд	НМК-12	Цегельн	НМК-258	ГБД	УВТК	ЖКК	Промбуда	КБ	ДОК	ВЦД	Магашп			Ущадбудд ВАТ	Разом
I. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ																						
Нематеріальні активи																						
запиткова вартість	10					2,1						1,1						2,3	5,5	5,5		
первісна вартість	11				0,6	5,3					1,1							11,7	18,7	18,7		
знос	12				0,6	3,2												9,4	13,2	13,2		
Незавершене будівництво	20				249,4			259,3	72	4393,1		93,5			5,8	151,5		140316,9	145541,5	145541,5		
Основні засоби																						
запиткова вартість	30	3317,9	611,9	556,6	922	239,3	3159,2	1051,6	3617	2312,5	143	1326,2	71874,8	10684,2	4870,3	3061,5	54,8	418,7	108221,5	108221,5		
первісна вартість	31	5116	1493,3	1418,6	1945	659,3	6309,2	1820	4315	3810,2	409,8	5350,6	100713	18012,6	12805,2	4469,6	112,5	805,2	169565,5	169565,5		
знос	32	1798,1	881,4	862	1023	420	3150	768,4	698	1497,7	266,8	4024,4	28838,6	7328,4	7934,9	1408,1		386,5	61344,0	61344,0		
Довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі	40																		0,0	0,0		
інші фінансові інвестиції	45																					
Довгострокова дебіторська заборгованість	50																					
Відстрочені податкові активи	60																					
інші необоротні активи	70																					
Усього за розділом I	80	3317,9	611,9	556,6	1171,4	241,4	3159,2	1310,9	3689,0	6705,6	143,0	1419,7	71875,9	10684,2	4876,1	3213,0	54,8	0,0	140737,9	253768,5	0,0	253768,5
II. ОБОРОТНІ АКТИВИ																						
Зпаси																						
виробничі запаси	100	4864,1	461,5	465,8	674,2	147,9	546,7	335,6	93,1	1368,6	58,4	293,8	54,2	871,8	1031,4	69	28	61	11425,1	11425,1		
товари на виробництві та відходів	110																					
незавершене виробництво	120									4,9									4,9	4,9		
готова продукція	130							62,8	0,1			12,5		368	1223,3	8,9	62,7		1738,3	1738,3		
товари	140														3,9				3,9	3,9		
вексел одержані	150																					
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги																						
чиста розлічувана вартість	160	8892,4	1032,3	1269,3	514,2	427,2	1030,1	432,5	58,8	34,6	0,5	243,6	520,9	640,4	364,9	92,9	4,5	0,7	1797,7	17357,5	17357,5	
критичні вартості	161	8892,4	1032,3	1269,3	514,2	427,2	1030,1	432,5	58,8	34,6	0,5	243,6	520,9	640,4	364,9	92,9	4,5	0,7	1797,7	17357,5	17357,5	
резерв сумнівних боргів	162																		0,0	0,0		
Дебіторська заборгованість за розрахунками:																						
з бюджетом	170	350,2	2,1					188,5	1,5			0,2		27,1	0,9	0,4	2,1	20	593,0	593,0		
за виданими авансами	180		195,1		3046,8				45										3286,9	3286,9		
з переказаних доходів	190																					
з внутрішніх розрахунків	200																		5029,2	5029,2	5029,2	0,0
інші позички дебіторська заборгованість	210	293,8	63,1	6,2	42,8	10,4	26,6	33,3		126,1	0,4	146,7	13,4	83,6	424,7			1390,8	2661,9	2661,9		
Почовні фінансові інвестиції	220																		0,0	0,0		
Грошові кошти та їх еквіваленти:																						
в національній валюті	230	375,3	12,5	20,9	717,8	72,5	698,6	0,1	303,6	85,1	14,8	207,7	26,7	197,4	385,2	4,6	20		2458,8	5601,6	5601,6	
в іноземній валюті	240																			0,0	0,0	
інші оборотні активи	250		73,1							73,4			32,5	124,7		34,4			338,1	338,1		
Усього за розділом II	260	14775,8	1839,7	1762,2	4995,8	658,0	2302,0	1052,8	580,4	1614,4	74,1	904,5	647,7	2313,0	3434,3	210,2	117,3	0,7	10757,5	48040,4	5029,2	43011,2
III. ВИТРАТИ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ	270	31,5					5,7			119,8									61,1	218,1	218,1	
БАЛАНС	280	18125,2	2451,6	2318,8	6167,2	899,4	5466,9	2363,7	4389,2	8320,0	217,1	2324,2	72523,6	12997,2	8310,4	3423,2	172,1	0,7	151556,5	302027,0	5029,2	296997,8

Продовження додатку Є

Пасив	код ррц	Підприємства																	Елімінування внутрішньогрупового сальдо	Консолідаційний звіт ВАТ "Тернопільбуд"		
		БМУ "Промбуд"	БМУ "Машбуд"	БУ-1 "Житлобуд"	БУ-2 "Житлобуд"	Опорибуду л	Спецбуд	ПМК-12	Цегельн.	ПМК-258	ГЗД	УВТК	ЖКК	Промбуда	КБ	ДОК	ВЦЦ	Містли и			Управління ВАТ	Разом
I. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ																						
Статусний капітал	300																		1783,5	1783,5	1783,5	
Паевий капітал	310																					
Додатковий вкладений капітал	320																			0,0	0,0	
Інший додатковий капітал	330	305,9	447,5	437,5		26,8	3190,3		2632,5	3230,1	170,1	2123,7	7152,5	11434,7	4121,6	2265,2	133	0,3	537,6	102677,8	102677,8	
Резервний капітал	340																			117,4	117,4	
Нерозподілений прибуток (збиток)	350	3104,2	31,2	302,8	-133,9	231,7	611,8	-287,5	-353,7	110,7	7,3	1,9	5,5	10,5	319,3	-86,3	11		16199,9	5566,4	5566,4	
Неоплачений капітал	360																			0,0	0,0	
Видучений капітал	370																			0,0	0,0	
Усього за розділом I	380	3560,1	478,7	740,3	-133,9	258,5	3802,1	-287,5	2278,8	3340,8	183,4	2125,6	71530,5	11445,2	4440,9	2178,9	144,0	0,3	4058,4	110145,1	0,0	110145,1
II. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНИХ ВИТРАТ І ПЛАТЕЖІВ																						
Забезпечення витрат персоналу	400																				0,0	0,0
Інші забезпечення	410						33,7														33,7	33,7
Цільове фінансування	420	2840,7		70,0	0,0	0,0	33,7	0,0		4679,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	144128,4	151718,4		151718,4
Усього за розділом II	430	2840,7	0,0	70,0	0,0	0,0	33,7	0,0	0,0	4679,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	144128,4	151752,1	0,0	151752,1
III. ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ																						
Довгострокові кредити банків	440																				0,0	0,0
Інші довгострокові фін. зобов'язання	450																					
Відстрочені податкові зобов'язання	460																					
Інші довгострокові зобов'язання	470																				0,0	0,0
Усього за розділом III	480	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
IV. ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ																						
Короткострокові кредити банків	500																				0,0	0,0
Поточна заборг. за довгострок. зобов'яз.	510																					
Векселі видані	520																				0,0	0,0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	9940,5	1353	937,7	682,7	124,1	1093,9	483,3	320,8	86	10,6	51,2	186,8	838,6	427,7	394,5	2,6	0,4	1527,4	18473,8		18473,8
Поточні зобов'язання за розрахунками:																						
з одержаних авансів	540				4737,1				540,6						2042,5	47	10,6			7377,8		7377,8
з бюджетом	550	877,3	135,7	192,1	184,9	79,3	111,3		103,6	11,8	8,1	44,2	17,4	67,1	290,4	3,1	6,9		203,2	2336,4		2336,4
з позабюджетних платежів	560					2,4						1,1								0,6	4,1	4,1
зі страхування	570	265,9	135,1	78,1	99,2	47,2	104,6	13,9	38,1	15,9		22,3	19,3	43,9	100,7	2	0,8		8	995,0		995,0
з оплати праці	580	615,2	212,2	237,6	251,3	131,6	285,9	69,6	119,6	86,9	0,1	35,4	46,6	99,1	218,8	4,7	2,3		24,4	2441,3		2441,3
з учасниками	590																			0,0	0,0	0,0
з внутрішніх розрахунків	600		104,8	19,4	325,5	246,2		1633,5	975,2	89,4	7,7	40	712,5			86,4	4,9		783,7	5029,2		5029,2
Інші поточні зобов'язання	610	25,5	32,1	43,6	20,4	10,1	35,4	450,9	6,5	9,9	1,2	4,4	10,5	503,3	789,4	706,6			822,4	3472,2		3472,2
Усього за розділом IV	620	11724,4	1972,9	1508,5	6301,1	640,9	1631,1	2651,2	2110,4	299,9	33,7	198,6	993,1	1552,0	3869,5	1244,3	28,1	0,4	3369,7	40129,8	5029,2	35100,6
V. ДОХОДИ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ	630																			0,0	0,0	0,0
Всього	640	18125,2	2451,6	2318,8	6167,2	899,4	5466,9	2363,7	4389,2	8320,0	217,1	2324,2	72523,6	12997,2	8310,4	3423,2	172,1	0,7	151556,5	302027,0	5029,2	296997,8

Консолідований Звіт про фінансові результати ВАТ "Тернопільбуд" за 2006 р.

Показник	код рідк	Підприємства																	Класифікований звіт ВАТ "Тернопільбуд"				
		ВМУ "Промбуд"	ВМУ "Машбуд"	ВУ-1 "Житлобуд"	ВУ-2 "Житлобуд"	Осередбуд	Стелбуд	ПМК-12	Цегам.	ПМК-28	ГБД	УВТК	ЖКК	Промбуда	КБ	ДОК	ВНД	Машбуд		Управління ВАТ	Разом		
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	64893	16214,3	13628,3	18258,2	4415,3	31589,3	6888,5	5937,9	6992,7	2090,8	10200,2	1819,6	15821,8	20866,8	27,2	260,2		32131,5	252065,6	17420,1	234645,5	
Податок на додану вартість	015	10288,1	2702,4	2254,4	2852,4	701,2	5082,7	1142,7	989,6	1165,4	348,5	1700,0	308,3	2637	3477,8	4,5	43,4		5355,3	41053,7	2675,0	38378,7	
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	015	54604,9	13511,9	11373,9	15405,8	3714,1	26506,6	5745,8	4948,3	5827,3	1742,3	8500,2	1511,3	13184,8	17389	22,7	216,8	0	26776,2	211011,9	14745,1	196266,8	
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	47297,8	12795,4	10608,5	14437	3091,8	25509,6	5413,5	4531,4	5352	1600,9	8847,6	1308,7	12852,1	15585,4	122	200,1		24572,7	194126,5	14745,1	179381,4	
Валовий:																							
Прибуток	050	7307,1	716,5	765,4	968,8	622,3	997	332,3	416,9	475,3	141,4		232,6	332,7	1803,6		16,7	0	2203,5	17332,1	446,7	16885,4	
збиток	055											347,4						0			446,7	446,7	0,0
Інші операційні доходи	060	791,1	310,3	232	131,8	101,5	485,6	62,6	17,2	325,3	0,7	907,1	101,8	313,7	71,3	47,8		1,7		3963,5	0,0	3963,5	
Адміністративні витрати	070	817	625,7	555,8	622,8	289,6	461,4	497,7	390,4	440,1	100,5	501,9	297,7	223,4	1319,9	29,8	50,3			7227,0	0,0	7227,0	
Витрати на збут	080														79,9					79,9	0,0	79,9	
Інші операційні витрати	090	3319	353	99,9	128,5	135,4	87,1	83,8	106,6	180,2	31,9	3,6	31,2	367,2	125,9	5,8	8,5		262,1	5329,7	0,0	5329,7	
Фінансові результати від операційної діяльності:																							
прибуток	100	3962,2	48,1	341,7	349,3	298,8	931,1											0,0	1943,1	8548,9	336,6	8212,3	
збиток	105							186,6	62,9			180,3	9,7	54,2	5,5	55,8	349,2	19,9	0,0	1943,1	8548,9	336,6	8212,3
Доход від участі в капіталі	110																						
Інші фінансові доходи	120		0,6				3,2	16,6						0,6					304,2	325,2	0,0	325,2	
Інші доходи	130				1,1											0,8				2,1	0,0	2,1	
Фінансові витрати	140							16,2												16,2	0,0	16,2	
Витрати від участі в капіталі	150																			0,0	0,0	0,0	
Інші витрати	160								288,3											288,3	0,0	288,3	
Фінансові результати від операційної діяльності до оподаткування:																							
прибуток	170	3962,2	48,7	341,7	350,4	298,8	934,3	0,0	0,0	180,3	9,7	54,2	5,5	56,6	349,2	0,0	19,9	0,0	2247,3	8858,8	623,7	8235,1	
збиток	175	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	186,2	351,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	86,3	0,0	0,0	0,0	623,7	0,0	623,7	
Податок на прибуток від операційної діяльності	180	798	17,5	38,9	174,6	67,1	322,5	76,5	2,5	69,6	2,4	52,3		46,1	29,9		8,9		627,4	2334,2	0,0	2334,2	
Фінансові результати від операційної діяльності:																							
прибуток	190	3164,2	31,2	302,8	175,8	231,7	611,8	0,0	0,0	110,7	7,3	1,9	5,5	10,5	319,3	0,0	11,0	0,0	1619,9	6603,6	702,7	5900,9	
збиток	195	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	262,7	353,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	86,3	0,0	0,0	0,0	702,7	0,0	702,7	
Надзвичайні:																							
доходи	200																				0,0	0,0	0,0
витрати	205																				0,0	0,0	0,0
Податки з надзвичайних операцій	210																				0,0	0,0	0,0
Чистий:																							
прибуток	220	3164,2	31,2	302,8	175,8	231,7	611,8	0,0	0,0	110,7	7,3	1,9	5,5	10,5	319,3	0,0	11,0	0,0	1619,9	6603,6	702,7	5900,9	
збиток	225	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	262,7	353,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	86,3	0,0	0,0	0,0	702,7	0,0	702,7	
Матеріальні витрати:																							
Витрати на оплату праці	230	20664,5	8999	4699,7	6619,2	1011	12703,1	4086,6	2216,1	3142,4	1369,1	463,2	79,9	9780,1	11099,7	30,6	116,8		9,6	87090,6	0,0	87090,6	
Відрахування на соціальні заходи	240	7358,8	2685,8	2932,9	3125,7	1489,1	3712,9	1257,7	1304,5	1398	220,4	681	628	1688,5	3630,6	57,1	76,7		121,7	32369,4	0,0	32369,4	
Амортизація	260	497,9	89,4	49,3	147,5	22,6	505,4	81,6	355,6	125,9	25	93,2	3	482,9	251,4	9	3,6		6,1	2749,4	0,0	2749,4	
Інші операційні витрати	270	12361,8	668,1	2469,9	4046,4	423	6503,2	83,8	912,2	768,9	31,9	7867	692,5	495,5	235,7	37,2	39,2		81,5	37718,1	0,0	37718,1	
Разом	280	43618,5	13463,8	11264,2	15131,1	3516,8	25018,0	5995,0	5288,3	5972,3	1733,3	9353,1	1637,6	13075,5	16775,0	155,9	266,5	0,0	262,1	172527,0	0,0	172527,0	

Додаток 3

Консолідований баланс групи об'єднаних підприємств ЗАТ "Львівміськбуд" на 1.01.2007 р.

Актив	код ряд.	Підприємства																		Еквіваленти валютно-номинального оцінювання	Корекційні записи до "Львівміськбуд"
		Виконавчий дирекція "Львівміськбуд"	ДП "ЛІМБ-проект"	ДП "ЛІМБ-реставрація"	ДП "ЛІМБ-електро"	ДП "ЛІМБ-інвест"	ДП "ЛІМБ-сервіс"	ДП "ЛІМБ-комплектуючі"	ДП "ЛІМБ-монтаж"	ДП "ЛІМБ-мережі"	ДП "Технічний комплекс "Сікві"	ДП "ЛІМБ-механізація"	ДП "ЛІМБ-ремонт"	ДП "ЛІМБ-індустрія"	ДП "ЛІМБ-реконструкція"	ДП "ЛІМБ-універсал"	ДП ЖКК "Сікві"	ДП "ЛІМБ-маркетинг"	Разом		
I. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ																					
Нематеріальні активи:																					
залишкова вартість	10	12,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	1,6	0,0	0,0	0,0	0,8	15,6	15,6	
первісна вартість	11	22,1												3,0	10,8			9,1	49,3	49,3	
знос	12	9,2				4,3								2,7	9,2			8,3	33,7	33,7	
Незавершене будівництво	20	5400,2													154,8				5555,0		
Осередні засоби:																					
залишкова вартість	30	28697,2	10,9	1,5	5,2	94,2	8,8	1,4	58,2	63,7	0,0	276,8	69,8	582,3	57,0	42,4	2004,8	200,8	32175,0	32175,0	
первісна вартість	31	33543,0	25,6	7,6	9,8	170,8	13,5	8,3	105,0	100,0		344,1	112,1	738,9	111,1	51,7	2094,8	446,0	37882,3	37882,3	
знос	32	4845,8	14,7	6,1	4,6	76,6	4,7	6,9	46,8	36,3		67,3	42,3	156,6	54,1	9,3	90,0	245,2	5707,3	5707,3	
Довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі	40																		0,0	0,0	
інші фінансові інвестиції	45	24,1																	24,1	24,1	
Довгострокова дебіторська заборгованість	50																		0,0	0,0	
Відстрочені податкові активи	60														2,2				2,2	2,2	
інші необоротні активи	70																		0,0	0,0	
Усього за розділом I	80	34134,4	10,9	1,5	5,2	94,2	8,8	1,4	58,2	63,7	0,0	276,8	70,1	738,7	59,2	42,4	2004,8	201,6	37771,9	0,0	37771,9
II. ОБОРОТНІ АКТИВИ																					
Залишки:																					
виробничі запаси	100	867,6		13,3	1,2	563,3	7,9	29,8	304,8	130,4	52,1	127,3	98,7	1145,0	61,5	4,3	2,4	116,8	3516,5	3516,5	
товари на виробничій та відпускній	110																		0,0	0,0	
незавершене виробництво	120	18189,0																	18189,0	18189,0	
готова продукція	130			5,2			0,1							1190,4					1195,7	1195,7	
товари	140																		0,0	0,0	
Векселі одержані	150																		0,0	0,0	
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:																					
залишкова вартість	160	16224,7	14,1	369,3	111,5	712,7	39,0	139,8	630,3	510,5	115,3	449,6	1872,5	3662,8	2,4	150,3	294,1	793,6	26092,5	26092,5	
первісна вартість	161	16224,7	14,1	369,3	111,5	712,7	39,0	139,8	630,3	510,5	115,3	449,6	1872,5	3662,8	2,4	150,3	294,1	793,6	26092,5	26092,5	
резерв сумнівних боргів	162																		0,0	0,0	
Дебіторська заборгованість за розрахунками:																					
з бюджетом	170	5174,2		4,1		0,5		1,5	10,6	92,3	0,0		12,5	220,6	128,9		26,6		5671,8	5671,8	
за податковими зобов'язаннями	180								32,8										32,8	32,8	
з виробничих держав	190																		0,0	0,0	
з внутрішніх розрахунків	200	1240,8								10,0			101,9	98,1	900,8				2351,6	2351,6	
інші поточні дебіторська заборгованість	210	129,2	2,7	0,0	2,1	72,6		0,2	325,9	92,6		26,0	5,0	354,6	243,8		0,6		1253,3	1253,3	
поточні фінансові інвестиції	220																		0,0	0,0	
І резерви контри за гасіння валют:																					
в національній валюті	230	101,1	32,9	1,4	2,7	0,8	1,8	3,0	36,4	3,8	56,1	8,3	11,4	33,4	0,4	2,4	19,5	270,9	586,3	586,3	
в іноземній валюті	240																		0,0	0,0	
інші оборотні активи	250						0,2					6,1					2,2		8,3	8,3	
Усього за розділом II	260	41926,6	49,7	393,3	117,5	1350,1	49,0	174,3	1340,8	829,6	223,8	617,2	2102,0	6704,9	1337,8	157,0	345,4	1181,3	58900,0	2351,6	56548,4
III. ВИТРАТИ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ	270	1,1	1,1	0,0	0,0	856,0	0,0	0,0	421,8	0,0	0,0	13,3	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	1293,2	0,0	1293,2
БАЛАНС	280	76661,0	61,7	394,8	122,7	2300,3	57,8	175,7	1820,8	893,3	223,8	997,3	2172,1	7443,6	1398,0	199,4	2350,2	1382,9	97965,1	2351,6	95613,3

Продовження додатку 3

Частина	код р/к	Підприємства															Результат	Елімінування внутрішньогрупового впливу	Консолідований звіт "Львівський УГ"		
		Виконавча дирекція "Львівський буд"д	ДП "ЛІМБ-проект"	ДП "ЛІМБ-реєстрація"	ДП "ЛІМБ-електро"	ДП "ЛІМБ-інвест"	ДП "ЛІМБ-сервіс"	ДП "ЛІМБ-комплектуючі"	ДП "ЛІМБ-монтаж"	ДП "ЛІМБ-мережі"	ДП "Телевільний комплекс "Сіріус"	ДП "ЛІМБ-механізація"	ДП "ЛІМБ-ремонт"	ДП "ЛІМБ-індустрія"	ДП "ЛІМБ-реконструкція"	ДП "ЛІМБ-універсал"				ДП ЖСК "Сіріус"	ДП "ЛІМБ-маркетинг"
I. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ																					
Статутний капітал	300	22226,9																	22226,9	22226,9	
Найовий капітал	310																		0,0	0,0	
Додатковий акціонерний капітал	320																		1793,2	1793,2	
Інший додатковий капітал	330	843,8																	843,8	843,8	
Резервний капітал	340		7,7		39,1				14,6	83,3	0,0	184,9	266,8		23,3		183,0		802,9	802,9	
Переоцінений прибуток (збиток)	350	-6896,5	24,3	2,7	6,3	-77,6	31,7	25,9	1,3	64,2	197,7	65,7	-287,7	62,6	13,0	-65,8	15,4	-6816,8	-6816,8		
Повільнений капітал	360																	0,0	0,0		
Видучений капітал	370																	0,0	0,0		
Усього за розділом I	380	16174,2	32,0	2,7	45,4	-77,6	31,7	25,9	15,9	147,7	197,7	184,9	332,5	-287,7	62,6	36,3	1727,4	198,4	18850,0	0,0	18850,0
II. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНИХ ВІТРАТ І ПЛАТЕЖІВ																					
Забезпечення вищат персоналу	400																		57,7	57,7	
Інші забезпечення	410																		0,0	0,0	
Цільове фінансування	420	21623,6																	21623,6	21623,6	
Усього за розділом II	430	21623,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	57,7	21681,3	0,0	21681,3
III. ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ																					
Довгострокові кредити банків	440																		0,0	0,0	
Інші довгострокові фін. зобов'язання	450																				
Видучені відсоткові зобов'язання	460																		0,4	0,4	
Інші довгострокові зобов'язання	470		0,4																0,4	0,4	
Усього за розділом III	480	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,4	0,0	0,4
IV. ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ																					
Короткострокові кредити банків	500	16509,8																	16509,8	16509,8	
Поточні заборги за довгострок. зобов'яз.	510																				
Векселі видані	520																		0,0	0,0	
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	20689,5	5,7	357,1	44,4	1641,7	15,9	110,5	1670,7	554,3	10,2	175,5	1591,5	6533,6	750,0	120,6	589,3	811,9	35672,4	35672,4	
Поточні зобов'язання за розрахунками:																					
з одержаних авансів	540									0,0		23,1							23,1	23,1	
з бюджетом	550	337,2	6,9	0,0	8,7	97,6	1,0	3,4	46,6	5,3	9,8	91,3	126,2	16,3	108,4	13,2	1,1	14,1	887,7	887,7	
з прозобов'язаних платіжів	560																		0,0	0,0	
зі спільниками	570	36,8	4,4	2,6	7,8	100,0	0,4	3,9	26,0	25,4	2,5	70,4	45,5	60,3	255,0	9,8	3,3	39,0	694,0	694,0	
з оплати праці	580	93,2	11,9	5,7	16,3	212,2	8,8	7,8	61,6	58,3	3,3	145,2	76,4	150,7	117,5	19,3	7,9	92,2	1088,3	1088,3	
з умовними	590																		0,0	0,0	
з внутрішніх розрахунків	600	596,7	0,4	26,1		321,3		24,2		102,3		39,6		970,4	101,0		169,6	3351,6	2351,6	0,0	
Інші поточні зобов'язання	610				0,1	5,1						177,3			2,6	0,2	21,2		206,5	206,5	
Усього за розділом IV	620	38263,2	29,3	392,1	77,3	2377,9	26,1	149,8	1804,9	745,6	25,8	722,4	1839,6	7731,3	1335,4	163,1	622,8	1126,8	57433,4	2351,6	55081,8
V. ДОХОДИ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ	630	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
БАЛАНС	640	76061,0	61,7	394,8	122,7	2300,3	57,8	175,7	1820,8	893,3	223,5	907,3	2172,1	7443,6	1398,0	199,4	2350,2	1382,9	97965,1	2351,6	95613,5

Консолідований Звіт про фінансові результати ЗАТ "Львівміськбуд" за 2006 р.

Показник	код раз	Підприємства																Разом	Економічний по- рітний оборотних операцій і зберіг- аних грошових зобов'язань	Консолідо- ваний звіт "Львівміськ- буд"		
		Висоцтва древесина "Львівміськбуд"	ДП "ЛМБ- проєкт"	ДП "ЛМБ- реставрація"	ДП "ЛМБ- електро"	ДП "ЛМБ- інвест"	ДП "ЛМБ- сервіс"	ДП "ЛМБ- комплексне буд"	ДП "ЛМБ- монтаж"	ДП "ЛМБ- мережі"	ДП "Готельний комплекс "Степ"	ДП "ЛМБ- веконінг" х"	ДП "ЛМБ- ремонт"	ДП "ЛМБ- індустрія"	ДП "ЛМБ- реставрація х"	ДП "ЛМБ- уайберс" х"	ДП ЖСК "Степ"				ДП "ЛМБ- маркетинг"	
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	44110,9	272,3	492	605,9	11078	511,6	232,6	4128,1	3519,3	841,1	491,6	17937	23983,1	15164,1	1260	598,8	8175,5	137926,3	21284,8	116641,5	
Податок на додану вартість	015	7352,5	45,4	82	101	1846,3	85,3	55,1	688	586,6	140,2	819,3	2989,5	3997,2	2527,3	211,1	99,8	1362,6	22989,5	1570,4	21410,1	
Чистий дохід	025																		0,0			
Інші нараховані з доходу	030												8474,2		3334,4				11898,6		0,0	
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	36758,4	226,9	410	504,9	9231,7	426,3	277,2	3440,1	2932,7	700,9	4096,7	6473,3	19985,9	9302,4	1048,9	499	6812,9	102128,2	7895,8	95231,4	
Сейорність реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	30493,8	150,6	366,6	379,7	8803,9	379,1	226,5	3257	2591,9	296,2	3403,9	6096	11468	8744	968,8	414,1	6598,3	84666,4	7536,6	77129,8	
Валовий:																						
Прибуток	040	6266,6	76,3	43,4	125,2	427,8	47,2	50,7	183,1	340,8	404,7	602,8	377,3	8517,9	558,4	140,1	84,9	214,6	1846,8	360,2	18101,6	
збиток	055																		0,0		0,0	
Інші операційні доходи	060	10275,8	0,3		1,9	38,2	18,5	151,9	20,1	30,6	0,6	141	410,3	1199,9	38,8	6,5		47	12394,4		12394,4	
Адміністративні витрати	070	6416,1	46	41,5	115	428,2	54,9	58,1	167,2	247,3	98,4	372,7	435,9	704,6	464,7	119,2	52,6	202,2	10024,6		10024,6	
Витрати на збув	080							135,2							4,3				139,5		139,5	
Інші операційні витрати	090	11201,5			3		1,4		20,1	11,5	273,3	77,8	105,4	1048,9	60,6			31,4	69,3	12904,2		12904,2
Фінансові результати від операційної діяльності:																						
прибуток	100	0,0	30,6	1,9	9,1	37,8	9,4	12,3	15,9	112,6	33,6	293,3	246,3	7960,0	71,9	27,4	0,9		8863,0	360,2	8502,8	
збиток	105	1078,2																9,9	1085,1		1085,1	
Доход від участі в капіталі	110																		0,0		0,0	
Інші фінансові доходи	120		3,2																3,2		3,2	
Інші доходи	130	4192,8																	4192,8	264,2	3928,6	
Фінансові витрати	140																		0,0		0,0	
Витрати від участі в капіталі	150																		0,0		0,0	
Інші витрати	160	1149,5								15,3					4,1		5		1173,9	176,7	997,2	
Фінансові результати від спеціальної діяльності до оподаткування:																						
прибуток	170	197,3	30,6	1,9	9,1	37,8	9,4	12,3	15,9	97,3	33,6	293,3	246,3	7955,9	71,9	22,4	0,9	0,0	10809,9	417,7	10362,2	
збиток	175	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,3	0,0	0,0	0,0	4,1	0,0	5,0	0,0	9,9	34,3		34,3	
Податок на прибуток від спеціальної діяльності	180	359,7	6,3				2,8	1,6					68,6	0	18	9,4			466,4		466,4	
Фінансові результати від спеціальної діяльності:																						
прибуток	190	1611,6	24,3	1,9	9,1	37,8	6,6	10,7	15,9	97,3	33,6	293,3	177,7	7955,9	53,9	13,0	0,9	0,0	10343,5	417,7	9895,8	
збиток	195	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,9	25,2		25,2	
Насичений:																						
доходи	200																		0,0		0,0	
витрати	205																		0,0		0,0	
Податки з наддоданого прибутку	210																		0,0		0,0	
Чистий:																						
прибуток	220	1611,6	24,3	1,9	9,1	37,8	6,6	10,7	15,9	97,3	33,6	293,3	177,7	7955,9	53,9	13,0	0,9	0,0	10343,5	417,7	9895,8	
збиток	225	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,9	25,2		25,2	

Програма формування консолідованого балансу групи об'єднаних підприємств

Актив	код р/к	Підприємства																		Балансовий чи внутрішньо-господарський баланс	Кореспондентний під'БАН "Термо-пайпайт"	
		БМУ "Промбуд"	БМУ "Майбуд"	БУ-1 "Житлобуд-1"	БУ-2 "Житлобуд-2"	Опербудобл	Спецбуд	ІМК-12	Цегельн	ІМК-258	ГЗД	УНТК	ЖКК	Промбуда	КЗ	ДЮК	ВЦД	Магазин	Управління ВАТ			Резерв
I. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ																						
Незавершені активи																						
завершення вартість	10				2,1							1,1							2,3	=СУММ(C15:T15)	=U15-V15	
завантаження вартість	11			0,6	5,3							1,1							11,7	=СУММ(C16:T16)	=U16-V16	
знос	12			0,6	3,2														9,4	=СУММ(C17:T17)	=U17-V17	
Незавершено будівництво	20			249,4				259,3	72	4393,1		93,5			5,8	151,5			140316,9	=СУММ(C18:T18)	=U18-V18	
Скільки засобів:																						
запланована вартість	30	3117,9	611,9	556,6	922	239,3	3159,2	1051,6	3617	2312,5	143	1326,2	71874,8	10984,2	4870,3	3061,5	54,8		418,7	=СУММ(C20:T20)	=U20-V20	
перевірена вартість	31	5116	1493,3	1418,6	1945	639,3	6309,2	1820	4315	3810,2	409,8	5350,6	100713,4	18012,6	12905,2	4469,6	112,5		805,2	=СУММ(C21:T21)	=U21-V21	
знос	32	1798,1	881,4	862	1023	420	3150	768,4	698	1497,7	266,8	4024,4	28838,6	7328,4	7934,9	1408,1	57,7		386,5	=СУММ(C22:T22)	=U22-V22	
Довгострокові фінансові інвестиції, обліковуються за методом участі в капіталі інших фінансових інвестицій	40																			=СУММ(C23:T23)	=U23-V23	
Довгострокова дебіторська заборгованість	45																					
	50																					
Відтерчені податкові активи	60																					
Інші необоротні активи	70																					
Усього за розділом I	80	C15+C18+C20+C23	D15+D18+D20+D23	E15+E18+E20+E23	F15+F18+F20+F23	G15+G18+G20+G23	H15+H18+H20+H23	I15+I18+I20+I23	J15+J18+J20+J23	K15+K18+K20+K23	L15+L18+L20+L23	M15+M18+M20+M23	N15+N18+N20+N23	O15+O18+O20+O23	P15+P18+P20+P23	Q15+Q18+Q20+Q23	R15+R18+R20+R23	S15+S18+S20+S23	T15+T18+T20+T23	U15+U18+U20+U23	V15+V18+V20+V23	W15+W18+W20+W23
II. ОБОРОТНІ АКТИВИ																						
Засоби:																						
виробничі запаси	100	4864,1	461,5	465,8	674,2	147,9	546,7	335,6	93,1	1368,6	58,4	293,8	54,2	871,8	1031,4	69	28		61	=СУММ(C31:T31)	=U31-V31	
запаси на виробництво та відчуження	110																					
виробничі матеріали	120								4,9												=СУММ(C33:T33)	=U33-V33
сировина і продукція	130							62,8	0,1												=СУММ(C34:T34)	=U34-V34
товари	140											12,5		368	1223,1	8,9	62,7				=СУММ(C35:T35)	=U35-V35
Висхідні операції	150														3,9							
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:																						
включаючи реалізовані варіанти	160	8892,4	1032,3	1269,3	514,2	427,2	1030,1	432,5	58,8	34,6	0,5	243,6	520,9	640,4	364,9	92,9	4,5	0,7	1797,7	=СУММ(C38:T38)	=U38-V38	
користь варіантів	161	8892,4	1032,3	1269,3	514,2	427,2	1030,1	432,5	58,8	34,6	0,5	243,6	520,9	640,4	364,9	92,9	4,5	0,7	1797,7	=СУММ(C39:T39)	=U39-V39	
резерв сумнівних боргів	162																				=СУММ(C40:T40)	=U40-V40
Дебіторська заборгованість за розрахунками:																						
з бюджетом	170	350,2	2,1					188,5	1,5				0,2		27,1	0,9	0,4	2,1		20	=СУММ(C42:T42)	=U42-V42
за наданими авансами	180		195,1		3046,8				45												=СУММ(C43:T43)	=U43-V43
з нарахованих доходів	190																					
з минулих періодів	200																					
Інші дебіторська заборгованість	210	293,8	63,1	6,2	42,8	10,4	26,6	33,3		126,1	0,4	146,7	13,4	83,6	424,7				5029,2	=СУММ(C45:T45)	=U45	
Позички фінансових інвестицій	220																			1390,8	=СУММ(C46:T46)	=СУММ(V45)
Тривожні кошти та їх еквіваленти:																						
в наданій кількості	230	375,3	12,5	20,9	717,8	72,5	698,6	0,1	303,6	85,1	14,8	207,7	26,7	197,4	385,2	4,6	20		2458,8	=СУММ(C49:T49)	=U49-V49	
в цесійній кількості	240																				=СУММ(C50:T50)	=U50-V50
Інші оборотні активи	250		73,1							73,4				32,5	124,7				34,4		=СУММ(C51:T51)	=U51-V51
Усього за розділом II																						
	260	C31+C33+C34+C35+C38+C42+C43+C45+C46+C47+C49+C50+C51	D31+D33+D34+D35+D38+D42+D43+D45+D46+D47+D49+D50+D51	E31+E33+E34+E35+E38+E42+E43+E45+E46+E47+E49+E50+E51	F31+F33+F34+F35+F38+F42+F43+F45+F46+F47+F49+F50+F51	G31+G33+G34+G35+G38+G42+G43+G45+G46+G47+G49+G50+G51	H31+H33+H34+H35+H38+H42+H43+H45+H46+H47+H49+H50+H51	I31+I33+I34+I35+I38+I42+I43+I45+I46+I47+I49+I50+I51	J31+J33+J34+J35+J38+J42+J43+J45+J46+J47+J49+J50+J51	K31+K33+K34+K35+K38+K42+K43+K45+K46+K47+K49+K50+K51	L31+L33+L34+L35+L38+L42+L43+L45+L46+L47+L49+L50+L51	M31+M33+M34+M35+M38+M42+M43+M45+M46+M47+M49+M50+M51	N31+N33+N34+N35+N38+N42+N43+N45+N46+N47+N49+N50+N51	O31+O33+O34+O35+O38+O42+O43+O45+O46+O47+O49+O50+O51	P31+P33+P34+P35+P38+P42+P43+P45+P46+P47+P49+P50+P51	Q31+Q33+Q34+Q35+Q38+Q42+Q43+Q45+Q46+Q47+Q49+Q50+Q51	R31+R33+R34+R35+R38+R42+R43+R45+R46+R47+R49+R50+R51	S31+S33+S34+S35+S38+S42+S43+S45+S46+S47+S49+S50+S51	T31+T33+T34+T35+T38+T42+T43+T45+T46+T47+T49+T50+T51	U31+U33+U34+U35+U38+U42+U43+U45+U46+U47+U49+U50+U51	V31+V33+V34+V35+V38+V42+V43+V45+V46+V47+V49+V50+V51	W31+W33+W34+W35+W38+W42+W43+W45+W46+W47+W49+W50+W51
III. ВИТРАТИ МАЙБУТІХ ПЕРІОДІВ																						
	270	31,5						5,7	119,8											61,1	=СУММ(C53:T53)	=U53-V53
БАЛАНС																						
	280	C28+C52+C53	D28+D52+D53	E28+E52+E53	F28+F52+F53	G28+G52+G53	H28+H52+H53	I28+I52+I53	J28+J52+J53	K28+K52+K53	L28+L52+L53	M28+M52+M53	N28+N52+N53	O28+O52+O53	P28+P52+P53	Q28+Q52+Q53	R28+R52+R53	S28+S52+S53	T28+T52+T53	U28+U52+U53	V28+V52+V53	W28+W52+W53

Продовження додатку К

Посл.	код фак.	Підприємства																	Умови на вихід на пенсію (заг.)	Умови на вихід на пенсію (заг.)		
		ІМ/Т	ІМ/М	ІУ-1	ІУ-2	С/І	С/І	ІМ-12	ІМ-13	ІМ-14	ІМ-15	ІМ-16	ІМ-17	ІМ-18	ІМ-19	ІМ-20	ІМ-21	ІМ-22				
I. ВЛАСНИЙ КАПИТАЛ																						
Статутний капітал	300																			1783,5	=СУММ(C9;T9)	=U9-V9
Резервний капітал	310																					
Державний резервний капітал	320																					
Інший державний капітал	330	395,9	447,5	437,5		26,8	3190,3		2632,5	3230,1	176,1	2123,7	7152,5	11434,7	4121,6	2265,2	133	0,3	537,6	=СУММ(C11;T11)	=U11-V11	
Резервний капітал	340																			117,4	=СУММ(C13;T13)	=U13-V13
Персональний прибуток (власн.)	350	3164,2	31,2	302,8	-133,9	231,7	611,8	-287,5	-353,7	110,7	7,3	1,9	5,5	10,5	319,3	-86,3	11		1619,9	=СУММ(C14;T14)	=U14-V14	
Незадачений капітал	360																					
Резервний капітал	370																					
Усього за розділом I	380	C9+C11+C12+C13+C14	D9+D11+D12+D13+D14+D15	E9+E11+E12+E13+E14+E15	F9+F11+F12+F13+F14+F15	G9+G11+G12+G13+G14+G15	H9+H11+H12+H13+H14+H15	I9+I11+I12+I13+I14+I15	J9+J11+J12+J13+J14+J15	K9+K11+K12+K13+K14+K15	L9+L11+L12+L13+L14+L15	M9+M11+M12+M13+M14+M15	N9+N11+N12+N13+N14+N15	O9+O11+O12+O13+O14+O15	P9+P11+P12+P13+P14+P15	Q9+Q11+Q12+Q13+Q14+Q15	R9+R11+R12+R13+R14+R15	S9+S11+S12+S13+S14+S15+S16	T9+T11+T12+T13+T14+T15	U9+U11+U12+U13+U14+U15+U16	V9+V11+V12+V13+V14+V15+V16	W9+W11+W12+W13+W14+W15+W16
II. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАМУШНИХ ВИТРАТ І ПЛАТЕЖІВ																						
Забезпечення витрат на пенсію	400																					
Інші забезпечення	410																					
Платові зобов'язання	420	2840,7		70			33,7			4679,3										144128,4	=СУММ(C19;T19)	=U19-V19
Усього за розділом II	430	СУММ(C19;C21)	СУММ(D19;D21)	СУММ(E19;E21)	СУММ(F19;F21)	СУММ(G19;G21)	СУММ(H19;H21)	СУММ(I19;I21)	СУММ(J19;J21)	СУММ(K19;K21)	СУММ(L19;L21)	СУММ(M19;M21)	СУММ(N19;N21)	СУММ(O19;O21)	СУММ(P19;P21)	СУММ(Q19;Q21)	СУММ(R19;R21)	СУММ(S19;S21)	СУММ(T19;T21)	СУММ(U19;U21)	СУММ(V19;V21)	СУММ(W19;W21)
III. ДОГОВОРНО-КРЕДИТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ																						
Договірні кредитні банків	440																					
Інші договірні кредитні банків	450																					
Використані повноваження банків	460																					
Інші договірні зобов'язання	470																					
Усього за розділом III	480	=C24+C27	=D24+D27	=E24+E27	=F24+F27	=G24+G27	=H24+H27	=I24+I27	=J24+J27	=K24+K27	=L24+L27	=M24+M27	=N24+N27	=O24+O27	=P24+P27	=Q24+Q27	=R24+R27	=S24+S27	=T24+T27	=U24+U27	=V24+V27	=W24+W27
IV. ПОТОРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ																						
Кредитні зобов'язання банків	500																					
Платові зобов'язання банків	510																					
Резервний капітал	520																					
Кредиторська зборівництво на розрах. роботи, послуги	530	9940,5	1353	937,7	682,7	124,1	1093,9	483,3	326,8	86	16,6	51,2	186,8	838,6	427,7	391,5	2,6	0,4	1527,4	=СУММ(C30;T30)	=U30-V30	
Інші зобов'язання на розрахунок	540																					
з зарплати працівників	550	877,3	135,7	192,1	184,9	79,3	111,3		103,6	11,8	8,1	44,2	17,4	67,1	290,4	3,1	6,9		203,2	=СУММ(C32;T32)	=U32-V32	
з податків	560					2,4						1,1								0,6	=СУММ(C33;T33)	=U33-V33
з кредиторів	570	265,9	135,1	78,1	99,2	47,2	104,6	13,9	38,1	15,9		22,3	19,3	43,9	100,7	2	0,8		8	=СУММ(C34;T34)	=U34-V34	
з інших кредиторів	580	615,2	212,2	237,6	251,3	131,6	285,9	69,6	119,6	86,9	0,1	35,4	46,6	99,1	218,8	4,7	2,3		24,4	=СУММ(C35;T35)	=U35-V35	
з урядом	590																					
з іншими підприємствами	600	104,8	19,4	325,5	246,2		1633,5	975,2	89,4	7,7	40	712,5			86,4	4,9			783,7	=СУММ(C36;T36)	=U36-V36	
Інші поточні зобов'язання	610	25,5	32,1	43,6	20,4	10,1	35,4	430,9	6,5	9,9	1,2	4,4	10,5	503,3	789,1	706,6			822,4	=СУММ(C37;T37)	=U37-V37	
Усього за розділом IV	620	C30+C32+C33+C34+C35+C36+C37	D30+D32+D33+D34+D35+D36+D37	E30+E32+E33+E34+E35	F30+F32+F33+F34+F35	G30+G32+G33+G34+G35	H30+H32+H33+H34+H35	I30+I32+I33+I34+I35	J30+J32+J33+J34+J35	K30+K32+K33+K34+K35	L30+L32+L33+L34+L35	M30+M32+M33+M34+M35	N30+N32+N33+N34+N35	O30+O32+O33+O34+O35	P30+P32+P33+P34+P35	Q30+Q32+Q33+Q34+Q35	R30+R32+R33+R34+R35	S30+S32+S33+S34+S35	T30+T32+T33+T34+T35	U30+U32+U33+U34+U35	V30+V32+V33+V34+V35	W30+W32+W33+W34+W35
V. ДОХОДИ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ	630	C17+C22+C28	D17+D22+D28	E17+E22+E28	F17+F22+F28	G17+G22+G28	H17+H22+H28	I17+I22+I28	J17+J22+J28	K17+K22+K28	L17+L22+L28	M17+M22+M28	N17+N22+N28	O17+O22+O28	P17+P22+P28	Q17+Q22+Q28	R17+R22+R28	S17+S22+S28	T17+T22+T28	U17+U22+U28	V17+V22+V28	W17+W22+W28
Усього за розділом V	640	=C41+C42	=D41+D42	=E41+E42	=F41+F42	=G41+G42	=H41+H42	=I41+I42	=J41+J42	=K41+K42	=L41+L42	=M41+M42	=N41+N42	=O41+O42	=P41+P42	=Q41+Q42	=R41+R42	=S41+S42	=T41+T42	=U41+U42	=V41+V42	=W41+W42

Структура консолідованого балансу за вимогами МСФЗ

Консолідований балансовий звіт (Consolidated Balance Sheet)	
Активи (Assets)	Капітал та зобов'язання (Capital and Liabilities)
Непоточні активи (Non-current assets)	Капітал і резерви (Capital and reserves)
Власність, будівлі та обладнання (Property, plant and equipment)	Акціонерний капітал (Share capital)
Інвестиційна власність (Investment property)	Капітальні резерви (Capital reserves)
Гудвіл (Goodwill)	Резерви переоцінки (Revaluation reserves)
Інші нематеріальні активи (Other intangible assets)	Резерви від хеджування та курсові різниці (Hedging and translation reserves)
Інвестиції в асоціації (Investments in associates)	Нерозподілений прибуток (Retained earnings)
Наявні для продажу інвестиції (Available-for-sale investments)	Капітал, що належить власникам материнської компанії (Equity attributable to equity holders of the parent)
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом (Finance lease receivable)	Частка меншості (Minority interest)
Відстрочені податкові активи (Deferred assets)	Усього капіталу
Похідні фінансові інструменти (Derivative financial instrument)	
Поточні активи (Current assets)	Непоточні зобов'язання (Non-current liabilities)
Запаси (Inventories)	Банківські позики (Bank loans)
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом (Finance lease receivable)	Конвертовані боргові зобов'язання (Convertible loan notes)
Торговельна та інша дебіторська заборгованість (Trade and other receivable)	Пенсійні зобов'язання (Retirement benefit obligation)
Інвестиції на продаж (Investments held for trading)	Відстрочені податкові активи (Deferred tax liabilities)
Похідні фінансові інструменти (Derivative financial instrument)	Зобов'язання за фінансовим лізингом (Obligations under finance leases)
Грошові кошти та їх еквіваленти (Cash and cash equivalents)	Зобов'язання за виплатами акціонерам (Liability for share-based payments)
Активи, що утримуються на продаж (Assets classified as held for sale)	Забезпечення (Provision)
Усього активів	
	Поточні зобов'язання (Current liabilities)
	Торговельна та інша кредиторська заборгованість (Trade and other payables)
	Поточні податкові зобов'язання (Current tax liabilities)
	Зобов'язання за фінансовим лізингом (Obligations under finance leases)
	Банківські овердрафти і позики (Bank overdrafts and loans)
	Забезпечення (Provision)
	Похідні фінансові інструменти (Derivative financial instruments)
	Зобов'язання, що прямо пов'язані з активами, що утримуються на продаж (Liabilities directly associated with assets classified as held for sale)
	Усього зобов'язань
	Усього зобов'язань та власного капіталу

Формат консолідованого звіту про прибутки і збитки за МСФЗ

Звіт про прибутки і збитки (Income statement)
Діяльність, що триває (Continuing operations)
Дохід від реалізації (Revenue)
Інший операційний дохід (Other operating income)
Зміни в запасах готової продукції та незавершеному виробництві (Changes in inventories of finished goods and work in progress)
Використана сировина та матеріали (Raw materials and consumables used)
Витрати на персонал (Employee benefits expense)
Амортизаційні витрати (Depreciation and amortization expense)
Інші операційні витрати (Other operating expenses)
Операційний прибуток (Operating profit)
Частка прибутку від асоційованих компаній (Share of profit of associates)
Інвестиційні доходи (Investment revenues)
Інші прибутки і збитки (Other gains and losses)
Фінансові витрати (Financial costs)
Прибуток до сплати податків (Profit before tax)
Витрати на податок на прибуток (Income tax expense)
Прибуток за рік від діяльності, що триває (Profit for the year from continuing operations)
Діяльність, що припиняється (Discontinued operation)
Прибуток за рік від діяльності, що припиняється (Profit for the year from discontinued operation)
Прибуток за рік, що відноситься до (Profit for the year attributable to) :
Акціонерів материнської компанії (Equity holders of the parent)
Частки меншості (Minority interest)
Прибуток на акцію (Earning per share)
Від діяльності, що триває, та діяльності, що припиняється (From continuing and discontinuing operation):
Базовий (Basic)
Розбавлений (Diluted)
Від діяльності, що продовжується (From continuing operations):
Базовий (Basic)
Розбавлений (Diluted)

«Затверджено»
загальними зборами учасників (акціонерів)
«__» _____, протокол № _____

Передавальний акт

майна, капіталу, зобов'язань при перетворенні акціонерного товариства
«Добробуд» у товариство з обмеженою відповідальністю «Добробуд»

м. Тернопіль

«__» _____ 200_ р.

Ми, комісія з припинення діяльності Відкритого акціонерного товариства «Добробуд» (далі ВАТ «Добробуд») у складі голови правління товариства _____, голови ревізійної комісії _____, начальника юридичного відділу _____, начальника планово-економічного відділу _____, головного бухгалтера _____, керуючись ст. 107 Цивільного кодексу України і на підставі рішення загальних зборів ВАТ «Добробуд» від «__» _____ 200_ р., протокол № 1 склали даний акт про те, що правонаступником в процесі перетворення ВАТ «Добробуд» за усіма його зобов'язаннями щодо усіх його кредиторів і боржників, включаючи й зобов'язання, що оспорується, є товариство з обмеженою відповідальністю «Добробуд» (далі ТзОВ «Добробуд»). Для забезпечення зобов'язань новоутвореному ТзОВ «Добробуд» передаються наступні активи, зобов'язання, елементи власного капіталу:

№ п/п	Майно, капітал, зобов'язання	Код рядка	Балансова вартість	Додатки з детальним викладом переданих активів, зобов'язань, капіталу
1	2	3	4	5
1.	Нематеріальні активи: - залишкова вартість - первісна вартість - накопичена амортизація	010 011 012	1632 4062 2430	Додатки 1,2
2.	Основні засоби: - залишкова вартість - первісна вартість - знос	030 031 032	2122072 3021084 899012	Додатки 3-8
3.	Виробничі запаси	100	726757	Додатки 9-18
4.	Товари	140	67242	Додаток 19
5.	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги: - чиста реалізаційна вартість - первісна вартість - резерв сумнівних боргів	160 161 162	172670 186620 13950	Додатки 20-24

Продовження додатку О

1	2	3	4	5
6.	Дебіторська заборгованість за розрахунками: - з бюджетом - за виданими авансами - інша поточна заборгованість	170 180 220	3320 26170 5840	Додатки 25-28 Додаток 29 Додатки 29-32
7.	Грошові кошти в національній валюті	230	331768	Додатки 33-34
	Усього активів (гр. 1-7)		3457471	
8.	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	261783	Додатки 35-39
9.	Поточні зобов'язання за розрахунками: - з одержаних авансів - з бюджетом - зі страхування - з оплати праці - інші поточні зобов'язання	540 556 570 580 610	167932 12360 12792 26471 51460	Додаток 40 Додаток 41 Додаток 42 Додаток 43 Додатки 44-47
10.	Власний капітал: - статутний капітал - додатковий капітал - нерозподілений прибуток	300 320 350	2000000 338507 476766	Додаток 48 Додаток 49
11.	Цільове фінансування	420	154400	Додаток 50
	Усього пасивів (гр. 8-11)		3457471	

Цей акт складений за даними заключного балансу ВАТ «Добробуд» на «___» _____ 200_ р., а також згідно з обліковими даними, підтвердженими проведеною інвентаризацією окремих видів майна, резервів, актами взаємної звірки розрахункових операцій. Деталізований перелік переданих активів, зобов'язань, капіталу, а також відповідальні особи за окремі елементи майна та капіталу наведено у додатках до передавального акта.

Цей акт складено у 4-х ідентичних примірниках.

Підписи голови комісії _____
та членів комісії з припинення діяльності _____
_____

Підписи голови та членів комісії з припинення діяльності
ВАТ «Добробуд» підтверджено нотаріусом _____

«___» _____ 200_ р.

Структура і зміст Методичних рекомендацій з обліку та формування звітності при реорганізації підприємств

Розділи	Їх структура та зміст
1	2
1. Загальні положення	<ul style="list-style-type: none"> – сутність та призначення документу; – законодавча та нормативна база для розробки методичних рекомендацій; – мета та завдання їх складання; – сфери використання
2. Принципи та форми реорганізації	<ul style="list-style-type: none"> – визначення поняття реорганізації та її основних принципів; – форми реорганізації та їх характеристика: об'єднання, приєднання, придбання, поділ, виділ, перетворення; – етапи реорганізації та реорганізаційні процедури
3. Економічне обґрунтування реорганізації	<ul style="list-style-type: none"> – обґрунтування потреби в реорганізаційних перетвореннях; – показники оцінки реорганізаційних перетворень; – методика оцінки реорганізації та її основних форм; – інформаційні потреби при реорганізації підприємства
4. Визнання, оцінка та відображення в обліку реорганізаційних перетворень	<ul style="list-style-type: none"> – облікова політика при реорганізації суб'єктів; – інвентаризація майна та зобов'язань; – оцінка та переоцінка майна; – коригування прибутку, резервів; – документування процесів, подій, фактів господарської діяльності на усіх етапах здійснення реорганізації підприємства; – відображення в обліку операцій при об'єднанні (приєднанні, придбанні), виділі (поділі), перетворенні суб'єктів господарювання

1	2
5. Консолідований (зведений) баланс об'єднаних підприємств	<ul style="list-style-type: none"> – сфера використання; – значення та зміст – порядок складання та коригування окремих статей; – форми і терміни подання; – особливості та порядок формування при різних формах реорганізації: об'єднанні, приєднанні, придбанні
6. Розподільчий баланс	<ul style="list-style-type: none"> – значення та зміст; – сфера використання; – порядок складання та коригування окремих статей; – форми і терміни подання; – операції після дати балансу
7. Трансформаційний баланс	<ul style="list-style-type: none"> – значення і зміст для різних форм перетворення суб'єктів господарювання; – сфера використання; – порядок складання; – форми і терміни подання; – оцінка та коригування окремих статей балансу
8. Розкриття інформації про реорганізацію у Примітках до фінансової звітності	<ul style="list-style-type: none"> – характеристика процесів, фактів господарської діяльності, процедур та показників, інформацію про які доцільно подавати у Примітках до річної фінансової звітності

Розрахунок внутрішньої норми доходності (*IRR*) для оцінки ефективності придбання ВАТ «Тернопільбуд» товариства
ТОВ «Тернобудмеханізація» за методом ітерації

Роки	Грошовий потік (тис. грн.)	1-й розрахунок, дисконтна ставка $i_1 = 12,0\%$			2-й розрахунок, дисконтна ставка $i_2 = 10,0\%$			3-й розрахунок, дисконтна ставка $i_3 = 5,0\%$			4-й розрахунок, дисконтна ставка $i_4 = 6,0\%$			5-й розрахунок, дисконтна ставка $i_5 = 6,3\%$		
		Диск. множник i_1	Диск. грош. потік	Повернення капіталу	Диск. множник i_2	Диск. грош. потік	Повернення капіталу	Диск. множник i_3	Диск. грош. потік	Повернення капіталу	Диск. множник i_4	Диск. грош. потік	Повернення капіталу	Диск. множник i_5	Диск. грош. потік	Повернення капіталу
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
0-й	-3295,2	1,0000	-3295,2	-3295,2	1,0000	-3295,2	-3295,2	1,0000	-3295,2	-3295,2	1,0000	-3295,2	-3295,2	1,0000	3295,2	-3295,2
1-й	637,1	0,8929	568,8	-2726,4	0,9091	579,2	-2716,0	0,9524	606,8	-2688,4	0,9434	601,0	-2694,2	0,9407	599,4	-2695,8
2-й	707,0	0,7972	563,6	-2162,8	0,8264	584,3	-2131,7	0,9070	641,2	-2047,2	0,8900	629,2	-2065,0	0,8850	625,8	-2070,0
3-й	776,0	0,7118	552,3	-1610,5	0,7513	583,0	-1548,7	0,8638	670,3	-1376,9	0,8396	651,5	-1413,5	0,8325	646,1	-1423,9
4-й	895,0	0,6355	568,9	-1041,6	0,6830	611,3	-937,4	0,8227	736,3	-640,6	0,7921	708,9	-704,6	0,7832	701,9	-722,0
5-й	980,0	0,5674	556,1	-485,5	0,6209	608,5	-328,9	0,7835	767,8	127,2	0,7472	732,3	27,7	0,7368	722,0	0

